

УСЛУБИЙ ҚЎЛЛАНМА

ЎЗБЕКИСТОНДА ЭКСПОРТЧИЛАРНИНГ ҲУДУДИЙ ВА ТАРМОҚ УЮШМАЛАРИНИ ТУЗИШ

Тошкент 2009

УСЛУБИЙ ҚҰЛЛАНМА

ЎЗБЕКИСТОНДА ЭКСПОРТЧИЛАРНИНГ ҲУДУДИЙ ВА ТАРМОҚ УЮШМАЛАРИНИ ТУЗИШ

Тошкент 2009

АННОТАЦИЯ

Ушбу услугубий қўлланмана экспорт ҳамжамиятини Ўзбекистонда экспортчиларнинг ҳудудий ва тармоқ уюшмаларини тузиш ва самарали фаолиятини ташкил этишга доир зарур ахборот билан таъминлаш мақсадида ишлаб чиқилган.

Қўлланма Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси раиси А.Э. Шайхов раҳбарлигига тайёрланди

Қўлланма муаллифи:

У.Камалетдинов

Тадқиқот координатори:
Х.Шукров

Экспертлар гуруҳи:

Ш.Досумова
К.Иномхўжаев
Н.Обломуродов

Қўлланмада, шунингдек,
Ўзбекистон Республикаси
Савдо-саноат
палатаси ва Бирлашган
Миллатлар Ташкилоти
Тараққиёт Дастурининг
материалларидан
фойдаланилди.

Қўлланма Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари, бошқа ҳужжатлар, материаллар, тарихий маълумотномалар, халқаро ташкилтларнинг ва Хорижий мамлакатлардаги айни шундай тузилмаларнинг маълумотлари асосида тайёрланди.

Услубий қўлланмана тавсия сифатида тузилган бўлиб, экспорт салоҳиятига эга бўлган маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни, тадбиркорлик тузилмаларини, жумладан, экспортни амалга оширувчи хусусий тадбиркорларни, шунингдек, ССП аъзоларини ҳамда ўз экспорт салоҳиятини янада ривожлантиришдан манфаатдор бўлган тармоқ ҳўжаллик бирлашмаларининг аъзоларини зарур ахборот билан таъминлашга қаратилган.

ТАШАККУРНОМА

Қўлланма «Ўзбекистон Бизнес Форуми» лойиҳасини амалга ошириш доирасида Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Тараққиёт Дастурининг молиявий кўмагида нашр қилинган бўлиб, Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси ва унинг таркибий бўлинмалари орқали белул тарқатилади. Қўлланманинг электрон нусхаси Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатасининг www.chamber.uz ҳамда «Ўзбекистон Бизнес Форуми» лойиҳасининг www.bfu.uz интернет-порталларида жойлаштирилган.

Шунингдек, нашр матнига доир қимматли шарҳлари ва таклифлари учун Ўзбекистон тадбиркор аёллар уюшмаси ва Ўзбекистон маслаҳатчи-муҳандислар уюшмасига ўз миннатдорчилигимизни билдирамиз.

**Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси
Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Ривожланиш Дастури
“Ўзбекистон Бизнес Форуми” лойиҳаси**

Ўзбекистон Республикаси,
Тошкент шаҳри, Бухоро кўчаси, 6-уй
Телефон/Факс: +(998-71) 233-77-49
Веб-сайт: www.chamber.uz, www.bfu.uz
Эл. почта: info@chamber.uz, info@bfu.uz

МУНДАРИЖА

КИРИШ.....	4
1-БОБ. ЭКСПОРТНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ РИВОЖЛАНИШИ	
1.1. Ўзбекистонда экспорт ривожланишининг асосий тенденциялари	5
1.2. Иқтисодиётнинг ривожланишида бизнес-уюшмаларнинг ўрни	7
1.3. Экспортнинг институционал асосини янада ривожлантиришнинг шарт-шароитлари	11
2-БОБ. УЮШМАНИ ТУЗИШ ЖАРАЁНИ	
2.1. Уюшма миссиясини аниқлаш	16
2.2. Уюшма устави ва қоидаларини ишлаб чиқиш.....	23
2.3. Бадалларни белгилаш ва молиялаштиришни ташкиллаштириш	27
2.4. Бошқарув тузилмаси.....	32
2.5. Уюшмага янги аъзоларни жалб қилиш	35
3-БОБ. УЮШМА РИВОЖЛАНИШИ ИСТИҚБОЛЛАРИ	
3.1. Илк қадамлар	39
3.2. Ташкилотнинг оёққа туриши.....	41
3.3. Етуклик даврига кириши	41
ХУЛОСА.....	43
РЕСУРСЛАР	
Қонун ҳужжатлари рўйхати	44
Таъсис ҳужжатларининг намуналари	47
Фойдали алоқалар	60
Интернет ресурслари	63
АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ	65

КИРИШ

...Ўзбекистон Республикаси ялпи экспорти тузилмасида кичик ва хусусий бизнес экспорти ҳажми 2000 йилдаги 6,7% дан 2007 йилга бориб 14,8% гача ўсди.

Мамлакат ташки савдо айланмаси тузилмасида кичик ва хусусий бизнес вакилларининг улуши шу давр ичига 9,2% дан 21,7% га кўпайди.

Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси (ССП) хусусий сектор ривожланишини қўллаб-куватлаш соҳасида энг муҳим ташкилотлардан биридир.

БМТД томонидан Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси билан биргаликда амалга оширилётган “Ўзбекистон Бизнес Форуми” лойиҳаси миллий, ҳудудий ва тармоқ даражасида турли тараққиёт дастурларини шакллантириш, рўёбга чиқариш ва мониторингида хусусий сектор иштироки механизмларини ривожлантиришига қаратилган.

Ўзбекистон иқтисодиётида содир бўлаётган таркиби ўзгаришлар корхоналар ва улар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг ташки бозорлардаги рақобатбардошлигига таъсир этмоқда, бу эса, ўз навбатида, ташки савдо кўрсаткичларида ўз аксини топмоқда. 2007 йилда Ўзбекистон Республикаси экспортининг жами ҳажми 8,9 млрд. долларни, ташки савдонинг ижобий сальдоси 3,5 млрд. долларни ташкил этди. Умуман олганда, сўнгги ўн йил мобайнида экспорт таркибида асосий хом-ашё ресурсларининг улуши 58% дан 24% га қисқарди.

Экспортни кенгайтиришда хусусий бизнес фаоллигининг аста-секин ортиб бориши кузатилмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси ялпи экспорти таркибида кичик ва хусусий бизнес субъектлари экспорти ҳажми 2000 йилдаги 6,7% дан 2007 йилга келиб 14,8% га етди. Мамлакат ташки савдо айланмаси таркибида кичик ва хусусий бизнес вакилларининг улуши шу давр ичига 9,2% дан 21,7% га кўпайди. Ташки бозорларга маҳсулот экспорт қилишда хусусий бизнес фаоллигининг ошиши, айниқса, Андикон, Наманганд, Қашқадарё, Самарқанд вилоятлари ва Тошкент шаҳрида кузатилмоқда.

Ўзбекистон экспортининг катта қисми 34 та тармоқ хўжалик бирлашмалари таркибига кирувчи акциядорлик компаниялари ёки үюшмалар шаклида тузилган корхоналар томонидан амалга оширилмоқда. Тармоқни умумий ривожлантириш масалалари билан бир қаторда, янги турдаги рақобатбардош маҳсулотларни ишлаб чиқаришни ўзлаштиришда ва уларни ички ва ташки бозорда сотилишида ўз аъзоларига кўмаклашиш ушбу бирлашмаларнинг асосий вазифасидир. Аммо ушбу хўжалик бирлашмалари республика иқтисодиётининг тез суратларда ривожланиб бораётган субъектлари – кичик ва хусусий тадбиркорликни ҳали тўла равишда қамраб ололгани йўқ.

Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси (ССП) республикада хусусий сектор ривожланишини қўллаб-куватлаш соҳасида энг муҳим ташкилотлардан биридир. Тадбиркорликни тараққиёт этириш учун қуляй шароитларни шакллантириш, экспортни кўпайтириш, хорижий ҳамкорлар билан алоқа ўрнатишида тадбиркорларга кўмаклашиш ССПнинг асосий вазифалари қаторига киради. Жумладан, Палата хорижий мамлакатларнинг ишбилиармонларини Ўзбекистонга ташрифини ҳамда хусусий бизнес субъектларининг хорижга ишчи сафарларини ташкил этишга кўмаклашиб келмоқда.

Экспертларнинг фикрича, экспортчиларнинг ҳудудий ва тармоқ үюшмаларини тузиш йўли билан экспортнинг институционал асосини ривожлантириш, кичик ва хусусий бизнеснинг маҳсулот ва хизматларини ташки бозорларга олиб чиқиш ҳамда хорижий ҳамкорлар билан алоқаларни ривожлантириш воситаларидан бири деб қаралмоқда.

Мазкур услубий қўлланма СПП ва БМТДнинг «Ўзбекистон Бизнес Форуми» лойиҳаси доирасида ишлаб чиқарилган бўлиб, унинг мақсади асосий фаолияти ҳудудий ва тармоқ экспортини ривожлантиришни қўллаб-куватлашга, экспорт қилувчи корхоналарни ахборот-хуқуқий жиҳатдан қўллаб-куватлашга ҳамда давлат муассасалари билан мулоқотда уларнинг манфаатларини ифодалашга қаратилган экспортчилар үюшмаларини тузишда кичик ва хусусий бизнес субъектларига амалий кўмаклашишдан иборатdir.

1-БОБ. ЭКСПОРТНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ РИВОЖЛАНИШИ

1.1. ЎЗБЕКИСТОНДА ЭКСПОРТ РИВОЖЛАНИШИННИГ АСОСИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ

Ўзбекистоннинг жаҳон иқтисодиётига интеграциялашуви билан ташки иқтисодий фаолият бутун мамлакат иқтисодий ҳаётининг тобора муҳим омили бўлиб бормоқда. 2007 йилнинг натижалари бўйича Ўзбекистоннинг ташки савдо айланмаси 14,22 млрд. доллардан ортиқни ташкил этди, бу эса кейинги 10 йил ичидаги кўрсаткичнинг 1,7 марта ўсганини кўрсатмоқда. Ташки савдо айланмаси таркибида экспортнинг улуши 63,2 фоизни, импортники эса 36,8 фоизни ташкил этди.

1.1.1 - диаграмма.

Ўзбекистоннинг ташки савдо айланмаси динамикаси

(млн. АҚШ долл. ҳисобида)

«...Давлатнинг муваффақиятли экспортни аҳоли даромадлари ўсишига, демакки, турмуш даражасининг яхшиланиши ва қашшоқликни енгизг ўтишига айлантира олиши имконияти нафақат ишлаб чиқариши ва экспортнинг ҳажмларига, балки яратилган моддий қўймаматликларнинг ҳажмига боғлиқдир.

Айнан қайта ишлаш саноатида яратилган қўшилган қўймамат глобал фойданинг ва халқаро савдодан келадиган даромадларнинг тақсимланишига ҳал қулувчи таъсир кўрсатади».

“БМТнинг инсон тараққиёти тўғрисидаги ҳисоботи 2005. БМТ. Халқаро ҳамкорлик оралиқ йўлда: Тенгиззикл дунёсида ёрдам, савдо ва ҳаффизилик.”

...Сўнгги беш йилда экспортнинг ўртача йиллик ўсиши суръатлари 1993-1999 йиллардаги 1,7-4,5 фоизга нисбатан 25,04 фоизни ташкил этди.

Ўзбекистонда иқтисодиётнинг ва ташки савдо кўрсаткичларининг барқарор ўсиши хом-ашё ресурсларини қазиб чиқаришни кўпайтириш каби экстенсив омиллар ҳисобига эмас, балки кўпроқ даражада бизнесни ривожлантириш ва инвестицияларни жалб қилиш учун қулай шароитларни яратиш, солиқ юкини пасайтириш, давлат активларини хусусийлаштириш, узоқ муддатли лойиҳаларга инвестицияларни рағбатлантириш ҳисобига таъминланмоқда.

Экспорт кўрсаткичларининг ҳам импортга, ҳам аввалги даврларга нисбатан илгарилаб ўсиб боришини таъкидлаш мұҳимдир. Кейинги беш йил ичидаги экспортнинг ўртача йиллик ўсиши суръатлари 1993-1999 йиллардаги 1,7-4,5 фоизга нисбатан 25,04 фоизни ташкил этди. Экспорт тушумларининг ийрик миқдорда ортиши натижасида мамлакатнинг олтин-валюта заҳиралари сўнгти йил мобайнида 1,5 марта, кейинги беш йил ичидаги 3,5 марта ортди.

1.1.2- диаграмма.

Ўзбекистон экспорт динамикаси кўрсаткичлари

Экспортнинг товар таркиби ҳам ўзгарди. Кейинги 10 йил ичидаги ёқилғи-энергетика ресурсларининг улуши 7,9%дан 20,2%га, кимё маҳсулотлари ва ундан тайёрланган буюмларни 1,5%дан 6,8%га, машина ва ускуналарни 4,1%дан 10,4%га ошиди, бунда асосий экспорт товари ҳисобланган пахта толасининг улуши 12,5%гача камайди (1998 йилда 36,8%ни ташкил этган).

1.1.1-жадвал. Маҳсулот турлари бўйича Ўзбекистон экспортининг таркиби

Экспорт кўрсаткичлари	Экспортнинг умумий ҳажмидағи улуши, %										
	Йиллар	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ёқилғи-энергетика ресурслари ва нефт маҳсулотлари		7,9	11,5	10,3	10,2	8,1	9,7	12,4	11,5	13,1	20,2
Пахта толаси		38,6	27,3	27,5	22	22,4	17,2	18,1	19,1	17,2	12,5
Қора ва рангли металлар		5,1	4,3	6,6	7	6,4	6,8	8,6	9,2	12,9	11,5
Хизматлар		8,8	9,5	13,7	14,6	15,9	14,9	11,8	12,2	12,1	10,7
Машина ва ускуналар		4,1	3,2	3,4	3,9	3,9	6,1	7,4	8,4	10,1	10,4
Озиқ-овқат товарлари		3,2	6,4	5,4	3,9	3,5	2,6	3,8	3,8	7,9	8,5
Кимё маҳсулотлари ва улардан тайёрланган буюмлар		1,5	3,1	2,9	2,7	3	2,9	4,7	5,3	5,6	6,8
Бошқа товарлар		30,8	34,7	30,2	35,7	36,8	39,8	33,2	30,5	21,1	19,4

Минтақавий ташкилотлар (МДҲ, ШҲТ ва х.к.) доирасида иқтисодий ҳамкорликнинг ривожланиши ва асосий савдо ҳамкорлари билан иккита томонлама муносабатларнинг мустаҳкамланиши ташкиси савдо ҳамкорларининг таркибига сезиларли таъсир кўрсатмоқда. 2007 йилда Ўзбекистон дунёнинг 157 та мамлакати билан ташкиси савдо операцияларини амалга ошириб, улардан асосийлари Россия, Европа Иттифоқи, Қозоғистон, Туркия, Хитой, Жанубий Корея ва бошқалар эди. Умуман олганда, МДҲ мамлакатлари билан товар айланмасининг ортиши кузатилмоқда. Хусусан, экспортнинг умумий ҳажмида ушбу мамлакатларнинг улуши 2000 йилдаги 27,6 фоиздан 2007 йилга келиб 47,5 фоизгача ўсди.

1.1.3 - диаграмма. Экспортнинг мамлакатлар бўйича тақсимланиши

(млн. АҚШ доллари ҳисобида)

...Бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг жадал ривожланиши сўнгги йилларда мамлакатдаги иқтисодий ўсишнинг яна бир муҳим омили бўлиб бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг жадал ривожланиши ҳисобланади. Бугунга келиб ушбу сектори нафақат аҳоли бандлигини ва даромадлари манбаини таъминловчи асосий бўғим, балки иқтисодиётни барқарорлигининг муҳим омилларидан бирига айланниб бормоқда. Иқтисодиётнинг ушбу сектори улушига ЯИМнинг 1999 йилдаги 29,1 фоизга қараганда 2007 йилдаги 45,7 фоиз тўғри келмоқда, айрим тармоқларда эса бу кўрсаткич янада юқоридир.

Сўнгги йилларда мамлакатдаги иқтисодий ўсишнинг яна бир муҳим омили бўлиб бизнесс ва хусусий тадбиркорликнинг жадал ривожланиши ҳисобланади. Бугунга келиб ушбу сектори нафақат аҳоли бандлигини ва даромадлари манбаини таъминловчи асосий бўғим, балки иқтисодиётни барқарорлигининг муҳим омилларидан бирига айланниб бормоқда. Иқтисодиётнинг ушбу сектори улушига ЯИМнинг 1999 йилдаги 29,1 фоизга қараганда 2007 йилдаги 45,7 фоиз тўғри келмоқда, айрим тармоқларда эса бу кўрсаткич янада юқоридир.

Кичик бизнес ўсишининг юқори суръатлари Ўзбекистондаги ҳуқуқий-мөърий асоснинг мулкчиликнинг барча турдаги хўжалик юритувчи субъектларниң самарали фаолият юритиш учун шароит яратибгина қолмасдан, кичик бизнеста нисбатан рабатлантирувчи хусусиятга эга эканлиги билан белгиланади. Биринчи навбатда хусусий бизнесни рабатлантиришнинг солиқса оид шаклларини айтиб ўтиш жоиз.

Хусусий тадбиркорликни кўллаб-куватлаш ва рабатлантириш чоратадбирлари секин-аста ташки иқтисодий фаолликни ошириб бормокда ва экспортни юқори суръатларда ўсишини таъминламоқда. Қийматда ифодалангандай кичик бизнес субъектларининг экспорти кейинги 10 йил ичидай 6 марта ўсиб, 2007 йилда жами экспортнинг 14,8 фоизига етди ёки 1,3 млрд. АҚШ долларини ташкил этди.¹

1.1.4- диаграмма. КХБ корхоналари экспортининг динамикаси

...2007 йилда Ўзбекистон дунёдаги 10та давлат - бизнесни ривожлантириш учун қулай шароитлар яратиш борасида асосий ислоҳотчилар қаторига кирди.

...Тадбиркорлар ўртасида ўтказилган сўрове ишбильармонлик муҳитининг яхшиланганилигига далилдир. Сўралганиларнинг 80 фоизидан ортиги ишбильармонлик муҳитини бизнес юритиш учун қулай деб ҳисоблайди. 2005 йилда бундайлар 25 фоизни ташкил қилганди.

2007 йилда кичик бизнеснинг маҳсулотлар экспортидаги улуши икки баравардан кўпроқ ортди. Экспорт маҳсулотларининг номенклатураси анча кенгайди. Буларнинг сирасига илгари, асосан, йирик корхоналар томонидан экспорт қилинган лок-бўёў маҳсулотлари, тўқимачилик ва тиқувчилик буюмлари, қурилиш материаллари киради. Экспорт салоҳиятини ривожлантиришдаги кейинги омил – йирик ва кичик бизнеснинг кооперациясидир. Биринчи миллий кооперация биржаси (2007 йилнинг ноябрь) республиkanинг йирик корхоналари эҳтиёжманд бўлган ва бугунги кунда хориждан келтирилаётган маҳсулотларнинг 80 фоизи муваффақият билан мамлакатимизда, жумладан, кичик ва хусусий бизнес корхоналари томонидан ишлаб чиқарилиши мумкинлигини кўрсатди.

1.2. ИҚТИСОДИЁТНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА БИЗНЕС-УЮШМАЛАРНИНГ ЎРНИ

Бизнес-уюшма – бизнес, профессионал ва жамоат етакчиларининг кўнгилли бирлашмаси бўлиб, улар иختиёрий равишда тижорат, ҳукумат ва иқтисодий тузилмаларнинг фаолиятини яхшилашга қаратилган ишни биргаликда амалга оширадилар.

Тарихдан биз қадимги савдо карвонлари, ҳунармандлар иттифоқлари, ўрта аср цехлари, саводогарлар бирлашмалари – гильдиялар ва дастлабки корпорацияларнинг вужудга келиши тўғрисидаги маълумотларни биламиз. Бугун эса булар савдо ва саноат палаталари ва гурӯҳлари, профессионал бирлашмалар, уюшмалар, кичик бизнес вакилларининг бирлашмалари ва шу кабилардир.

¹ - www.stat.uz; www.bfu.uz; www.chamber.uz; www.mfer.uz

- Ўзбекистон – ижтимоий ва таркибий ислоҳотлар сиёсати шархи, Жаҳон банки ҳисоботи, 1999 йил 25 август.

- Бизнес – малый, интересы – государственные, «Правда Востока», 29 января 2008 г.

- Uzbekistan Economy. Statistical and Analytical Reviews for 2003, 2004, 2005.

АССОЦИАЦИЯ –

[потин тилидан *Associatio - kūshiishi*].

Бир хил фаолият туридаги шахслар ва муассасаларнинг бирлашуву.

Савдо палаталари, савдо-саноат гурухлари, профессионал бирлашмалари, ишлаб чиқарувчиларнинг федорациялари, иш берувчилар уюшмалари, кичик бизнес вакилларининг бирлашмалари ва ҳоказолар замонавий бизнес-уюшмалари сирасига киради.

...ССПнинг ўзига хос фаолиятларидан бири бўлиб республикамиз тадбиркорларининг хорижий шериклар билан алоқаларини тузиш орқали маҳаллий товарлар ва хизматларни ташки бозорга тарғиб этиши ҳисобланади.

Бозор иқтисодиётига асосланган замонавий демократик жамиятда уюшмалар мухим ўрин тутиб, улар ҳам миллӣ, ҳам ҳалқаро бозордаги иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий мухитни яхшилашга қартилган жараёнларда фаол иштирок этмоқдалар. Уюшмалар орқали амалга оширилаётган жамоавий ҳаракатлар натижасида оддий кишилар ва уюшма аъзоларининг эҳтиёжларига ҳам, мазкур уюшма жойлашган ёки фаолият кўрсатаётган ҳудуд (соҳа)даги бутун ҳамжамиятнинг эҳтиёжларига ҳам жавоб берувчи қарорларни қабул қилишда фаол иштирок этиш учун кўпроқ имкониятга эга бўлмоқдалар.

Замонавий уюшмалар ўзгаришларга мослашиш учун куч ва қобилият, манфаатларнинг аниқ чегараланганлиги, шахсий обрў-эътиборга мойиллик, марказлаштирилмаган бошқарув, шунингдек, ижтимоий муаммоларга, савдо ва саноат соҳасидаги ортиб бораётган талабларга нисбатан давлат томонидан юкландган эмас, балки кўнгилли равишда жавоб беришлари билан тавсифланади.

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида турли хилдаги бизнес-уюшмаларни тузиш ва самарали фаолиятини ташкил этиши соҳасида етарлича тажриба мавжуд.

Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси бундай тузилмалар ичida энг йириги ҳисобланиб, уни фаолиятининг асосий мақсадлари сифатида қуидагилар белгиланган:

- хусусий тадбиркорликни ривожлантириш учун янада қулай шароитлар яратиш;
- бизнес мухитни такомиллаштириш;
- Ўзбекистон иқтисодиётини ривожланишига, уни жаҳон хўжалик тизимига интеграцияшувига, Ўзбекистон тадбиркорларининг бошқа мамлакатлар тадбиркорлари билан савдо-иқтисодий ва илмий-техникавий алоқаларини ўрнатишига кўмаклашиш;
- тайёр рақобатбардош маҳсулот тайёрлашни таъминловчи янги ишлаб чиқаришларни яратиш ҳамда фаолият юритаётган ишлаб чиқаришларни қайта жиҳозлаш ва модернизациялаш учун чет эл инвестицияларини республикага кенг жалб қилинишига кўмаклашиш;
- Палата аъзоларини бирлаштириш ва кўллаб-кувватлаш;
- Палата аъзолари бўлган тадбиркорлик субъектларининг манфаатларини ифодалаш ва ҳукуқларини ҳимоя қилиш;
- бозор инфратузилмасининг яхлит тизимини шакллантириш.

Республика тадбиркорлари билан хорижий ҳамкорлар ўртасида ишлиб чиқарилган товар ва хизматларни ташки бозорларда мавқеи ошишига фаол кўмаклашиш ССП фаолиятининг алоҳида соҳасидир. Ўзбекистоннинг асосий экспорт бозорларида, жумладан, Европа Иттифоқи, Россия, Қозогистон, Туркия, Хитой, Жанубий Кореяда ССП нинг 17 ваколатхонаси ташкил этилган ва фаолият кўрсатмоқда, улар сирасига ССП нинг Малайзия ва Испаниядаги фахрий маслаҳатчилари киради.

Хўжалик бошқаруви органлари бўлган тармоқ хўжалик бирлашмалари Ўзбекистондаги бизнес-уюшмаларнинг бошқа бир шаклидир. Улар қуидаги ташкилий-хукукий шаклларда тузилган:²

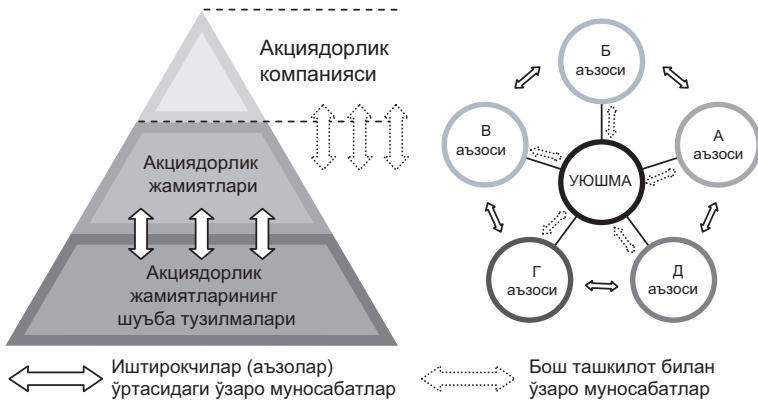
- акциядорлик компаниялари, шу жумладан, давлат-акциядорлик компаниилари, уларнинг таркибига киравчи корхоналарнинг акциялари пакетлари орқали хўжалик бошқарувини амалга оширувчи хўжалик бирлашмалари;
- уюшмалар, таъсисчи корхоналар томонидан ихтиёрийлик асосида, айрим умумий вазифаларни уюшмага топшириш йўли билан фаолиятига кўмаклашиш учун, ушбу таъсисчи корхоналарнинг акциялари пакетини бошқариш хукуқини бермаган ҳолда таъсисчи корхоналар томонидан тузилади.

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 22.12.2003 йилдаги №ПФ-3366-сонли «Хўжалик бошқаруви органлари тизимини такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармонининг 1-банди.

Испоҳотлар бошланган даврда Ўзбекистондаги кўпгина тармоқ вазирлеклари ва идоралари уюшмалар сифатида қайта ташкил этилган, уларнинг таркибига киравчи корхона ва ташкилотлар эса аъзоликдан ташқари, уюшма бошқарувига берилган давлат улушлари воситасида бошқарилар эди. Кейинчалик, испоҳотларнинг ривожланиши ва қонунчиллик базаси такомиллашиши жараёнида иқтисодиётнинг стратегик соҳаларида тармоқ уюшмалари туттилиб, улар асосида тармоқ акциядорлик (шу жумладан, давлат-акциядорлик) компаниялари тузилган эди. Компанияларнинг капитали уларнинг таркибига киравчи корхоналар акцияларининг давлатга тегишли пакети хисобидан шакллантирилган эди.

Бошқарув тизими тармоқ акциядорлик компаниялари ва тармоқ уюшмалари ўртасидаги фарқли жиҳатлардан биридир (1.2.1-расм).

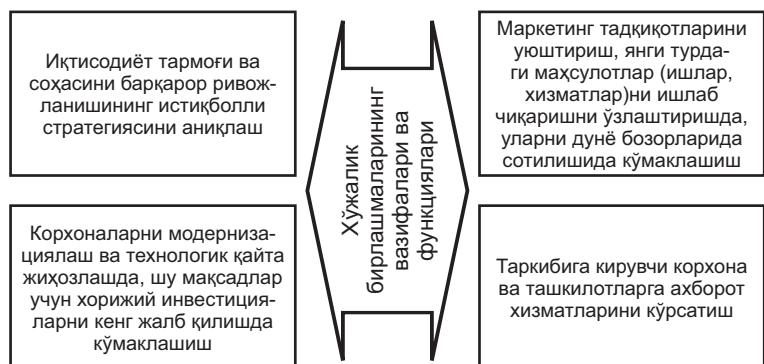
1.2.1-расм. Хўжалик бирлашмаларида бошқарув тизими

Хўжалик бирлашмалари фаолиятини ривожлантириш зарурати таркий испоҳотлар билан белгиланиб, иқтисодиётни бошқаришини янада эркинлаштириш, маъмурий испоҳотларни чукурлаштириш, муайян бир тармоқда корпоратив бошқарувнинг меъёр ва тамойилларини кенг жорий қилиш мақсадларига мос келади.

Хўжалик бошқаруви органларининг ваколатларига давлат бошқарувининг, жумладан, тақсимот вазифалари кирмайди. Уларнинг таркибига киравчи корхоналарнинг фаолиятига маъмурий аралашув чекланган. Шу билан бир пайтда, хўжалик бирлашмалари уларнинг таркибига киравчи корхоналарга таъсир этишнинг иқтисодий ва маъмурий дастакларига эга бўлиб, кўпчиллик ҳолатларда ва айрим соҳаларда давлат сиёсатини амалга ошириш бўйича айрим вазифалар уларга топширилган.

1.2.2-расм. Хўжалик бирлашмаларининг асосий вазифалари ва функциялари

ССП хорижий ваколатхоналари кўрсатадиган хизматлар

- мамлакатимизда ишлаб чиқарилган экспортга мўлжалланган маҳсулотларни хорижий бозорларда сотилишида кўмаклашиш;
- хорижий ҳамкорларни қидириб топиш, инвестиция лойиҳаларини рўёбга чиқариш ва потенциал хорижий инвесторлар билан музокаралар ўтказиша тадбиркорларга кўмаклашиш;
- хорижий бозорлардаги вазият түғрисида тезкор мәълумот ва маслаҳат ёрдамини бериш;
- бозорларига Ўзбекистон товарларини киритишга доир хорижий давлатнинг тартибамалиётини тушунтиришида кўмаклашиш;
- ўзбек товарларининг потенциал импортчилари ва етказиб берувчиларини, ўзбекистонлик тадбиркорлар учун зарур ҳамашё материалларини, оралиқ ва якуний товарларни, технологик ускуналар, бутловчи қисмлар ва эҳтиёт қисмларни қидириб топишда кўмаклашиш;
- ССПга аъзо корхоналарнинг бошқа манбаётларини тегишли хорижий давлатларда ифодалаш.

Таркибига кирувчи корхоналарнинг давлат улушлари (акциялари пакетлари) ни самарали бошқариш фаолиятнинг бошқа бир жиҳатидир. Экспортни кенгайтириш истиқболларини белгилаш ва унга кўмаклашиш ҳам кўпина тармоқ бирлашмаларининг муҳим вазифалари сифатида юзага чиқади. Иқтисодиёт тармоқлари ва фаолият соҳалари учун муҳим аҳамиятга эга маҳсулотнинг айрим турлари бўйича йиллик асосда ишлаб чиқиладиган ишлаб чиқариш ва истеъмол қилиш баланслари корхоналар даражасида экспорт кўрсаткичларига давлат томонидан таъсир қилишининг аҳамиятли воситасидир.

Буни «Ўзкурилишматериаллари» акциядорлик компаниясининг фаолияти мисолида кўриш мумкин. Хусусан, компания ҳар йили республиканинг ишлаб чиқарувчи заводлари бўйича цементни ишлаб чиқариш ва истеъмол қилиш балансининг лойиҳасини ишлаб чиқади, асосли хисобкитобларга таяниб шифер ва асбоцемент қувларлар ишлаб чиқариш учун цементга бўлган эҳтиёж аниқланади, мақсадли давлат дастурларини бажариш учун цемента бўлган эҳтиёж хисобга олинади, экспортнинг, шу жумладан, ЎзРТХАБ савдолари орқали ҳажми аниқланади.

Тармоқ ривожланишининг устувор йўналишларини аниқлаш ва уларни амалга ошириш вазифаларини бажаришга мисол сифатида, одатда, ҳукумат ёки президент даражасида тасдиқланадиган тармоқ ривожланиш дастурларини ишлаб чиқилишини келтириш мумкин.

Масалан, 2006 йилда Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-510-сонли Қарори билан “2006-2008 йилларда тўқимачилик саноати корхоналарини модернизация қилиш ва техникавий қайта жиҳозлаш дастури” маъқулланган эди. Дастур «Ўзбекенгилсаноат» ДАК таркибидаги 60 та тўқимачилик саноати корхоналарини 447,82 млн. АҚШ доллари миқдорида модернизациялаш ва техникавий қайта жиҳозлашни, шунингдек, мазкур корхоналар экспорти миқдорини йилига 361,8 млн. АҚШ долларига етказишни назарда тутади.

Юқорида қайд этилган дастурга киритилган корхоналарга нисбатан бўшётган маблагларни ишлаб чиқарини техникавий қайта жиҳозлашни ва модернизациялаш, тайёр маҳсулотнинг янги турларини ишлаб чиқарини ўзлаштириш, ўз айланма маблагларини тўлдириш шарти билан солиқлар ва божхона тўловлари бўйича имтиёзлар берилган.

«Ўзавтосаноат» акциядорлик компанияси томонидан автомобилларни сотиш бўйича хорижда кўламли дилерлик тармогининг яратилиши (унга ишлаб чиқарилаётган маҳсулотнинг 60 фойздан кўпроғи етказиб берилмоқда), хўжалик бирлашмалари фаолиятида экспортни ривожлантиришга кўмаклашишинг муваффақиятли мисолидир. Мустақиллик йилларида автомобил маҳсулотлари Ўзбекистон экспортининг янги, турғун йўналишига айланди.

Акциядорлик компанияларини кига ўхшашибўлган иш ва вазифаларни бошқа тармоқ хўжалик бирлашмалари – уюшмалар ҳам бажаришадиганин айтиб ўтиш зарур.

«Ўзпахтасаноат» ўюшмаси юридик шахс хукуқига эга хўжалик ўюшмаси бўлиб, пахта хом-ашёсини қайта ишлаш ва пахта маҳсулотларини сотиш бўйича ҳудудий акциядорлик бирлашмаларини, шунингдек, мазкур соҳада фаолият юритувчи мулкчиликнинг турли шаклдаги корхона ва ташкилотларни ихтиёрийлик асосида бирлаштиради.

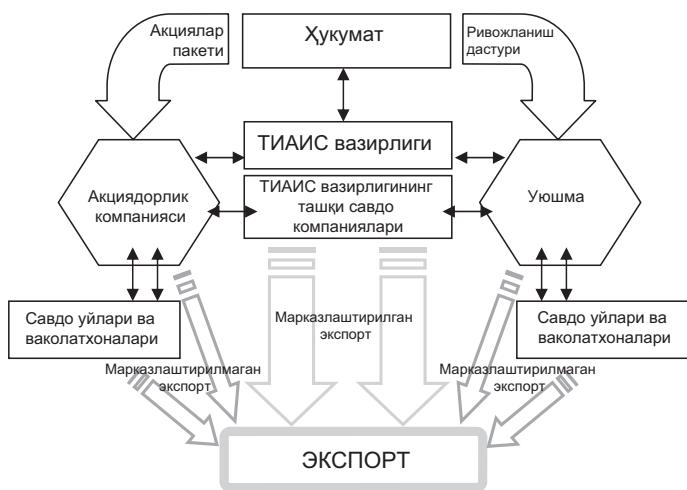
Уюшма томонидан пахта маҳсулотини, жумладан, давлат ташки савдо компаниялари орқали экспортга чиқариш, шунингдек, ЎзРТХАБнинг ярмарка ва биржа савдоларига чиқариш воситасида сотишнинг марказлаштирилган тизими шакллантирилган.

Бошқа хўжалик бирлашмалари каби, уюшма ҳар йили пахта толаси ва линтнинг жорий йилда ишлаб чиқарилиши ва етказиб берилishi, унинг йил бошидаги қолдиги тўгрисида амалдаги маълумотларни Молия вазирлигига тақдим этади, бунда давлат ресурсларини ва хўжаликларнинг ресурсларини ҳамда фойдаланиш йўналишларини, жумладан ТИАИСВ тизими, ЎзРТХАБнинг валюта майдончалари орқали экспортга чиқарини ва саноатда қайта ишлаш учун республика корхоналарига етказиб беришни ажратиб кўрсатади.

...Хўжалик бирлашмалари уларнинг таркибига киривчи корхоналарга таъсир этишининг иқтисодий ва маъмурий дастакларига эга бўлиб, кўпчилик ҳолатларда айрим соҳаларда давлат сиёсатини амалга ошириш ва бутун тармоқ ривожланишинг устувор йўналишларига риоя қилиш бўйича айрим вазифалар уларга топширилган.

....Акциядорлик компанияларини кига ўхшашибўлган иш ва вазифаларни бошқа тармоқ хўжалик бирлашмалари – уюшмалар ҳам бажармоқда.

1.2.3.-расм. Давлат ва хўжалик бирлашмаларининг экспорт жараёнидаги ўзаро алоқалари

...Тармоқ бирлашмаларини ягона тузилмага кўшилиб кетишига ҳам мисоллар мавжуд. Масалан, 2006 йилда «Ёғмойтамакисаноат» ва «Озиқ-овқатсаноат» уюшмалари таъсисчиларининг умумий йигилиши томонидан уларни ягона «Ёғ-мой ва озиқ-овқат саноати Уюшмасига бирлашиши тўғрисида қарор қабул қилинди.

Ёндош соҳаларнинг тармоқ бирлашмаларини ягона тузилмага кўшилиб кетишига ҳам мисоллар мавжуд. Масалан, 2006 йилда «Ёғмойтамакисаноат» ва «Озиқ-овқатсаноат» уюшмалари таъсисчиларининг умумий йигилишида уларни ягона «Ёғ-мой ва озиқ-овқат саноати» уюшмасига бирлашиши тўғрисида қарор қабул қилинди.

Янги тузилманинг асосий вазифалари ва фаолияти йўналишлари сирасига ёғ-мой ва озиқ-овқат саноатининг ички ва ташки бозорларида маркетинг тадқиқотларини ўтказиш, рақобатбардошликни ошириш ва экспорт ҳажмини генгайтириш мақсадлари учун хорижий инвестицияларни кенг миқёсда жалб қилиш киради.

Уюшма «Ўзпахтасаноат» уюшмасидан олинган маълумотлар асосида техникавий мақсадга мўлжалланган пахта чигитини етказиб беришнинг даврларга тақсимланган ҳолда прогноз ҳажмлари тўғрисидаги баланснинг таклифларини шакллантиради ва Молия вазирлигига тақдим этади. Прогноз йилининг бошидаги ўсимлик ёғининг қолдиги ва мўлжалланаётган ишлаб чиқарилиши, экспорта ва республикадаги истеъмолчиларга етказиб бериш прогнозлари тўғрисидаги амалдаги маълумотлардан келиб чиқиб, ундан, жумладан, сотишнинг бозор механизмлари орқали фойдаланишининг йўналишлари белгиланади.

Бошқача айтганда, хўжалик бирлашмаларининг фаолияти давлат улушига эга ва мамлакат иқтисодиёти учун стратегик аҳамиятга эга алоҳида тармоқ ва корхоналарни тараққий эттиришга қаратилган. Ўз салоҳиятини тўлақони рўёбга чиқариш ҳамда тизим хусусиятларига боғлиқ ва алоҳида корхоналарнинг ҳал этишига кучи етмайдиган экспорт масалаларидаги муаммоларни ҳал этиш учун кичик бизнес субъектларига алоҳида тузилмага бирлашиш мақсадга мувофиқдир.

1.3. ЭКСПОРТНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ АСОСИНИ ЯНАДА РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ШАРТ-ШАРОИЛЛАРИ

Юқорида кўриб чиқилган тармоқ хўжалик бирлашмаларининг тузилиши иқтисодиёт тармоқлари ва хўжалик юритиш соҳаларини янада ривожлантиришга қаратилган ҳукуматнинг айрим қарорларини қабул қилиш билан бирга содир бўларди. Бундай хўжалик бирлашмаларини тузишнинг асосий жиҳатларидан бири давлат томонидан хўжалик корхоналарини бошқариш вазифаларини тармоқ уюшмаларига берилишидир.

Амалдаги тузилмалар хўжалик юритувчи субъектларнинг (экспортчиларнинг) энг катта ва тезкор равишда тараққий этиб бораётган қисми – кичик ва хусусий тадбиркорликни қамраб олмаган. Ваҳоланки, айнан шу сегментда экспортнинг тезкор суръатларда ўсиши намоён бўлмоқда.

Жами экспортнинг ҳажмидаги кичик тадбиркорлик субъектларининг улуши кейинги 10 йил ичидаги 6 марта ўсади. 2007 йилда кичик тадбиркорлик секторида республика банд аҳолисининг 72,3% ишлаётган бўлиб (уларнинг энг кўп қисми - 53,1% якка тартибдаги секторга тўғри келарди), улар томонидан ЯИМнинг 45,7% ишлаб чиқарилди.

**1.3.1-жадвал. Кичик тадбиркорлик
кўрсаткичларининг динамикаси, %**

	1992	1999	2001	2003	2005	2007
Иқтисодиётнинг нодавлат секторида банд бўлганлар улуши	4,3	74,9	77,2	76,6	75,8	72,3
ЯИМ да КТ улуши	1,50	29,1	33,8	35,0	38,2	45,7
Экспортнинг умумий ҳажмида КТ солиштирма улуши	-	10,2	7,5	6,7	6,0	14,8

...2007 йилда кичик тадбиркорлик секторида республика банд аҳолисининг 72,3% ишлаётганди (уларнинг энг кўп қисми - 53,1% якка тартибдаги секторга тўғри келарди) ва улар томонидан ЯИМ-нинг 45,7% ишлаб чиқарилди.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси 09.08.2005 йилдаги 189-сонли Қарорининг 1-иоловасига мувофиқ, Савдо-саноат палатаси аъзоларига товарларни Палатанинг хорижий мамлакатлардаги савдо-инвестиция ўйлари номига олиб чиқувчи хўжалик юритувчи субъектларга консигнация шартномалари асосида, банк кафолати ёки сугурта полиси тақдим этмасдан турив амалга ошириш имконияти берилган.

Кичик тадбиркорлик субъектларининг экспорт салоҳиятини кенгайтиришда Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси муҳим роль ўйнайди.

«Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни ва Палата уставига мувофиқ, уни тузишидан кўзланган асосий мақсад тадбиркорликни ривожлантириш учун қулай шарт-шароитларни шакллантириш, Палата аъзоларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ифодалаш ва ҳимоялаш, тадбиркорларнинг хорижий ҳамкорлар билан алоқа ўрнатишига кўмаклашишдир.

Бу мақсадга етиш учун бизнеснинг минглаб субъектларини бирлаштирган Палата томонидан қатор вазифалар бажарилмоқда, улар сирасига хорижий ҳамкорлар билан муносабатлар ва алоқаларни кенгайтиришда, экспорт маҳсулотларини ташки бозорларда сотилишида, шунингдек, рақобатбардош тайёр маҳсулот ишлаб чиқарилишини таъминловчи янги ишлаб чиқаришларни яратиш ва мавжудларини техникавий жиҳатдан қайта жиҳозлаш учун тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилишда тадбиркорларга кўмаклашиш киради.

2008 йилнинг I ярмида маҳаллий ишлаб чиқарувчиларнинг қиймати 35 млн. АҚШ долларидан ортиқ миқдордаги маҳсулотларини Ўзбекистондан экспорт қилиш учун тўғридан-тўғри ёрдам кўрсатилди, улардан 80 фоизини қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, 16 фоизини енгил саноат маҳсулотлари, 4 фоизини эса ҳалқ истеъмоли моллари ташкил этди.

ССП, шунингдек, хорижий мамлакатларнинг тадбиркорларини Ўзбекистонга ташрифини ҳамда ҳусусий бизнес субъектларининг мамлакатимиздан хорижга ишчи сафарларини ташкил этишга кўмаклашади. 2008 йилнинг биринчи ярмида мамлакатимизга 34 та шундай ташрифлар ташкил этилди, 162 тадан ортиқ Ўзбекистонлик тадбиркорларнинг хориждаги 15 та кўргазма ва ярмаркалардаги иштирокига кўмаклашилди, 22 та бизнес-форум ва кооперация биржалари ўтказилди. Шу билан бирга, кичик бизнес субъектларига кўрсатиладиган хизматлар доираси Палатанинг мавжуд имкониятлари билан чекланган.

Кичик тадбиркорлик субъектларининг якка ўзларига, жумладан, меъёрий-ҳуқуқий масалалар билан боғлиқ бўлган муаммоларни аниқлаш, уларни ҳал этиш йўлларини излаб топиш ёки бартараф этиш бўйича давлат ёхуд бошқа органларга таклифлар бериш мураккабdir. Бундай мақсадлар учун уларда на маблағ, на кадрлар салоҳияти бор. Ёки бошқа бир жиҳатни – маҳсулот сотиш бозорларининг, айниқса, ташки бозорларнинг маркетинг тадқиқотларини олиб қарайлик. Бу амалиёт ўта меҳнатталаб бўлиб, йирик ресурсларни талаб этади, агарда охирги истемолчи биргина хўжалик субъекти бўлса, унда ўзи оқламаслиги ҳам мумкин. Шундай муаммолар тадбиркорларнинг қонуний манфаатларини адолатсиз рақобатдан ҳимоялаш, объектив маълумот олиш ва бошқа масалаларда ҳам мавжуд.

Экспорт фаолиятини маҳаллий амалиётга киритиш соҳасида ҳалқаро тажрибани жорий қилишга мўлжалланган экспортчиларнинг ҳудудий (тармок) уюшмаларининг тузилиши юзага келган вазиятни ҳал этишининг йўналишларидан бири бўлиши мумкин.

Уюшмани тузиш кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларига, бир томондан, самарали экспорт фаолияти йўлидаги тўсиқ ва муаммоларни сифатлироқ ва ўз вақтида аниқлаш нуқтаи назаридан ёрдам берса, иккинчи томондан, уларни бартараф этиш учун молиявий ва кадрлар ресурсларини (профессионалларни) жамлаш имкониятини беради.

Уюшма зиммасига ҳудуд ва/ёки тармоқнинг ташки иқтисодий алоқаларини ривожлантиришга кўмак бериш, ўз аъзоларининг ишлаб чиқариш ва ташки иқтисодий фаолиятни тараққий этириш ва такомиллаштириш учун қулай шароитларни яратиш бўйича вазифалар юкланиши мумкин:

- ҳудуд ва тармоқ миқёсидаги ташки иқтисодий сиёсатни шакллантириш ва амалга ошириш бўйича аъзоларининг ҳатти-харакатларини мувофиқлаштириш;
- давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларида уюшма аъзоларининг манфаатларини ифодалаш ва ҳимоялаш;
- уюшма аъзоларининг давлат органлари билан ҳамкорлиги ва ўзаро алоқалари ривожланишига кўмаклашиб;
- иқтисодий, молиявий, технологик ва транспорт каби йўналишларда ташки иқтисодий фаолият субъектларига хизмат кўрсатиш орқали инфратузилманинг ривожланишига кўмаклашиб;
- ташки иқтисодий фаолият соҳасидаги, жумладан, экспорт-импортни солиқка тортиш, товарларни божхонада расмийлаштириш, валюта назорати, хорижий мамлакатлардаги солиқка тортиш тизими ва бошқа масалаларда маслаҳат ва юридик хизматларини кўрсатиш;
- хорижий ҳамкорларни қидириш; аъзоларининг имкониятлари тўғрисида хорижий ҳамкорлар ўртасида ахборот тарқатиши, хорижий ҳамкор фирмаларининг вакиллари билан музокараларга уюшма аъзоларини жалб қилишга кўмаклашиб;
- хорижда ўтказиладиган кўргазма ва ярмаркаларда уюшма аъзоларини иштироқига кўмаклашиб;
- ташки иқтисодий фаолият соҳасидаги долзарб муаммолар бўйича турли конференциялар, семинарлар, симпозиумлар, маърузалар ташкил этиш йўли билан уюшма аъзолари вакилларининг малакасини ошириш тизимини ривожлантириш.

Таъсисчилар ва аъзоларининг интилишлари ва мақсадларига боғлиқ равишда уюшма фаолиятининг қамрови жуда кенг бўлиши мумкинлигини таъкидлаш лозим. Уюшма тузилиши кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларига экспорт фаолиятини амалга оширишнинг тизимли, миллий ва халқаро ҳукуқ талабларига жавоб берувчи тартиб-амалиётини юритиш учун пойдевор яратади.

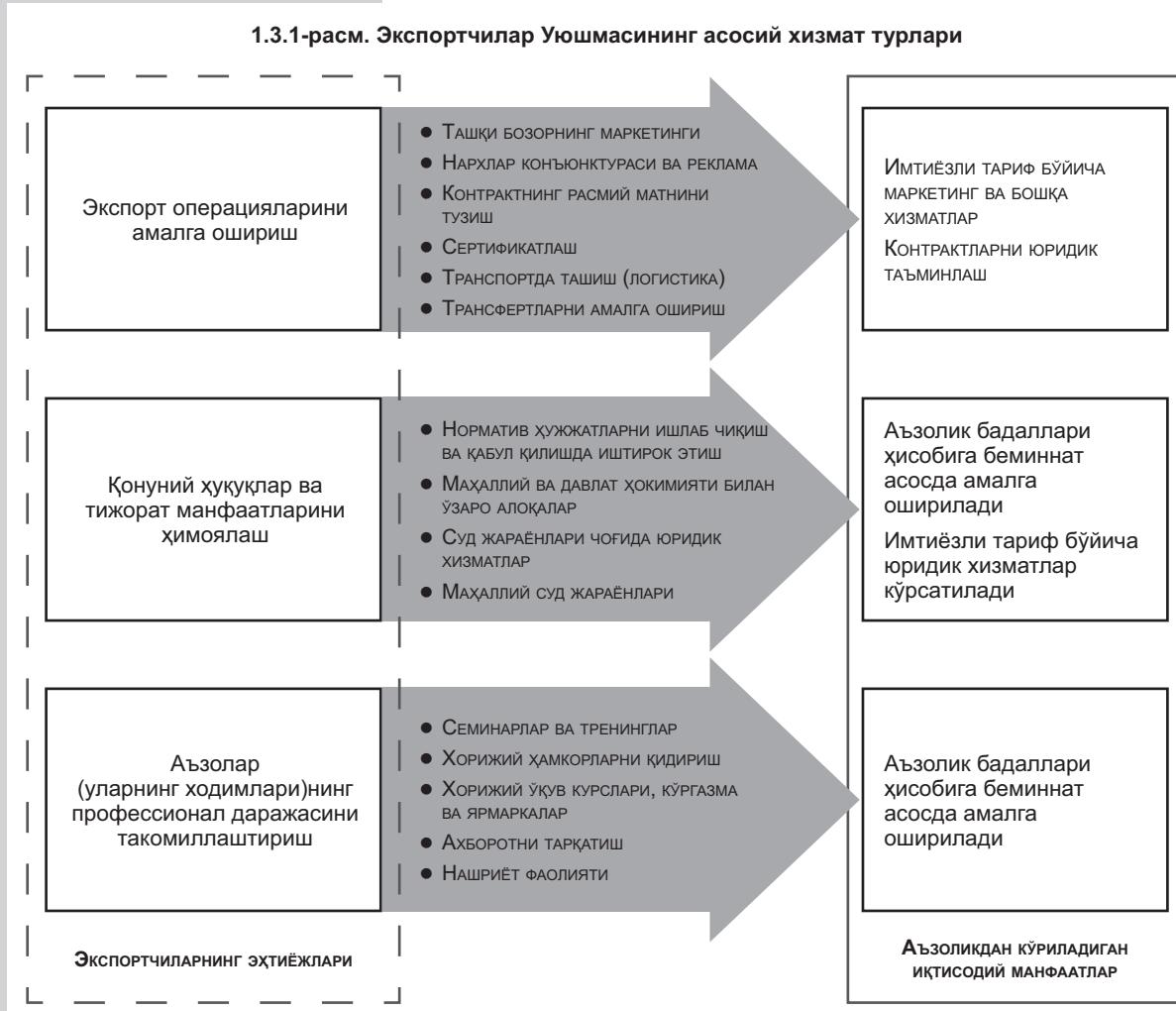
Бунга қўшимча равиша, бундай уюшмаларнинг ривожланиши Республиканинг ҳудудий ва тармоқли ривожланиши учун қўшимча рағбатлантирувчи омил яратади. Кичик компаниялар маҳсулот экспортида фаол иштирок этиш, ўзларининг ишлаб чиқариш қувватларини ривожлантириш ва шу тариқа янги ишчи ўринларини яратиш имконига эга бўлишади.

Ўзбекистондаги фаол демократик янгиланиш ва модернизациялаш даврида ННТлар фуқароларни ижтимоий фаоллигини оширишнинг, уларни жамият ва давлат қурилишининг энг муҳим масалаларини ҳал этишга кенг жалб қилишининг, кишилар онгигда демократик қадриятларни мустаҳкамлашнинг муҳим омили бўлиб қолмоғи лозим.

Хозирги пайтда республикада жамият ҳаётининг турли-туман – иқтисодий, маданий, гуманистар, ижтимоий соҳаларида фаолият юритувчи ва аҳоли кенг қатламларининг манфаатларини ифодаловчи беш мингдан ортиқ нодавлат нотикорат ташкилотлари мавжуд.

1.3.1-расм. Экспортчилар Уюшмасининг асосий хизмат турлари

Тармоқ доирасидаги ёки ҳудудий бўлишидан қатъи назар, экспортчилар уюшмасининг фаолияти экспортни ҳар томонлама ривожлантириш, ташки иқтисодий фаолиятни юритишнинг маданий тамойиллари ва усулларини мустаҳкамлаш масалаларида ССП ва тегишли тармоқ ҳўжалик бирлашмаларининг фаолияти билан яқин алоқада амалга оширилиши мумкин.

Ўз фаолиятини иқтисодий мустақиллик ва ўз-ўзини бошқарув тамойилларида амалга ошира бориб, ихтиёрийлик асосида ташки иқтисодий фаолият субъектларини бирлаштирган ҳолда уюшма аъзолик бадаллари, ўз даромадлари, ҳомийлик ёрдами ва грантлар, шунингдек, бошқа, қонунчилик билан тақиқланмаган маблағлар ҳисобига молиялаштирилади.

Экспортчилар уюшмасини ташкил этишини чора-тадбирларнинг ба-тафсил режасини тузишдан бошлаш зарур уни атрофлича пухта ўйлаб олиш учун етарлича вақт ажратиш керак.

Бу ҳолда алоҳида олинган ҳудудда (тармоқда) шундай турдаги ташкилотларни тузишнинг иқтисодий ва ташкилий шарт-шароитлари мухим аҳамиятга эга. Шу сабабли маркетинг тадқиқотини ўтказиш зарурати мавжуд бўлиб, унда қўйидагилар сингари масалаларни кўриб чиқиш керак:

- уюшма ривожланишини белгиловчи ташки омиллар;
- уюшмани мақсадли аудиторияси (истиқболдаги аъзолари)нинг асосий гуруҳлари;
- ташкилотнинг мақсадлари ва вазифаларига нисбатан уюшмани эҳтимол тутилган аъзоларининг нуқтаи назари;
- мақсадли аудиториянинг уюшма хизматларига бўлган эҳтиёжлари.

Экспортчиларнинг ҳудудий уюшмалари таҳминан ССП ҳудудий бўлинмалари аъзоларининг ташки иқтисодий фаолият соҳасини қамраб олсалар, тармоқ уюшмалари эса тармоқ хўжалик бирлашмалари билан қамраб олинмаган ва қўллаб-кувватланмайдиган, экспорт қилинадиган товарларнинг тор номенклатураси бўйича экспортчиларни (масалан, қирқилган гуллар экспортчилари, полиз маҳсулотлари экспортчилари, янги пишган мева-сабзавот ва кўкат экспортчилари ва ҳ.к.) бирластиришлари мумкин.

Қирғизистон экспортчилари уюшмаси (ҚЭУ) – 2003 йилда мавжӯд ва потенциал экспортчиларниң ваколатли органи сифатида тузылган нотижорат ташкилотидир.

ҚЭУнинг вазифаси – мамлакатдаги экспорт ва резэкспорт компанияларини қўллаб-кувватловчи ишбилар-мөнлик муҳити ва амалиётини ҳимоялаш ва яхшилашда фаол рол ўйнашдир.

Уюшма экспортни ривожлантиришига имкон түғдиралигидан ички ва ташки хусусиятдаги ҳар қандай масалалар билан ўзини боғлиқ деб ҳисоблайди.

ҚЭУнинг асосий мақсадлари:

- экспортчилар манфаатларини ҳимоялаш ҳамда мамлакатдаги экспорт ва резэкспорт савдосини ривожлантиришига хизмат қилиш;
- республика умумиқтисодий муҳитини яхшилаш учун мавжӯд экспортдаги тўсиқларни аниқлаш ва бартараф қилиш;
- мамлакатдаги экспортчилар ва резэкспортчилар тўқинача келадиган инсоғисиз амалиётни ёритиш ва уни бартараф қилиш йўлларини излаш;
- экспорт масалалари бўйича ихтинослашган аҳборот базасини тузиш ва ривожлантириши;
- Қирғизистон Республикасунинг ҳалқаро савдо мақомини қўллаб-кувватлаш ва кучайтиши;
- Қирғизистон Республикаси иқтисодиётининг рақобат-бардош устунликларини оширишига қаратилган тадбирларни олға суриш ва қўллаб-кувватлаш;
- эркин ва адолатли савдо ғояларини ёқлаб ҳимоялаш.

Шу каби уюшмалар узоқ йиллардан бери ривожланган ва ривожланяётган мамлакатларда муваффақиятли ишлаб келмоқдалар, иқтисодиёти ўтиш даврида бўлган мамлакатларда алоҳида ўрин тутадилар. Кўпчилик ҳолларда улар мустақил нотижорат ташкилотларири, аммо Савдо-саноат палатасининг таркибий бўлинмаси сифатида тузилганига ҳам мисоллар бор.

Юридик шахс бўлмасдан, вилоят Савдо-саноат палатаси қошида ишлаб келаётган Ленинград области экспортчилари ва импортчилари уюшмасининг фаолияти эътиборга молик. Чунки унинг тузилишидан мақсад ва кўрсатадиган хизматлари мажмуаси мустақил уюшмаларники билан айнан бир хилдир.

“ExpoLink” Миср экспортчилар уюшмаси хусусий нотижорат ташкилоти шаклида тузылган. Унинг вазифаси аъзо бўлган компанияларнинг экспорт фаолиятини ривожлантиришга кўмаклашиш ҳамда экспорт ўсишини қўллаб-кувватлашдири. Уюшма иш ўринлари сонини ошишига ва Миср иқтисодиётини ривожлантиришга кўмаклашади. Ирландия экспортчилари уюшмаси, Украина экспортчилари ва импортчилари уюшмаси ва айрим бошқалари ҳам шунга ўхшаш мақсад ва вазифаларни кўзда тутадилар.

Қозогистон ғалла иттифоқи мамлакатда умуммиллий ғалла бозорини шакллантириш ва ривожлантиришга кўмаклашади, ўз аъзоларининг манфаатларини ички ва ташки бозорларда ифодалайди ва ҳимоя қиласи, иштирокчиларига аҳборот, маркетинг ва юридик хизматларни таъминлайди.

Ривожланган мамлакатлардаги экспортчилар уюшмалари мамлакат ташки иқтисодий стратегиясини ишлаб чиқиши ва амалга оширишда фаол ўрин тутадилар. Масалан, BGA Германия экспортчилари уюшмаси Германия хукумати томонидан импорт ва экспорт квоталарини белгилаш жараёнида иштирок этади, бунда маҳаллий товар (иш, хизмат) ишлаб чиқарувчиларнинг манфаатлари ва уларнинг жаҳон бозоридаги ўрни ҳисобга олинади.

2-БОБ. ҮЮШМАНИ ТУЗИШ ЖАРАЁНИ

2.1. ҮЮШМА МИССИЯСИНИ АНИҚЛАШ

Дастлаб уюшма миссиясини аниқ-равshan ифодалаш ва асосий мақсадларни белгилаб олиш муҳимдир. Аниқ ифодаланган миссия бўлғуси аъзолар учун кучли рағбат омили бўлиши, йўлдан адашмасликка кўмак бериши ҳамда кучли маркетинг воситасига айланishi мумкин. Мақсадли функцияни ифодалаш уюшманинг фалсафасини ва мавжудлигининг мазмунини ифодалайдиган миссияни белгилашдан бошланади.

Миссия ва мақсадлар фаолиятнинг кейинги барча босқичлари учун мўлжал бўлиб хизмат қилиди ва бир пайтнинг ўзида ривожланишининг муқобил йўлларини таҳлил қилишда фаолият йўналишларига маълум чекловлар кўяди. Миссияда одатда уюшманинг мақоми аниқланади, унинг ишлаш тамоиллари, раҳбариятининг баёнотлари ва ниятлари эълон қилинади.³

Миссия уюшманинг жорий аҳволига, фаолият шакллари ва усуулларига боғлиқ бўлмаслиги керак. Яхлит олганда у келажакка интилишни ифодалайди, куч-ҳаракатлар нималарга йўналтирилишини ва бунда қайси қадриятлар устун бўлишини кўрсатади.

Булар қуидагилар бўлиши мумкин:

- муайян бозорларни эталлаш;
- фаолият миёсисин жўғрофий ёки маҳсулот (ҳамда аъзолар сонини кўпайтириш ҳисобига) жиҳатидан кенгайтириш;
- хизматларнинг нархини тушириб, сифатини ошириш;
- ижтимоий, иқтисодий ёки молиявий мақсадлар ва ҳ.к.

Қуидаги мантиқий кетма-кетликка риоя қилиниши лозим:

Миссия ⇔ Мақсадлар ⇔ Вазифалар

Пул тушумларини вужудга келтириш уюшманинг барқарор фаолиятини таъминлашда ва унинг молиявий турғунлигини мустаҳкамлашда муҳим омил ҳисоблансада, нотикорат ташкилотларда асосий мақсад сифатида фойда олишни кўрсатиш қабул қилинмаган. Фойда олиш миссия сифатида уюшма томонидан кўриб чиқиладиган ривожланишининг йўллари ва йўналишлари мажмумини сезиларли даражада торайтиради, унинг самараисиз ишлашига олиб келиши мумкин.

Миссия олий бошқарув органи томонидан шакллантирилиб, ушбу орган мақсадларни кўйиш ва амалга ошириш йўли билан миссияни рўёбга чиқиши учун тўлиқ жавобгардир (Ривожланиш дастури).

Асосий ғояни танлаш лозим. У тушуниш учун осон бўлиши, ўзида зиддиятлари бўлмаслиги ҳамда кўллаб-қувватланадиган фаолиятга айланishi лозим.

Кўпинча ҳаракатни ифодаловчи сўзлар ишлатилади, масалан, «мустаҳкамлаш», «кўмаклашиш», «кўллаб-қувватлаш» каби. Миссияни ифодаловчи сўзларни пухта танлаш керак – улар уюшма фаолиятини баён этибгина қолмасдан, балки унинг фойдалилигини кўрсатишга ёрдам беради.

Кейинги жиҳат – тузилаётган уюшма фаолиятининг мазмuni. Фаолият мазмуни миссия билан биргаликда аниқланади, бунда у эҳтимолли иштирокчи (аъзолар)га тушунарли бўлишини назарда тутиш зарур.

Уюшма фаолиятининг мазмуни сифатида қуидагиларни кўриб чиқиш тавсия қилинади:

- ◆ **Худудда (тармоқда) ишлаб чиқарилаётган товарлар (ишлар, хизматлар)нинг экспорти соҳасидаги муаммоларни мақсадли ўрганиш ва тадқиқ қилиш.**

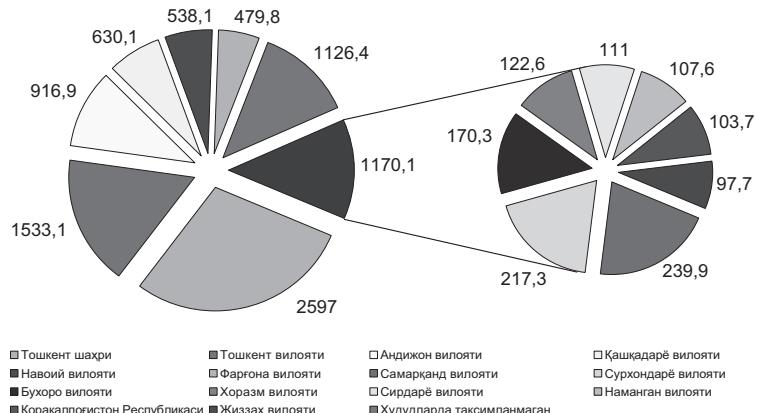
Кейинги йилларда Ўзбекистон экспорти тезкор равишда ўсиб бораётганига қарамасдан, ҳудудлар даражасида ушбу кўрсаткич нотекис тақсимланган. Масалан, 2007 йилдаги жами экспортнинг 56,1% республи-

³ Размик Айдинян, Татьяна Шипунова. Ташкилотнинг мақсадлари ва миссиясини аниқлаш муаммолари. «ПЕРСОНАЛ-МИКС» журнали №1(2).

кадаги учта ҳудудга (Тошкент шаҳри, Тошкент ва Андикон вилоятлари) тўғри келганди. Бунда мамлакатнинг энг йирик ҳудуди Қорақалпогистон Республикаси жами экспортнинг бор-йўғи 1,1% тўғри келди.

2.1.1-диаграмма. Ўзбекистоннинг 2007 йилдаги экспорти, ҳудудлар бўйича

(млн. АҚШ долларида)

Миссия нимани англатади?

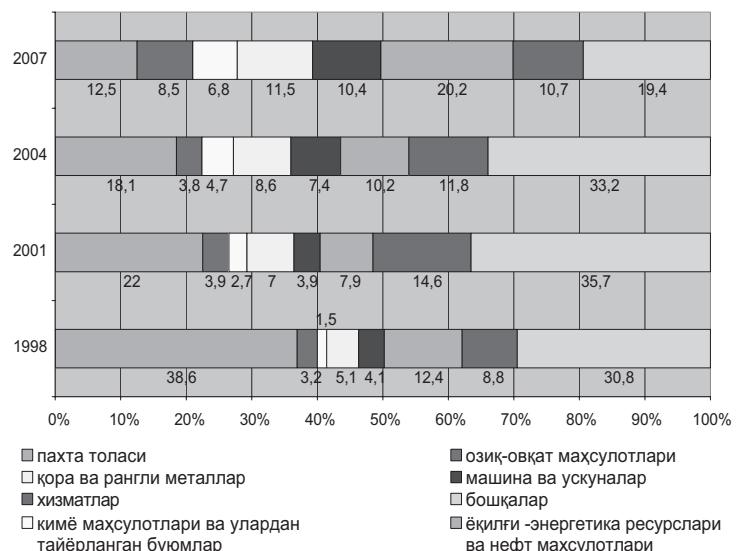
- Ташкилотнинг фалсафаси ва мўлжалланган мақсади, бозорда маевжуд бўлишининг мазмунни, ушбу ташкилотнинг бошқаларидан фарқи, ўзига хослиги.
- Ташкилотнинг фалсафаси унинг маданиятини, ушбу ташкилот учун мезон бўладиган ижтимоий қадрияллар.
- Мўлжалланган мақсад, ушбу ташкилот фаолиятини амалга ошириб, рўёбга чиқарадиган мақсад ва вазифалар билан таесифланади.
- Ташкилот Миссиясини ишлаб чиқишида манфаатлари акс этиши лозим бўлган кишиларнинг асосий гурухлари қўйдагилардир: ташкилотнинг мулкдорлари, унинг ходимлари, ташкилот маҳсулотининг ҳаридорлари (мижозлар), ишибилармон ҳамкорлар, маҳаллий ҳамжамият ва бутун жамият.
- Ташкилотнинг рисоладаги дик ифодаланган Миссияси ушбу ташкилотнинг аслида нима эканлигини ва бўлишга интилаётганини ойдинлаштиради: ташкилотнинг мақсадини кўрсатувчи белгилар ва фаолияти соҳалари, фаолиятни амалга оширишининг имкониятлари ва усуслари.

«Disney» корпорациясининг миссияси:

«Кишиларни баҳтиёр қилиш»

Уюшманинг фаолияти ҳудудий (тармоқ) экспорт имкониятларини, бошқа ҳудуд ва хорижий мамлакатларнинг амалиёти ва ижобий тажрибасини ўрганишга қаратилган бўлиши мумкин. Уларни таҳлил қилиш асосида умумий шарҳлар тузилиши ва ҳал этиш бўйича, жумладан, меъёрий-хукукий хусусиятга эга амалий тавсиялар ишлаб чиқилиши лозим.

2.1.2-диаграмма. Ўзбекистон экспортининг 1998-2007 йиллардаги таркиби.

◆ Ҳудди шундай фаолиятни амалга оширувчи хорижий ва ҳалқаро ташкилотлар билан ҳамкорлик алоқалари.

Ҳам республика ҳудудидаги, ҳам хорижда жойлашган ҳудди шундай ташкилотлар билан алоқаларни ўрнатиш ва мустаҳкамлаш уюшма фаолиятининг муҳим соҳаси бўлиб қолиши керак. МДҲ ва Болтиқбўйи мамлакатларида тузиленган экспортчилар ва импортчиларнинг уюшмалари бу соҳада катта салоҳият баҳш этиши мумкин. Нафакат уюшмалар, балки уюшма аъзолари (экспортчилар ва импортчилар) даражасида ҳам ҳамкорлик муносабатларини ўрнатиш зарур.

Ушбу мақсадлар учун фаолиятининг турли жиҳатлари ва йўналишлари бўйича истиқболли ҳамкорларни жалб қилган ҳолда ҳудудий, республика миёссида ва ҳалқаро даражада тадбирларни ташкил этиш ва ўткизиш зарур.

Британия экспортчилар уюшмаси (BExA)нинг миссияси:

«Бирлашган Қироллик экспорт ҳамжамиятининг манфаатларини кўллаб-кувватлаш, ифодалаша ва олға сурши»

Диккат марказида сифат турадиган миссияни ифодалаш:

- барча соҳаларда – мақсад, маҳсулот, хизматлар, инсонлар ва ҳаёт тарзида юксак маҳоратга эришиш;
- мақсад – юқори технологияли компанияга айланиш;
- сифат – маҳсулот, иш муҳити ва инсонларнинг ажралмас кисми;
- профессионал менежмент, инсонларга тўлиқ ишонч, ижодиши, асосли тааваккалчиликни кўллаб-кувватлаш, барча дараҷадаги менежерлар томонидан бошқарув қарорларини аниқ белгиланган ваколат ва масъулият билан қабул қилиниши;
- ростгуйлик ва очиқлик, ягона команда бўлиб ишлаш;
- бизда меҳнат қиласидаган инсонлар компаниямиз – ишлаш учун ажойиб жой, у ҳар бир шахснинг якка ютуқларини кўллаб-кувватлайди ва тан олади, дея олишини истаймиз.

◆ Экспорт муаммоларини муҳокама учун давлат органлари ва ҳалқаро ташкилотларга киритиш.

Тузилаётган уюшмаларнинг ўзига хос хусусиятлари экспорт инфратүзилмасини янада ривожлантириш, экспорт ҳамжамиятининг манфаатларини ҳимоялаш масалаларида давлат ва хўжалик бошқаруви органлари билан ўзаро муносабатларини йўлга кўйишни назарда тутади. Товар (иш, хизмат)ларнинг айрим гурӯхлари бўйича экспорт ва импорт квоталарини ажратиш, тарифларни ўзгартириш, тўсиқлар қўйиш, хорижий компанияларнинг носоғлом рақобатидан ҳимояланниш (демпинг нархларини қўллаш, кўрсатилаётган хизматларга нархларни сунъий оширилиши ва ҳ.к.) каби масалаларни муҳокамасида иштирок этиш келажақда уюшма фаолиятининг муҳим таркиби қисмига айланиши мумкин.

Ўз ташаббусларини рўёбга чиқариш учун уюшма конференциялар, симпозиумлар ва форумларда иштирок этади, қонунчилик ва меъёрий-хуқуқий ҳужжатларни ишлаб чиқилишида ўз нуқтаи назарини ифодалайди ва иштирок этади, бунда ўз иштирокчилари (аъзолари)ни бу соҳага кенг жалб қиласиди.

Халқаро амалиёт

Британия экспортчилар уюшмаси (BExA)

ВехА таркибида аъзолик Буюк Британиядаги барча товар ва хизматлар экспорт қилувчи компаниялар ва резидент ташкилотлар ёки шундай ташкилотларга экспортни тараққий эттиришга кўмаклашувчи компаниялар учун очиқдир.

BExA аъзолари учун манфаатлар:

- Экспортчилар манфаатларини олға суради ва ҳимоя қиласиди;
- Қарорлар қабул қилишда кўмаклашади;
- Мунтазам нашр этиладиган ахборот бюллетенлари ва проспектлари билан аъзоларини ахборот жиҳатидан қўллаб-кувватлайди;
- Британия экспортчилари учун форумлар ташкил этади;
- Ишлаб чиқарувчилар, экспорт уйлари, банкирлар, сугуртчилар ва етказиб берувчиларнинг кучи ва экспорт манфаатларини бирлаштиради.

◆ Ҳамкорлик алоқаларини ўрнатишда мамлакатдаги ва хорижий компанияларга хизматлар мажмуасини кўрсатиш.

Ҳудудда (тармоқда) тўлақонли ва маданийлашган экспорт майдонини ўзга кўйиш учун зарур бўлган хизматларнинг кенг мажмуасини кўрсатиш уюшма фаолиятининг энг муҳим томонларидан биридир. Ушбу хизматлар асосан уюшма иштирокчилари (аъзолари)га кўрсатилиб, ахборот, маслаҳат, юридик ва маркетинг хусусиятига эга бўлади. Ҳудди шу хизматлар бошқа манфаатдор субъектларга ҳам кўрсатилади, аммо аъзолар учун имтиёзли тарифлар ўрнатилади.

Хизматларни кўрсатишни бевосита уюшманинг ўзи томонидан ёки зарурат туғилса, ихтисослашган шуъба тиқорат тузилмаларини тузиш ўйли билан ташкил этиш тавсия қилинади. Шундай хизматларни кўрсатишдан тушадиган даромадлар тузилаётган уюшмаларнинг устав фаолиятини молиялаштиришнинг муҳим манбаси бўлиб қолади.

Маҳсулотларни ташки бозорларда сотилишида, ишлаб чиқариш жараёнларига энг янги технологияларни жалб қилишда, ташки иқтисодий фаолият масалаларида тадбиркорлик тузилмаларининг профессионал кўнникмаларини оширишда ўз аъзоларига ва бошқа манфаатдор субъектларга хорижий компаниялар билан ҳамкорлик муносабатларини ўрнатишда ёрдам кўрсатиш Уюшмалар фаолиятининг яна бир таркиби қисми бўлмоги лозим.

Шу мақсадда экспорт фаолиятининг турли жиҳатлари (иштирокчилар, ҳамкорлар, товарлар номенклатуруси, қонунчилик, бозорлар, алоқалар ва ҳ.к.) бўйича ихтисослашган маълумот базаларини, жумладан, Интернет тармогида тузиш ва уларга эркин киришни таъминлаш зарур.

Халқаро амалиёт

Украина импортчилари ва экспортчилари уюшмаси

2000 йилнинг ноябрида тузилган ноҳукумат
номижорат ташкилоти

Уюшма фаолиятининг устувор йўналишлари:

- экспорт-импорт операцияларини амалга ошириш шароитларини оптималлаштиришга кўмаклаши, хусусан, қонунчиликдаги зиддиятларни бартараф қилиш;
- ташқи савдо соҳасидаги тартиб-амалиётни соддалаштириш;
- Украинани Жаҳон Савдо Ташкилотига киришига кўмаклашиш.

Тегишли намунадаги ариза топшириб, Уюшма Устави талабларини бажарганида мамлакатдаги ва хорижий юридик шахслар аъзо бўлишлари мумкин.

Уюшма аъзолари қўйидаги мкониятларга эга:

- ташқи иқтисодий фаолият шартларини тартибига солувчи меъёрий-хукуқий ҳужжат лойиҳалари тўғрисида мунтазам равишда тезкор аҳборот олиш;
- қонунчилик ҳужжатларини қўллашга доир малакали маслаҳатлар олиш;
- меъёрий-хукуқий ҳужжат лойиҳаларини таҳлили ва илмий-хукуқий экспертизаси натижалари билан танишиш.

Уюшма ўз аъзоларига ва ҳамкорларига қўйидаги хизматларни тақдим этади:

- тезкор аҳборот хабарларини юбориш, мақсадли аҳборот қидибуви, ТИФ операторининг Интернет-маълумотномасини қўллаб-куватлаш;
- Украинарадаги ташқи иқтисодий фаолият шарт-шароитларини жорий таҳлили;
- Украинарадаги инвестициявий фаолият шарт-шароитларини таҳлили (мамлакатдаги ва хориждаги инвесторлар учун);
- мақсадли маркетинг таҳлили;
- ташқи савдо соҳасидаги қонун лойиҳалари, меъёрий-хукуқий ҳужжатлар лойиҳаларини таҳлили ва илмий-хукуқий экспертизаси;
- товар ва хизматларнинг импорти ва экспортини тартибига солувчи амалдаги қонун ҳужжатларини қўллаш амалиётининг таҳлили;
- импортчилар/экспортчилар фаолиятига тааллуқли муайян қонун лойиҳалари, меъёрий-хукуқий ҳужжатлар лойиҳаларига таклиф ва ўзгаришишларни тайёрлаш ва улар хусусида аҳборот маълуммомномаларини тайёрлаш;
- Уюшма аъзоларига уларнинг ташқи иқтисодий фаолиятини ташкил этиш ва мукаммаллаштириш бўйича маслаҳатлар бериш (иктисодчилар, хукуқшунослар, божхоначилар, солиқчилар, маркетологларнинг маслаҳатлари).

Миссия ва унинг мазмунини таърифлашга турли ёндашувлар мавжуд. Миссиянинг энг муҳим жиҳати “Ташкилотнинг асосий мақсади нимадан иборат?” деган саволга жавоб беришдир.

Мақсад – ҳар қандай ташкилот эришишни истайдиган яқуний ҳолат, муддаодаги натижадир.

Биринчи навбатда узоқ муддатли мақсадлар шакллантирилади, шундан сўнг узоқ муддатли мақсадларни таъминлаш учун ўрта ва қисқа муддатли мақсадлар ишлаб чиқилади. Мақсадлар ташкилотнинг имкониятидан ортиқ бўлмайдиган ҳолатда танланиши керак.

Мақсадларни белгилаш учта мажбурий давр ўталишини кўзда тутади:

- 1) ташкилот учун умумий бўлган мақсадларни аниқлаш;
- 2) мақсадлар иерархиясини қуриш;
- 3) индивидуал мақсадларни белгилаш.

Маҳсулотларни ташқи бозорларда сотилишида, ишлаб чиқариш жарабёнларига энг янги технологияларни жалб қилишда, ташқи иқтисодий фаолият масалаларидан тадбиркорлик тузилмаларининг профессионал кўникмаларини оширишда Уюшмалар ўз аъзоларига ва бошқа манфаатдор субъектларга хорижий компаниялар билан ҳамкорлик муносабатларини ўрнатишда ёрдам кўрсатишлари лозим.

Украина импортчилари ва экспортчилари уюшмасининг миссияси:

«Украинадаги ташқи иқтисодий фаолият иштирокчиларининг тиҷорий манфаатларини ҳимоялаш»

Белгиланган мақсадлар ташкилот учун, унинг барча бўлинмалари ва барча аъзолари учун қонун мақомига эга бўлиши керак.

Аммо мақсадларниң мажбурийлиги талабидан уларниң абавийлиги ва ўзгармаслиги келиб чиқмайди.

Муҳитниң ўзгарувчанлиги сабабли мақсадлар ўзгариши мумкин.

“Теско” компаниясининг мақсадлари:

- буюртмачиларга максимал даражада неъматлар тақдим этиш;
- буюртмачиларниң эҳтиёжларини қондириш;
- акциядорларни юқори даромадлар билан таъминлаш, рентабелликни ошириш;
- етказиб берувчилар билан яқин ҳамкорлик;
- миллий озиқ-овқат сиёсатини ишлаб чиқишида иштирок этиш; жамият фаровонлигини сақлаб туриш;
- атроф-муҳитни ҳимоялаш.

Экспортчилар үюшмаси нодавлат нотижорат ташкилоти бўлиб, унинг бош мақсади ҳудуд (тармоқ)нинг экспорт салоҳиятини мустаҳкамлаш, барча иштирокчилар (аъзолари)нинг ҳукуқ ва қонуний манфаатлари ҳимоясини таъминлашдир, буларни қўйидагича ифодалаш мумкин:

◆ **Үюшма аъзоларининг экспорт имкониятларини кучайтириш.**

Ушбу мақсад ҳудуд ёки тармоқ миқёсида бўлишидан қатъи назар, экспортчиларниң барча үюшмалари учун мақбул бўлиши мумкин. Шубҳасиз, бундай мақсадни рӯёбга чиқариш товарлар (ишлар, хизматлар)ни ташки бозорларда сотилишида ишлаб чиқарувчилар ва экспортчиларниң экспорт салоҳиятини кучайтириш воситасида амалга оширилиши мумкин.

Мақсадга эришиш нуқтаи назаридан келиб чиқиб, үюшма ўзи учун жорий ва келгуси устуворликларни (минимум ва максимум дастурларини) ишлаб чиқиши, аъзоларининг экспорт салоҳияти ва мавжуд муаммолардан келиб чиқиб, мақсадларни рӯёбга чиқаришининг таъсирчан механизмиларидан фойдаланиши лозим. Бу ҳолда узоқ муддатли мақсадлар (максимум дастури) майдароқ, аммо ўзаро қўллаб-қувватланувчи мақсадларга (минимум дастурига) бўлиниши керак.

Фаолиятнинг муҳим йўналишлари бўйича үюшманинг ҳаракат дастури (стратегияси)ни муайян вақт бўлагига (ривожланиш босқичига) мўлжаллаб қабул қилиш тавсия этилади.

◆ **Давлат ва экспортчилар ўртасида мулокот ўрнатиш ва ҳамкорлик муносабатларини кучайтириш.**

Мазкур мақсад ҳар қандай жамоат ва нодавлат нотижорат ташкилотининг асл моҳиятидан келиб чиқади, чунки ўз-ўзини бошқарувни кучайтириш ҳамда давлатнинг испоҳотлар ва иқтисодий-ижтимоий сиёсатида фаол иштирок этиш бундай бирлашмалар фаолиятининг устувор йўналиши ҳисобланади.

Үюшма фаолияти нуқтаи назаридан, ушбу мақсад давлатнинг экспорт сиёсатини ишлаб чиқиши, бажариш ва мониторинг қилишда экспорт фаолияти субъектларининг иштироки учун шароитларни шакллантиришга кўмаклашиш воситасида амалга оширилади. Қонунчилик-хукукий базани тақомиллаштиришда иштирок бунда анчайин муҳим рол йўнаши мумкин. Үюшма алоҳида олинган ҳудудда (тармоқда) экспортни ривожлантириш дастурларини ишлаб чиқиша фаол ўринни эталлаши, уларни тўлақонли рӯёбга чиқариша көмаклашиши керак.

Ўхшаш қарашларга ва дастурларга эга бўлган ҳаракат ва сиёсий партиялар арбобларининг, айниқса, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталари депутатларини үюшмада иштироки (аъзолигини) назарда тутиш тавсия этилади.

Халқаро амалиёт

**Россия Федерацияси Ростов области экспортни
қўллаб-кувватлаш дастури тўғрисида**

Россия Федерациясининг Ростов областида 2007-2008 йилларда экспортни қўллаб-кувватлашнинг област мақсадли дастури 2006 йил 28 ноябрдаги 594-ЗС-сонли Вилоят қонуни билан тасдиқланган.

Дастурнинг бош вазифаси – област иқтисодиётининг экспорт секторини кенгайтириш, хўжалик юритувчи субъектларнинг ташқи бозорларда самарали ва барқарор ишлашига кўмаклашишдир.

Дастурий тадбирларни амалга ошириш ишни иккита асосий йўналиш бўйича ташкил этишни назарда тутади:

Экспорт ривожига кўмаклашишда кўриб чиқлаётган муаммолар:

- Ахборот-консалтинг хизматларини кўрсатишнинг самараси пастлиги;
- Хорижий тижорат ахбороти тўғрисида яхши ўйлга кўйилган тармоқнинг ўқлиги;
- Маркетинг ва маслаҳат хизматлари соҳасида бозор инфратузилмасининг ривожланманганилиги;
- ТИФни ривожлантириш бўйича давлат ташкилотлари салоҳиятининг етишимаслиги;
- Хорижий тадбиркорлар билан ҳамкорлик муносабатларини излаш, тошиш ва ўйла қўйшининг самарали механизмлари маевжуд эмаслиги;
- Электрон тижорат афзаликлиридан фойдаланиш даражаси пастлиги;
- Экспорт фаолиятини ривожлантиришнинг ватармоқ (худуд)нинг экспорт салоҳиятини кенгайтиришининг яхлит дастури ўқлиги.

- биринчидан, ҳудуддаги йирик экспортчи корхоналарни федерал бюджет маблағларидан давлат (амалда «экспорт мукофоти» ролини бажарувчи) ёрдамини олишини кузатиб бориш;
- иккинчидан, ташқи савдо операцияларини юритиши тажрибасига ва юксак экспорт потенциалига эга корхоналарни Дастурни амалга ошириш доирасида вилоят бюджети маблағлари ҳисобидан молиявий қўллаб-кувватлаш воситасида рагбатлантириш.

Дастурий тадбирларни амалга оширишдан экспортга йўналтирилган ва импорт ўрнини босадиган ишлаб чиқаришларни ўсиши, транспорт инфратузилмасининг юкни қайта ортиш қувватларида ишланадиган ташқи савдо юклари ҳажмининг ортиши, ҳудуд логистик салоҳиятининг янада жадалроқ ривожланиши кутилмоқда. Дастурни чора-тадбирларни амалга оширишдан келадиган ижтимоий-иқтисодий самара ташқи иқтисодий соҳага жалб қилинган аҳоли сонининг ўсишида, област аҳолиси турмушининг даражаси ва сифати ошишида ифодаланади.

Дастур тадбирларини бажаришга масъул бўлган област иқтисодиёт вазирлигининг фаолияти шу жумладан, ташқи иқтисодий фаолият масалалари билан боғлиқ ижроия ҳокимияти органларининг ҳам, экспортчи ташкилотларининг ҳам ахборот таъминоти масалаларини ҳал этишга қаратилган. Ушбу вазифани бажариш таркибида интеграциялашган маълумотлар базасини, ахборотни қидириш, танлаш, таҳлил қилиш ва тарқатиш бўйича миқёсли ишни қамрап олган комплекс ахборот тизимини яратиш воситасида амалга оширилади.

Ушбу йўналишни амалга ошириш учун Ростов области ташкилотларининг экспорт имкониятларининг ахборот портали ва ихтисослаштирилган «DonExport» Интернет-сайти ишга туширилади, шунингдек, электрон ва босма оммавий ахборот воситаларида муваффақиятли ҳудудий экспортчи ташкилотларнинг иш тажрибаси тўғрисида материаллар чоп этилади.

◆ Уюшма аъзоларига хизмат кўрсатиш ва маҳсулот (иш, хизмат)ларни ташқи бозорларга чиқаришга кўмаклашувчи инфратузилма ривожланишига ўрдам кўрсатиш.

Ушбу мақсад уюшма фаолиятининг устувор йўналиши бўлиб қолиши ҳамда юқорида баён этилган мақсадлар билан мутаносиб равишида уюшма эришган натижаларининг сифат кўрсаткичаридан бири бўлиши лозим. Ташқи иқтисодий фаолиятга хизмат кўрсатувчи инфратузилмани тегишли тарзда ривожлантиримасдан, мамлакатнинг экспортга йўналтирилган иқтисодиётини ривожлантириш тўғрисида сўз ҳам бўлиши мумкин эмас.

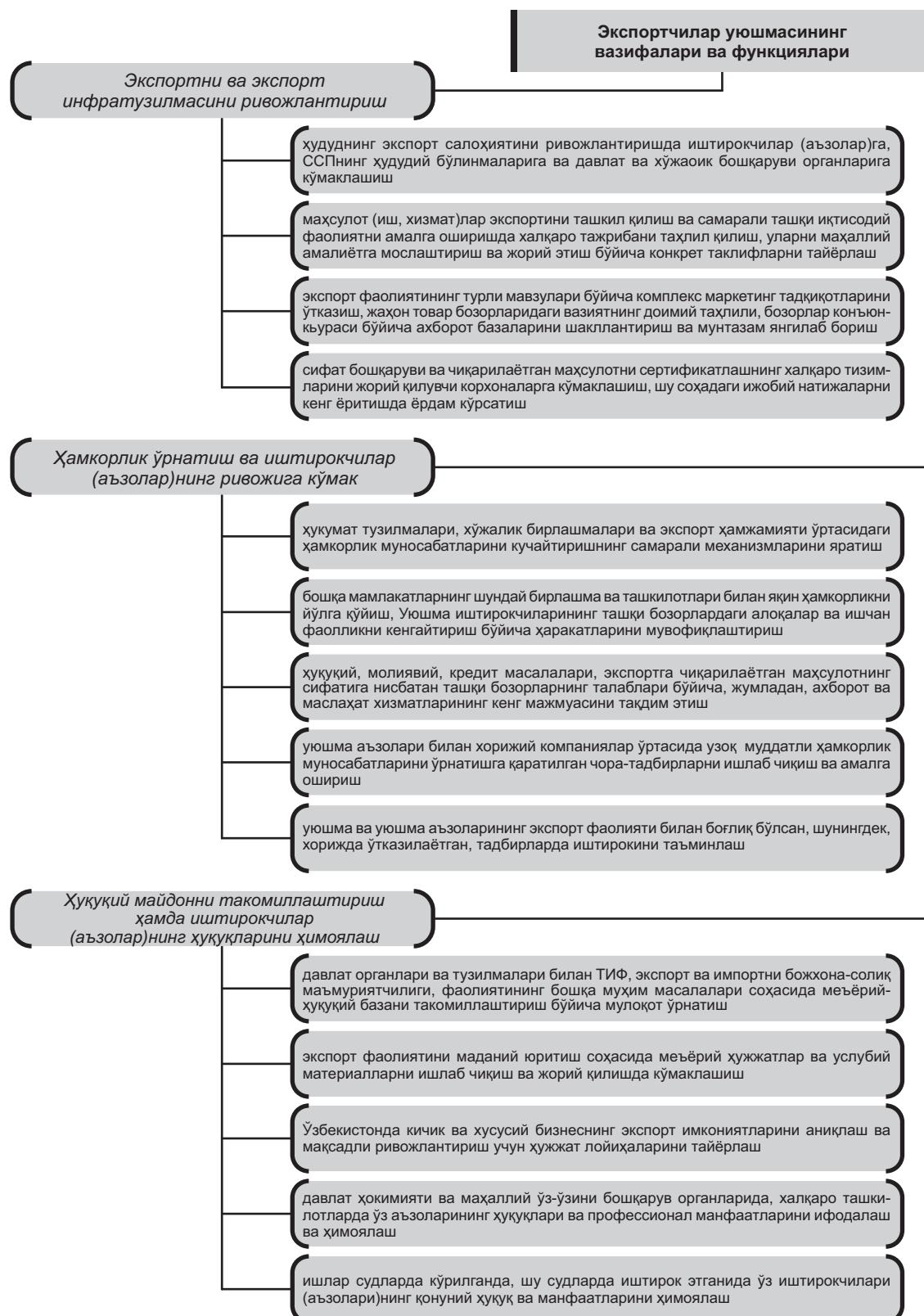
Бунда экспорт инфратузилмасини импорт, молиявий сектор ва мамлакат ичди товар ва хом-ашё оқимларини тақсимланиши билан яқин боғликликада кўриб чиқиш зарур.

Уюшма қошида кенг миқёсда ихтисослашган тижорат тузилмаларини, уюшмага аъзо ташкилотлар ходимларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ҳамда профессионал қўнимкаси ва амалий тажрибасини ошириш тизими ни ривожлантиришни ҳар томонлама рагбатлантириш тавсия этилади.

Тузилайтган экспортчилар уюшмаларининг вазифалари ва функцияларини белгиланган миссия фаолият предмети ва максадларга катыйриоя килган холда аниклаш максадга мувофиқидир.

2.1.3- диаграмма. Экспортчилар уюшмасининг функционал тузилиши.

2.2. УЮШМА УСТАВИ ВА ҚОИДАЛАРИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ

Ташкилот фаолиятини белгиловчи батафсил устав ва қоидаларни ишлаб чиқиш муваффақиятли фаолиятни бошлаш учун катта аҳамиятга эга. Олға боришидан аввал қонунчиликка риоя қилиш ва ушбу қоидаларни белгилаб олиш мухимдир. Уюшманинг Таъсис қурултойи (Конференцияси) мобайнида кўриб чиқиладиган хужжат лойиҳаларида қуидаги таклифлар сифатида акс этадиган Уюшмани тузиш, унда аъзолик ва фаолият юритишининг тамойилларини белгилаш зарур:

- Устав ва бошқа таъсис ҳужжатларининг энг мухим бандлари бўйича;
- «Уюшмада аъзолик тўғрисида»ги низомнинг мухим бандлари бўйича;
- Ички Устав (Ор-номус кодекси)нинг мухим бандлари бўйича;
- Уюшманинг ташкилий тузилмаси ва бошқарув тузилмаси бўйича;
- ССП, давлат ва хўжалик бошқарув органлари билан ўзаро муносабатлар тартиботи бўйича;
- Уюшма томонидан кўрсатиладиган хизматлар мажмуи бўйича ва ҳ.к.

2.2.1-расм. Экспортчилар уюшмасининг фаолиятини тартибига солувчи асосий ҳужжатлар

Ташкилот фаолиятини белгиловчи батафсил устав ва қоидаларни ишлаб чиқиш муваффақиятли фаолият бошлаш учун катта аҳамиятга эга.

“Х.П. Балмер Холдингс”
компаниясининг миссияси:
«...дунёдаги сидр ишлаб
чиқарувчи ётакчи компания
бўлиб қолиш ...»

Компаниянинг мақсадлари:

- сидрнинг Британиядаги ва халқаро бозори ўсиб боришига ғамхўрлик қилиш;
- маҳсулотнинг энг паст таннархига эришиш;
- барча мижозларниң эҳтиёжларига мос келишга тайёрлик.

◆ Уюшма Таъсис Конференциясининг баённомаси

Уюшма таъсис конференциясининг баённомаси таъсис жараёнида тузиладиган биринчи ҳужжатdir. Ҳужжатнинг бошида унинг номи, таъсис этилаётган уюшманинг номи келтирилади, Таъсис Конференциясини ўтказилган жойи ва санаси кўрсатилади. Шундан сўнг матнда таъсисчиларнинг ташаббускор гуруҳи (камида 10 киши), шунингдек, Конференцияда иштирок этиш учун таклиф этилганлар санаб ўтилади, кун тартиби келтирилади, уни кўриб чиқиш натижалари қайд қилинади.

Таъсис конференциясининг намунавий кун тартиби:

1. Таъсис конференциясининг раиси ва котибини сайлаш тўғрисида.
2. «Экспортчилар уюшмаси» нодавлат нотижорат ташкилотини тузиш тўғрисида.
3. «Экспортчилар уюшмаси» нодавлат нотижорат ташкилотининг уставини кўриб чиқиш тўғрисида.
4. Таъсис конференциясига таклиф этилганларни экспортчилар уюшмасига қабул қилиш тўғрисида.
5. «Экспортчилар уюшмаси» нодавлат нотижорат ташкилотининг кенгаши, кенгаши раиси ва тафтиш комиссиясини сайлаш тўғрисида.

**Экспортчилар Уюшмаси
аъзосининг Ор-номус кодекси**

Уюшманинг иштирокчиси (аъзоси) ўзфаолияттида Устав ва бошқа қонунчилук хужжатлари билан бир қаторда умумқабулинган ахлок меъёrlарига риоғ қилиши, уюшманинг жамиятда ва иқтиносидий худудда қарор топишига кўмаклашиши шарт.

Уюшманинг иштирокчиси (аъзоси) уюшма обрў-эътиборига путур етказиши мумкин бўлган ҳар қандай нарсадан ўзининг чегта тортиши керак. У шахсий манфатлари ёки бошқа шахсларниң манфаатларини деб экспорт фаолиятига зарар етказишига ҳақли эмас.

У ҳар қандай вазиятда ўз қадрини сақлаши, ор-номусини асрashi, шаънига путур етказиши ва ўзининг профессионализми ва холислигини шубҳа остига кўйиши мумкин бўлган нарсалардан ўзини тортиши лозим.

Уюшманинг иштирокчиси (аъзоси) уюшма ишида иштирок этиши жараённада олинган ахборотга нисбатан профессиенал сирни сақлаши шарт.

Иштирокчи (аъзо)нинг уюшмадан ташқаридаги фаолияти шубҳа түгдирмасилиги керак, у Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги талабларига зид бўймаган фаолиятнинг исталган тури билан шуғулланишга ҳақлидир.

Уюшманинг иштирокчиси (аъзоси) сиёсий партиялар ва ҳаракатларнинг аъзоси бўлиши, уларни моддий ёки ўзга усулда кўплаб-кувватлаши, шунингдек, ўз сиёсий қарашларини оммавий равишда ифодалашга ҳақли.

6. «Экспортчилар уюшмаси» нодавлат нотижорат ташкилотини тузиш ва давлат рўйхатидан ўтказиш билан боғлиқ ташкилий ҳаракатлар учун масъул шахсни тайинлаш тўғрисида.

Таъсис конференциясининг баённомаси конференциянинг раиси ва котиби томонидан имзоланади. Кейинчалик, уюшмани давлат рўйхатидан ўтказиш учун белгиланган тартибда баённомани нотариал тасдиқлаш шарт.

◆ Уюшма устави

Уюшма устави Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига зид бўлмаслиги ва қўйидагиларни назарда тутиши керак:

- Уюшманинг номланиши, мақсадлари, вазифалари, функциялари;
- Уюшма тузилмасининг баёни, фаолият юритадиган худуд;
- Уюшмада иштирок (аъзолик) масалаларини ёритиш, иштирокчилар (аъзолар)нинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари;
- Раҳбар органларининг ваколати ва тузиш тартиби, жойлашган манзили, ваколат муддатлари;
- Маблағ ва мол-мулкини шакллантиришнинг молиялаш манбалари.

Уставда жамоат бирлашмасининг фаолиятига тааллуқли бошқа қоидалар ҳам назарда тутилиши мумкин.

◆ Ор-номус кодекси

Барча қундалик масалаларда уюшма ички уставга (ёки уюшма иштирокчиси (аъзоси)нинг ор-номус кодексига) таянади.

Ор-номус кодекси иштирокчилар (аъзолар)нинг ўзаро муноса-батларини белгиловчи қоидалар тўпламидири. Ушбу кодекс, экспорт ҳамжамиятида эгаллаган мавқеи ва обрў-эътиборидан қатъи назар, уюшма аъзоларининг барчаси учун мажбурий бўлган профессионал ва хизматдан ташқаридаги хулқ-атвор қоидаларини белгилайди.

◆ Уюшмада аъзолик тўғрисида низом

Экспортчилар уюшмасида аъзолик тўғрисида низом устанини ижро этиш юзасидан ишлаб чиқилади ҳамда экспортчилар уюшмасига аъзо бўлиш ва аъзоликни тўхтатиш тартибини, аъзоларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини, уларни ҳисобга олиш тартибини ва аъзолик масалаларига доир уюшма кенгашининг ваколатларини белгилайди.

Низомда тузилган ташкилот фаолиятининг аниқ таърифи берилади, унинг миссияси очиб берилади. Аъзолик тўғрисидаги низом лойиҳаси қўйидаги бўлимлардан ташкил топиши мақсадга мувофиқ:

1. Уюшмада аъзолик;
2. Аъзолик тартиб-амалиёти;
3. Тасдиқловчи хужжатлар;
4. Янги аъзолар учун тавсиялар;
5. Уюшма таркибиға қабул қилиш тўғрисида қарор;
6. Кириш ва аъзолик бадаллари;
7. Низомни тасдиқлаш, унга ўзгартериш ва қўшимчалар киритиш тартиби.

Экспортчилар уюшмасида аъзолик тўғрисида низом овоз бериш йўли билан конференцияда тасдиқланади.

2.2.1-жадвал. Уюшма аъзоларининг намунавий сўровномаси

ЭКСПОРТЧИННИНГ СЎРОВНОМАСИ

Корхонанинг номи, ташкилий-хуқуқий шакли	
УМУМИЙ МАЪЛУМОТЛАР	
Давлат рўйхат рақами	
Почта адреси	
Телефон	
Факс	
e-mail	
web-сайт	
РАҲБАР	
Лавозими	
Фамилияси, исми-шарифи	
КОРХОНА ЭКСПОРТИНИНГ ТАВСИФИ	
Товарларнинг ТИФ ТН бўйича кодлари	
Экспорт қилинаётган маҳсулот (батафсил рўйхат)	
Импорт қилувчи давлатлар	
Экспортнинг ўртача йиллик ҳажми (млн.АҚШ долларида)	

◆ **Ўзаро муносабатлар тартиб-қоидалари**

Уюшма аъзоларининг ўзаро самарали ҳатти-харакатларини, шунингдек, бошқа ташкилот ва шахслар билан ўзаро муносабатларини ташкил этиш уюшма фаолиятининг муҳим соҳасини ташкил этади. Мазкур қоидалар устав, таъсис хужжати ҳамда қонунчилик талабларига асосланishi лозим.

Уюшма кенгаши даражасида қўйидаги қўшма хужжатларни қабул қилиш мақсадга мувофиқдир:

- ташкил иқтисодий фаолиятни юритишда ССПнинг ҳудудий ва бошқа органлари билан ўзаро ҳамкорлик тартиблари;
- тармоқ бўйича экспортни жадаллаштириш масалаларида уюшма билан тармоқ хўжалик бирлашмаси ўртасида ўзаро муносабатлар тартиблари;
- Давлат божхона қўмитаси органлари билан ўзаро муносабатлар тартиблари.

◆ **Уюшманинг штаб-квартираси**

Уюшманинг штаб-квартирасини ССПнинг ҳудудий бўлинмасига яқинроқ (ёки ўша бинонинг ўзида) жойлаштириш мақсадга мувофиқ.

Бошқа муқобил ҳам тавсия этилади: штаб-квартирани бевосита уюшма кенгаши раҳбарининг иш жойида жойлаштириш, бунда ижроия органининг айрим вазифаларини кенгаш раҳбарининг асосий иш жойидаги айрим ходимларга (беминнат асосда) топшириш мумкин. Ишнинг бундай юритилиши уюшманинг, айниқса, ривожланишининг дастлабки босқичида, маблагларини тежашга имкон беради.

Филиал ва ваколатхоналарни бизнес (офис) марказларида, шунингдек, божхона бошқармаларининг яқинида жойлаштириш мақсадга мувофиқ. Бу ҳолда, шунингдек, филиал ва ваколатхоналар (вакил)нинг вазифаларини уюшманинг йирик иштирокчилари (аъзолари)га топшириш мақсадга мувофиқ.

...Уюшма аъзоларининг ўзаро самарали ҳатти-харакатларини, шунингдек, бошқа ташкилот ва шахслар билан ўзаро муносабатларини ташкил этиш уюшма фаолиятининг муҳим соҳасини ташкил этади.

...Филиал ва ваколатхоналарни бизнес-марказларда, шунингдек, божхона бошқармаларининг яқинида жойлаштириш мақсадда мувофиқ. Филиал ва ваколатхоналарни уюшманинг вазифаларини уюшманинг йирик аъзоларига топшириш мумкин.

2.2.1-схема. Экспортчилар үюшмасини тузиш ва давлат рўйхатидан ўтказиш тартиб-амалиёти

2.2.2-жадвал. Уюшмани давлат рўйхатидан ўтказиш учун зарур бўлган ҳужжатлар рўйхати бўйича назорат вараги⁴

№	Ҳужжатнинг номи	Мавжудлиги ҳақида белги
1.	Кенгаш аъзолари томонидан имзоланган тегишли намунадаги Ариза	
2.	Устав (нотариал тартибда тасдиқланган)	
3.	Нотариал тартибда тасдиқланган Уставни қабул қилган Таъсис қурултойининг ёки умумий йиғилишнинг баённомаси	
4.	Уюшмани тузиш ташаббускорлари (Таъсисчилар) тўғрисида маълумотлар (ташаббускорлар-жисмоний шахслар учун, исми-шарифи, туғилган йили ва жойи; жамоат бирлашмалари учун-бирлашманинг номи, раҳбар орган жойлашган манзил, уставни рўйхатдан ўтказиш санаси ва жойи кўрсатилади).	
5.	Фаолиятини, жумладан, ноширлик фаолиятини ҳамда матбуот органларини таъминлашнинг молиявий манбалари тўғрисида Декларация (белгиланган намунада)	
6.	Фамилияси, исми-шарифи, сайланган лавозими, туғилган йили, адреси ва телефон рақамини кўрсатган ҳолда Кенгаш аъзолари тўғрисида маълумотлар	
7.	Ижарага берувчи томондан тегишли бинони ижарага бериш тўғрисида розилик хати	
8.	Рўйхатдан ўтиш йигими тўланганлиги тўғрисида Банк тўлов ҳужжати	
9.	Бошқа давлатларда, Қорақалпоғистон Республикасида, Тошкент шаҳрида ва Ўзбекистон Республикаси вилоятларида (халқаро, республика миқёсидаги ёки вилоятлараро Уюшма тузилганида) Уюшма ташкилотларининг мавжудлиги тўғрисидаги ҳужжатлар (йиғилиш баённомалари, қарорлардан кўчирмалар ва бошқалар)	

⁴ Ўзбекистон Республикаси худудида амал қилувчи жамоат бирлашмаларини рўйхатдан ўтказиш тўғрисидаги аризаларни кўриб чиқиш Қоидаларига мувофиқ. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Мажкамасининг 12.03.1993 йилдаги 132-сонли Қарори билан тасдиқланган.

2.3. БАДАЛЛАРНИ БЕЛГИЛАШ ВА МОЛИЯЛАШНИ ТАШКИЛЛАШТИРИШ

◆ Иштирокчилар (аъзолар)

Ташки иқтисодий фаолият субъекти бўлган ва экспорт фаолиятини амалга оширувчи жисмоний ва юридик шахслар, шунингдек, уюшманинг қарашлари, моҳияти ва нуқтаи назарига кўшилувчи, унинг манфаатлари ва устав вазифаларига содиқ ҳар қандай шахс уюшмага қабул қилиниши мумкин.

Уюшма аъзолигига қабул қилиш номзоднинг аризаси ва Уюшмада аъзолик тўғрисидаги Низомда назарда тутилган бошқа ҳужжатлар асосида Уюшма Кенгашининг қарори билан амалга оширилади.

Уюшмаларда аъзоликнинг қуйидаги тоифаларини киритиш тавсия этилади:

Таъсисчи аъзолар. Умумий йигилиш иштирокчилари, йигилиш ўтказиладиган пайтда мувакқат аъзолар. Йигилиш ўтиб, аъзоликнинг расмий тартиб-амалиётлари бажарилганидан сўнг таъсисчи аъзолар ўз-ўзидан тўлиқ аъзолар тоифасига ўтади.

Тўлиқ аъзо. Ушбу тоифа бўйича талаблар қуйидагиларни ўз ичига олиши мумкин: тажриба; маълумоти; малака сертификати; амалий кўнимларни; сўнги икки йил мобайнида маълум фаолият тури ва бошқалар.

Уюшган аъзо. Ушбу тоифа бўйича талаблар қуйидагиларни ўз ичига олиши мумкин: уюшманни камидан иккита аъзосининг тавсиялари, шунингдек, тўлиқ аъзоларга қўйиладиган талаблар.

Вақтингачалик аъзо. Ушбу тоифа бўйича талаблар тўлиқ ва уюшган аъзолар учун белгиланган мезонларни ўз ичига олиб, бунда вақт юзасидан чекловлар мавжуд бўлиши мумкин.

Аъзоликка номзод. Экспорт соҳасида ихтисос ёки амалий фаолият тажрибасига эга бўлмаган, аммо келажакда фаолиятнинг ушбу тури билан шуғулланишга қизиқиши ва истаги бўлган шахслар уюшма аъзолигига номзод бўлишлари мумкин.

Аъзоликка номзодлар уюшманинг фаолияти ва тадбирларида иштирок этиш ҳуқуқига эга. Аъзоликка номзодлар овоз беришда маслаҳат овози ҳуқуқига эгадирлар, уюшма фаолиятини такомиллаштириш бўйича таклифлар киритишга ҳақлидирлар. Аъзоликка номзодлар уюшма раҳбар органларидаги сайланма лавозимларга сайланishi мумкин эмас.

Аъзолик стажининг муддати аъзолик тўғрисидаги Низомда белгиланади.

◆ Молиялаш манбалари

Уюшмани тузиш ва фаолиятини ривожлантиришда молиялаштириш масалалари энг муҳим омил ҳисобланади. Юқорида айтиб ўтилганидек, фаолиятини иқтисодий мустақиллик ва ўз-ўзини бошқарув тамойилларида амалга ошириб, ихтиёрийлик асосида ташки иқтисодий фаолият субъектларини бирлаштирган ҳолда, уюшма мустақил манбалар ва қонунчилик билан тақиқланмаган бошқа маблаглар ҳисобига молиялаштирилади.

Уюшмани молиялашнинг асосий манбалари сифатида қуйидагиларни назарда тутиш мумкин:

1. Аъзолик бадаллари;
2. Давлат ва хусусий манбаларнинг грантлари;
3. Ҳомийлик;
4. Уюшма мол-мулкидан даромадлар, молиявий инвестциялар, мақсадли капитал;
5. Кўрсатилган хизматлар ва бошқа тижорат фаолиятдан келган даромадлар;
6. Бошқа манбалар: кредитлар, ссудалар, қарзга олинган маблаглар.

◆ Аъзолик бадаллари

Аъзолик бадаллари аъзоликка асосланган ташкилотларда ишлатилиди. Аъзолик бадалини тўлаш тўғрисидаги аҳборот уюшма уставида акс этиши лозим. Бундан ташқари, аъзолик бадаллари масалалари уюшмага аъзолик тўғрисидаги низомда ҳам акс этади.

Ўзбекистон тадбиркор аёллар уюшмаси ННТ ва бир пайтнинг ўзида Ўзбекистон ССП аъзоси ҳамdir. Бунда уюшманинг ССПдаги «уюшган аъзо» мақомига эга. Бошқача айтганда, Ўзбекистон тадбиркор аёллар уюшмасининг барча аъзолари амалда ССП мақсадлари ва вазифаларига кўшиладилар.

Молиялашни қабул қилиши қатор расмий-юридик чекловлар билан боғлиқ ва тегишли тарзда назорат қилинади.

Назорат, жамоат мақсадларига берилган маблаглар ҳақиқатда айнан мақсадларга сарфланганини кафолатлаши лозим.

«Уюшманинг асосий тамоили – унинг таркибига кирувчи ҳар бир компания аъзоликдан манфат кўришийдир. Аъзолик бадалини миқдорини Уюшма аъзолари эришадиган фойда ва устунликлар, сервислар ва хизматлар мажмуси, билимлар базасига кириш имкони билан асло солиштириб бўлмайди».

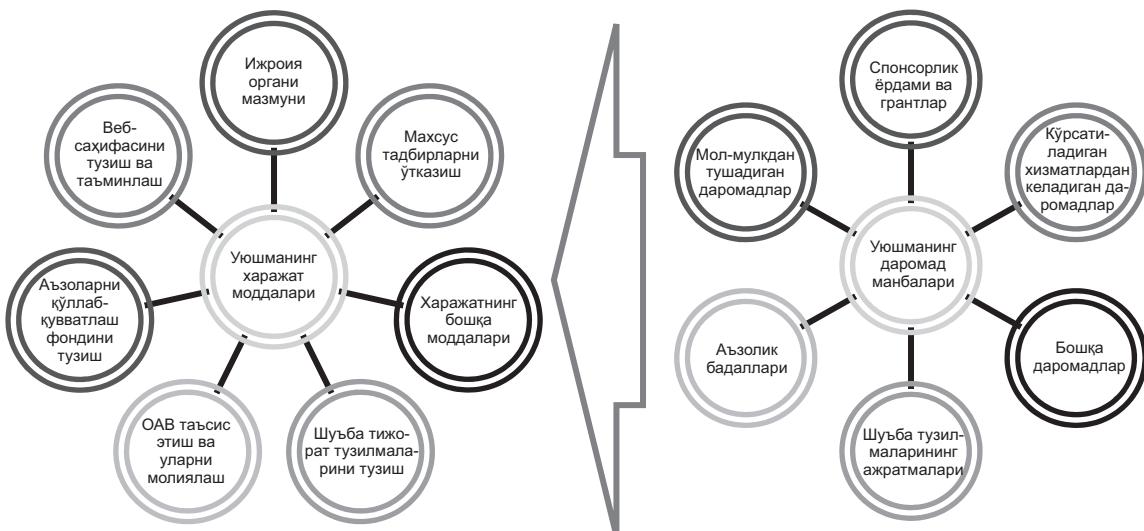
Дунёдаги жамоат бирлашмаларининг деярли 60% учун аъзолик бадаллари молиялашнинг асосий манбаидир

Аъзолик бадаллари уюшма учун даромаднинг муҳим манбаидир, аммо уларнинг миқдорини барча аъзолар, айниқса, кичик тадбиркорлик субъектлари учун мақбул миқдорда белгилаш ажамиятлидир.

Уюшма кенгаши кириш ва йиллик аъзолик бадалларининг миқдорини белгилайди. Бу миқдор жисмоний ва юридик шахслар учун турлича бўлиши мумкин. Уюшма кенгаши имтиёзи (бепул) бадалларни белгиласи, шунингдек, уюшманинг айрим аъзолари учун бадал тўлашдан вакътинчалик озод қилишни назарда тутиши мумкин. Бадаллар ташкилотнинг даромади ҳисобланади ва молиявий ҳисоботда ҳисобга олиниши шарт.

Бошлангич харажатларни қоплаш ҳамда йирик тадбирларни, масалан, конференцияларни молиялаш учун уюшма ташки манбаларни излаши, хусусан, грантларни жалб қилиши ёки мустақил равишда қўшимча маблағларни тўплаши мумкин.

2.3.1-схема. Уюшманинг даромад манбалари ва харажат моддалари

◆ Ҳомийлик

Конференциялар ва бошқа йирик тадбирларга маблағ олиш учун маҳаллий ишбилиармон доираларга ҳомий сифатида чиқиши тақлифи билан мурожаат қилиш мумкин.

Ҳомийлик деганда муайян тадбирни ҳомий (шахс, фирма)ни реклама қилиш мақсадида молиялаштириш тушунилади. Ҳомийликнинг мақсади фирма ёки шахснинг имиджини кўплаб-куватлаш, яхшилаш ёки ўзгартиришdir.

Ҳомий лойиҳани амалга ошириш даврида оммага маълум қилиш ва реклама қилиш хизматлари эвазига ҳомийлик қилаётган ташкилотнинг молиявий маблағлари, буюмлари ёки хизматларини тақдим этади. Ҳамкорлик шартлари ҳомийлик ҳақидаги шартномада айтиб ўтилиши лозим.

Ҳомийлик тўғрисидаги шартномага барча турдаги шартномаларга тааллуқли умумий тамойиллар кўлланиши керак. Маълум фаолиятни мақсадли молиялаштириш бўйича ҳомийнинг мажбурияти ва ташкилотнинг ҳомийни реклама қилиш мажбурияти бундай шартноманинг асосий элементларидир.

◆ Давлат ва хусусий манбаларнинг грантлари

Бутун дунёда нотижорат ташкилотларини молиялаштиришнинг асосий манбалари маҳаллий бошқарув органлари, давлат маъмурияти, шунингдек, хусусий ҳомийлар ва халқаро ташкилотлар томонидан ажратиладиган субсидиялар ва грантлардир.

Грантлар танловлар натижасида ажратилиб, танлов топширигини бошқалардан яхшироқ ва қизиқроқ бажарган ташкилотларга тақдим этилади.

«Жамоат ташаббусларини кўплаб-куватлаш, ҳомий (фирма ёки жисмоний шахс) ўз имиджини яхшилайди»

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини кўллаб-кувватлаш Жамоатчилик фонди

Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетидан, қонунчилик билан тақиқланмаган бошқа манбалардан олинган маблағларни жамлайди, уларни мустақил ННТ ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари фаолиятини ривожлантириш ва кўллаб-кувватлашни, долзарб ижтимоий, иқтисодий, гуманитар муаммоларни ҳал этишда фаол иштирокини рағбатлантиришга қаратилган дастурларни амалга ошириш учун фойдаланилишини ташкиллаштиради.

ННТларнинг моддий-техникавий базасини мустаҳкамлаш, уларга ҳуқуқий, маслаҳат, ташкилий, техникавий ва бошқа ёрдамни кўрсатиш, уларнинг хорижий ҳамкорлар билан алоқаларини кенгайтириш (биргаликда конференциялар, семинарлар, «давар сұхбатлари», тренинглар ўтказиш, қўшма лойиҳаларни амалга ошириш ва б.) билан боғлик, дастур ва лойиҳаларни амалга оширишда кўмаклашади.

Фонд маблағлари субсидиялар, грантлар, уларнинг буюртмалари асосида ижтимоий буюртма кўринишида бевосита ННТ ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларига берилади.

ННТ ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-кувватлаш учун бюджет воситалари Фондга ҳар йили Парламент комиссиясининг тақдимоти бўйича Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетини тайёрлаш, кўриб чиқиш, муҳокама этиш ва тасдиқлаш муддатларида ажратилади. Бунда ННТларга ажратилиб, ҳисобот йилининг оҳирда ишлатилмай қолган маблағлар бюджет даромадига қайтарилилмасдан, навбатдаги йилда кўзланган мақсадларга сарфланади.

Пулни қайси ташкилотлар олганидан қатъи назар, улар молиявий ва таҳлилий (мазмуний) қисмдан иборат ҳисоботни донор ташкилотга тақдим этишлари лозим. Кўпинча, лойиҳани амалга ошириш жараёнида ҳам грантларнинг мониторинги олиб борилади – ташкилотлар оралиқ ҳисоботларни тузадилар. Назорат ва эксперт баҳолаш бўйича мутахасислар (аудиторлар, эксперталар)нинг ташрифи ҳам бўлиб туради.

Молиялаштирилувчи ташкилотлар кўп пайтларда катта грантларни қисмлаб тўлаб берадилар: биринчи грант маблағлари ишлатилмаганлиги ёки ҳисоботи йўқлиги натижасида, грантнинг кейинги қисмининг ажратилиши тұхтатилиши мумкин.

◆ Мол-мулқдан келадиган даромадлар, капитал, инвестициялар

Уюшма мулк сифатида биноларга, иншоотларга, турар жойларга, ускуналарга, жиҳозларга, пул, жумладан, хорижий валютадаги маблағларга, қимматли қоғозларга ва ўзга мол-мулқка эгалик қилиши мумкин.

Уюшма умумий йиғилишининг қарорига биноан иштирокчилар (аъзолар) вақти-вақти билан аниқ вазифаларни ва ҳамкорлик лойиҳаларини амалга ошириш учун тузиладиган махсус жамғармаларга қўшимча ҳиссалар киритишлири мумкин.

Уюшма иштирокчилари (аъзолари) вақтнчалик фойдаланиш учун ёки беминнат тарзда уюшмага ўз мулкини беришга ҳақлидирлар. Иштирокчилар (аъзолар) уюшмага берилган мулкка, жумладан, аъзолик бадалларига мулкчилик ҳуқуқини сақлаб қолмайдилар.

◆ Кўрсатилган хизмат ва бошқа тижорат фаолиятидан келадиган даромадлар

Уюшма уставида назарда тутилган ишлаб чиқариш ва ўзга тадбиркорлик фаолиятини юритишига ҳақли.

Уюшманинг ишлаб чиқариш ва ўзга тадбиркорлик фаолиятидан келган даромадлар унинг аъзолари (иштирокчилари) ўртасида тақсимланиши мумкин эмас ва факат устав вазифаларини бажариш учун ишлатилади; жамоат бирлашмалари томонидан ўз маблағларини хайрия мақсадларига, бу уларнинг уставида кўрсатилмаган бўлса-да, фойдаланишларига йўл қўйилади.

... Уюшма мулк сифатида биноларга, иншоотларга, турар жойларга, ускуналарга, жиҳозларга, пул, жумладан, хорижий валютадаги маблағларига, қимматли қоғозларга ва ўзга мол-мулқка эгалик қилиши мумкин.

Даҳлсиз мақсадли капитал – уюшма кейинчалик устасе мақсадларини рўёбга чиқариш учун сарфлайдиган фойдани олиш мақсадида жамлайдиган маблағлардир.

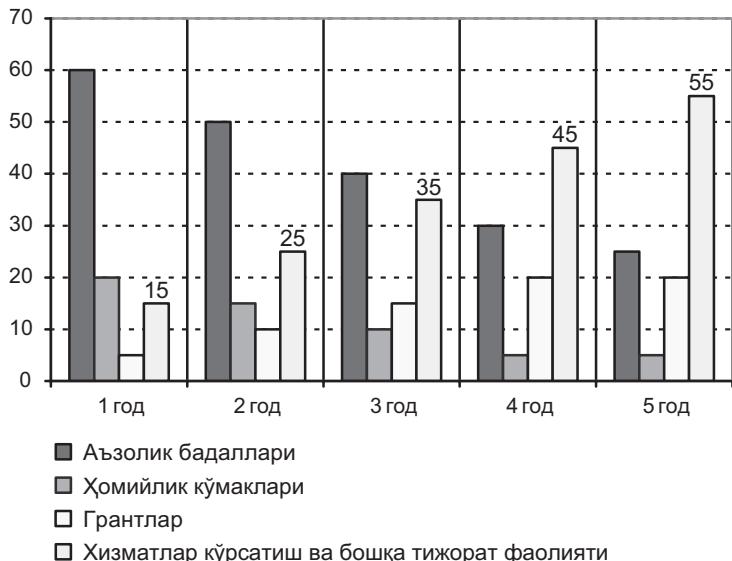
Хўжалик фаолияти уюшманинг муҳим даромад манбаларидан биридир. Уюшма томонидан тузиладиган корхона ва ташкилотлар қонунчиликда белгиланган тартибда ва микдорда бюджетга тўловларни тўлайдилар.

Уюшманинг ривожланиш жараёнида даромадларнинг вақт йўсинидаги қўйидаги тузилмаси тавсия қилинади.

2.3.1-диаграмма.

Уюшма даромадларининг тавсия этиладиган таркиби

(умумий ҳажмга нисбатан, %да)

«...Савдо, воситачилик, таъминот сотиши ва тайёрлаш фаолияти билан шуғулланадиган ННТлар имтиёзлардан фойдаланишлари мумкин эмас».

◆ Солиқ ва тўловлар бўйича имтиёзлар

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига мувофиқ нодавлат нотижорат ташкилотлари учун баъзи имтиёзлар кўзда тутилган. Солиқи тоғтиш нутқи назаридан нодавлат нотижорат ташкилотлари деганда қўйидаги хайрия бирлашмалари, уюшмалари ва жамғармалари, халқаро ташкилотлар, диний бирлашмалар ва бошқа ташкилотлар тушунилади:

- 1) тадбиркорлик фаолиятидан даромад олишни кўзламайдиган ва бу ҳақда таъсис хуҗжатларида таъқидлаб ўтилган, ижтимоий-хайрия ва бошқа мақсадларда тузилган;
- 2) мазкур ташкилотнинг ходимлари, таъсисчилари ёки аъзоларининг шахсий манфаатларини кўзламасдан молиявий ва ўзга маблагларни тақсимловчи ва сармоя қилувчи (қонунчиликда белгиланган тартибда меҳнати учун тўловлардан ташқари).

Савдо, воситачилик, таъминот-сотиши ва тайёрлаш фаолияти билан шуғулланадиган ННТлар имтиёзлардан фойдаланишлари мумкин эмас.

◆ Кредитлар ва қарзлар

Кредитлар ва қарзга олинган маблағлар Уюшмани молиявий қўллаб-куватлашнинг жозибали манбаи ҳисобланмайди, чунки нотижорат мақсадлар учун қарзга олинган маблағ ва фоизларни қайтаришда уюшманинг молиявий аҳволини оғирлаштириши мумкин.

Аммо, мазкур молиялаштириш шакли уюшма бюджетидан анча ортиб кетадиган ва маблағ кўйилмалари ёки мол-мулк кафолатини талаб қилувчи ишлаб чиқаришини ривожлантириш ёки тижорат лойиҳаларини амалга ошириш имконияти пайдо бўлганда (жумладан, ихтинослашган шульба тузилмаларини таъсис этиш йўли билан) қўлланилиши мумкин.

Кўп жиҳатдан бу тижорат банкларининг уюшмага нисбатан ишонч ва тўловуга қобилиятлилиги бўйича фикрига боғлиқдир.

2.3.1-жадвал. ННТлар учун солиқ ва тўловлар бўйича имтиёзлар

Солиқ ва тўловларнинг турлари	Объект	Имтиёзларнинг турлари	Асос
Божхона тўловлари (божхонада расмийлаштириш учун тўловлардан ташқари)	ННТлар, шунингдек, улар томонидан тузилган корхона ва бошқа тузилмалар томонидан ўз моддий-техникаси базасини мустаҳкамлаш учун олиб кирилаётган товарлар	Божхона тўловларини тўлашдан озод қилиши (божхонада расмийлаштириш учун тўловлардан ташқари)	Хайрия ҳамда бошқа жамғармалар ва жамиятларга, шунингдек, улар томонидан ташкил килинган корхоналар ва бошқа шўъба тузилмаларига солиқлар, йигимлар ҳамда божхона тўловлари бўйича берилган имтиёзларнинг кўпланиш тартиби тўғрисида Низомнинг 3.1-банди (ЎзР ВМ 17.11.1999 йилдаги 502-сонли қарорига илова). Имтиёзлар истеъмол товарларига татбиқ қилинмайди, ЎзР Президентининг 11.07.2002 йилдаги ПФ-3105-сонли Фаромни иловасида кўрсатилганлари бундан мустасно.
	Хайрия ёрдами мақсадларида устав вазифаларини бажариш учун олиб кирилган товарлар		
Солиқ ва тўловларнинг барча турлари	ННТ	Солиқ ва тўловларнинг барча турларини тўлашдан озод қилиши	Хайрия ҳамда бошқа жамғармалар ва жамиятларга, шунингдек, улар томонидан ташкил қилинган корхоналар ва бошқа шўъба тузилмаларига солиқлар, йигимлар ҳамда божхона тўловлари бўйича берилган имтиёзларнинг кўпланиш тартиби тўғрисида Низомнинг 3.2-банди
Олиб кирилаётган товарларга аклиз солиги	Табиий оғатлар, қуролли тўқнашувлар, бахтсиз ҳодисалар ёки авариялар оқибатида ёрдам кўрсатиш учун, инсонпарварлик ёрдами ва беминнат техникий кўмак сифатида, шунингдек, хайрия мақсадларига давлатлар, ҳукуматлар, ҳалқаро ташкилотлар йўналиши бўйича Узбекистон Республикаси божхона худудига аклизости товарларнинг импорт қилинishi	Кўрсатилган товарлар қисми бўйича солиқ тўлашдан озод қилиши	ЎзР СК 220-моддаси иккинчи қисмининг 3-банди
Импорт қилинаётган товарлар бўйича қўшилган қўймат солиги	Хайрия ёрдами мақсадларида олиб кирилаётган товарлар, шу жумладан, давлатлар, ҳукуматлар, ҳалқаро ташкилотлар томонидан техникий кўмак кўрсатилиши	Кўрсатилган товарлар қисми бўйича ҚҚС тўлашдан озод қилиши	ЎзР СК 211-моддасининг 4-банди
	Давлатлар, ҳукуматлар, ҳалқаро ташкилотлар томонидан берилган маблаглар ҳисобига олиб кирилаётган товарлар		ЎзР СК 211-моддасининг 5-банди
Ишлаб чиқарилаётган товарлар бўйича қўшилган қўймат солиги	ЎзР СК мувофиқ қўшимча қўймат солигини тўлашдан озод қилинган операциялар, товарлар (ишлар, хизматлар)		
Йўл жамғармасига ажратмалар	ННТларнинг даромадлари ва тушумлари (тижорат ва хўжалик фаолиятидан келган тушумлардан ташқари)	А ж р а т м а л а р н и тўлашдан озод қилиши	Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Республика йўл жамғармаси маблагларининг даромадлари ва ҳаржатларини шакллантиришнинг тартиби тўғрисидаги Низомнинг 34-банди (ЎзР Президентининг 25.10.2006 йилдаги ПФ-499-сонли Фармонига 3-илова)
Мактаб таълимими ривоҷлантиришига ажратмалар	ННТларнинг даромадлари ва тушумлари (тадбиркорлик фаолиятидан келган тушумлардан ташқари)	А ж р а т м а л а р н и тўлашдан озод қилиши	АВ томонидан 31.01.2005 йилда 1446-сон билан рўйхатга олинган, МВ ва ДСҚ қарори билан тасдиқланган мактаб таълимими ривоҷлантиришига мажбурий ажратмаларни ҳисоблаш ва тўлаш тартиби тўғрисидаги Низомнинг 5-банди
Ягон ижтимоий тўлов	Ихтисослашган цех, участка ва корхоналарда ишлаётган ногиронларнинг меҳнатидан фойдаланувчи корхоналар	Н о г и р о н л а р н и м еҳнатига ҳак тўлаш фондидан 4,7%ли ягона ижтимоий тўловни тўлашдан озод қилиши	АВ томонидан 6.04.2004 йилда 1333-сон билан рўйхатга олинган, МВ, МАИХВ, ДСҚ ва МБ бошқарувининг қарори билан тасдиқланган ягона ижтимоий тўлов ва давлат ижтимоий сургутасига мажбурий ажратма ва бадалларни ҳисоблаш, тўлаш ва тақсимлаш тўғрисидаги Низомнинг 8-банди

2.4. БОШҚАРУВ ТУЗИЛМАСИ

Уюшманинг тузилмаси қай бир моделга мос келишидан ва ривожланшининг қайси босқичида бўлишидан қатъи назар, уни фаолиятининг самарадорлигига таъсир кўрсатувчи муҳим хусусиятлардан бири уюшманинг бошқарув ва етакчилик услубидир.

Уюшма бошқарувининг уч асосий услуги мавжуд бўлиб,⁵ улардан ҳар бири ўзига хос афзаллик ва камчиликларга эгадир.

Бу услублар кўйидагиларни ўз ичига олади:

- кўнгиллилар томонидан амалга ошириладиган бошқарув;
- профессионал ходимлар томонидан амалга ошириладиган бошқарув;
- мувозанатланган етакчилик модели (раҳбарлик кўнгиллилар ва ходимлар ўртасида тақсимланган ҳол).

2.4.1-жадвал. Уюшмада бошқарув услублари

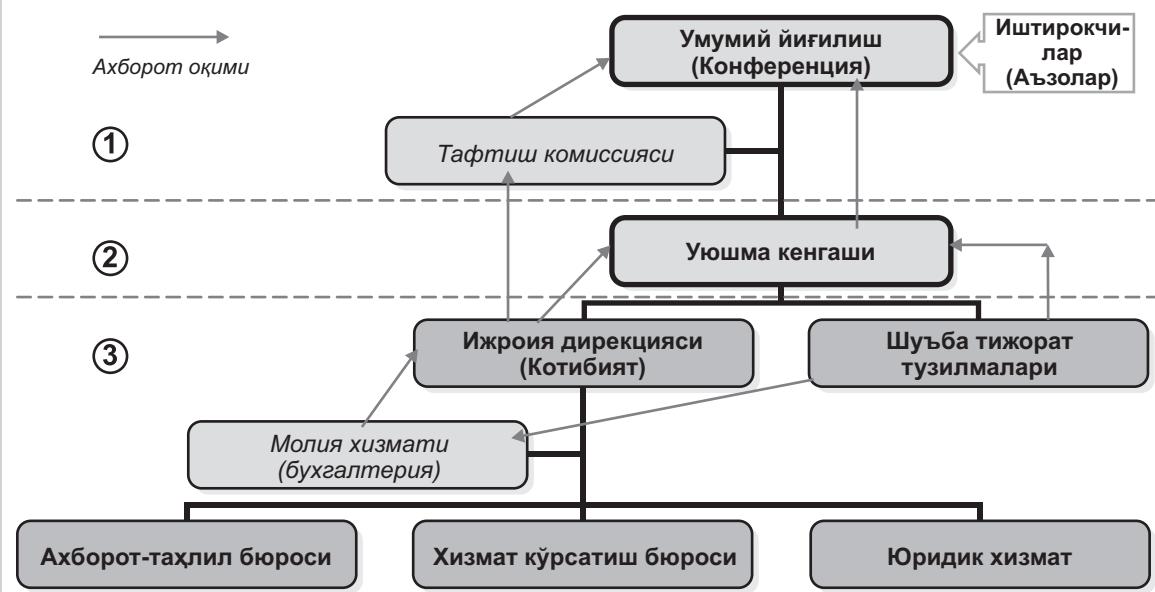
Бошқарув услублари	Афзалликлари	Камчиликлари
Кўнгиллилар томонидан бошқариш	<ul style="list-style-type: none"> - уюшма фаолиятига нисбатан аъзоларнинг қизиқишини рағбатлантиради; - аъзоларнинг ўз уюшмаси учун гурури; - аъзоларнинг эҳтиёжларига нисбатан кўпроқ сезувчаник; - аъзоларнинг эҳтиёжлари тўғрисида юксакроқ даражада хабардорлик. 	<ul style="list-style-type: none"> - аъзолар базаси ва молияресурсларининг секин ортиши; - қарорларнинг узоқ муддат ичидаги қабул қилиниши; - ташкилий назоратнинг йўқлиги; - янги мансабдор шахслар сайданишига боғлиқ равища сиёсатнинг тез-тез ўзгарishi; - аъзолар базасининг ўсишига нисбатан ёлланма ходимлар сонининг устун даражада ўсиши.
Ёлланма ходимлар томонидан бошқариш	<ul style="list-style-type: none"> - аъзолар базасининг ёлланма ходимлар сонига нисбатан устун суратларда ўсиши; - уюшма даромадларининг юксак суратларда ўсиши; - яхшироқ мувофиқлаштириш; - қарорларнинг тез қабул қилиниши; - ресурслар устидан назорат. 	<ul style="list-style-type: none"> - уюшма аъзоларининг унинг фаолиятига қизиқишининг камайиши; - уюшмага «тааллуқлилик» ҳиссисининг камайиши; - кўмита ва комиссиялар ишига уюшма аъзоларини жалб этишда қўйинчиликлар; - ёлланма ходимлар ва уюшма аъзолари ўртасида тушунмовчилик ва нотгўри муносабатлар юзага келиши хавфи ортиши.
Мувозанатланган етакчилик модели	<ul style="list-style-type: none"> - юқоридаги иккита модельнинг барча афзалликларига эга; - ёлланма ходимларнинг барқарорлиги хамда уюшма сиёсати ва унга раҳбарликнинг ўйғунлигини таъминлаб туради 	<ul style="list-style-type: none"> - асосий сайланган ва асосий штатдаги мансабдор шахсларнинг мажбуриятлари ва вазифалари аниқ-равшанд чегараланиши талаб этилади; - уларнинг шахсий хусусиятларига боғлиқ равища эҳтимолли тўқнашув хавфи сақланиб қолади; - уюшма бошида кучли ва таъсирчан етакчи бўлишини талаб этади.

2.4.1-жадвалда кўриб чиқилган уюшманинг энг самарали моделини аниқлашда уларни худуд (тармоқ)да мавжуд реал шарт-шароитларга мос келишини ҳисобга олиш зарур.

Раҳбариятни бир нечада сайдаб олиш мумкин. Айрим уюшмалар дастлаб ишчи гурухини тўплайдилар ва унинг раҳбарларини тайинлайдилар. Бошқалар номзодни киритиб, сайлов ўтказадилар. Бу ҳолда бир жамоат бирлашмасининг раҳбар органи аъзоси бир пайтнинг ўзида бошқа жамоат бирлашмасининг раҳбар органи аъзоси бўлиши мумкин эмас.

⁵ 10 йил мобайнида 400 та америка уюшмаларини ўрганганд Ж.Данлопнинг тадқиқотларига мувофиқ.

2.4.1-схема. Уюшманинг тузилмаси

◆ **Уюшма кенгаши**

Раҳбариятни сайлаш усулидан қатъи назар, уюшмани бошқариш учун унинг энг тажрибали ва серғайрат аззоларидан шакллантирилдиган Кенгашни тайинлаш тавсия этилади.

Кенгаш таркиби овоз бериш йўли билан умумий йигилиш (Конференция) томонидан тасдиқланади. Кенгашнинг мақбул фаолият юритиши учун таркиби 5 кишидан ошмаслиги керак. Бу муҳим зарурий масалаларни аниқлай оладиган ва уларни самарали ҳал эта оладиган ҳар жиҳатдан етук гуруҳ бўлиши лозим. Асосий раҳбарлардан ташқари, директорлар кенгаши таркибига молиявий масалалар, ҳуқуқ бўйича мутахассисни, шунингдек, маҳаллий ҳокимият ва ишбилармонлик доираларининг манфаатдор вакилларини киритиш мумкин.

Ўхшаш қарашларга ва дастурларга эга бўлган ҳаракат ва сиёсий партиялар арбобларининг, айниска, ҳалқ депутатлари, маҳаллий Кенгаши депутатларини, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси депутатларини ва Сенат аззоларини Кенгаш таркибига киритиш мақсадга мувофиқдир.

Кенгаш маслаҳат (ёки тавсия) хусусиятига эга бўлиб, умумий стратегик мақсад ва вазифаларни ишлаб чиқади, кундалик масалаларни муҳокама қиласди, Умумий йигилиш (ёки Конференция)ларни тайёрлаш бўйича иш олиб боради, Уюшма таркибига киришга ёзилган аризаларни қабул қиласди, аззолик бадаллари миқдорини аниқлайди, бошқа масалаларни ҳал этади.

Умумий йигилиш (Конференция) томонидан овоз бериш йўли билан сайланадиган Раис Кенгашга раҳбарлик қиласди. Ушбу лавозимга номзод шахс мажбурий тартибда ўзининг раислик даврига мўлжалланган ҳаракат дастурини тақдим этади ва ўқиб эшиттиради.

◆ **Тафтиш комиссияси**

Харажат қилинаётган маблагларнинг ҳисоби ва текширувини комиссия раиси томонидан бошқариладиган ва таркиби уч кишидан иборат бўлган ҳамда умумий йигилиш (конференция) томонидан сайланадиган Тафтиш комиссияси олиб боради.

◆ **Ижроия органи**

Кенгаш томонидан тайинланадиган директор (уюшма котиби) раҳбарлигидаги ижроия дирекцияси ёки котибият уюшманинг ижроия органи ҳисобланади.

Раҳбариятни сайлаш усулидан қатъи назар, уюшмани бошқариш учун унинг энг тажрибали ва серғайрат аззоларидан шакллантирилдиган Кенгашни тайинлаш тавсия этилади.

Ижроия дирекцияси уюшманинг кундалик фаолиятига раҳбарлик қилади ва унга юкланган вазифалар бажарилиши учун жавобгардир. Ижроия директори (уюшма котиби) кенгаш олдида ҳисобдордир.

Уюшма қонунчилиқда белгиланган тартибда ишлаб чиқариш ва бошқа тадбиркорлик фаолиятини амалга оширади ҳамда фақат устав вазифаларини бажариш мақсадидагина юридик шахс ҳуқуқига эга бўлган корхона ва хўжалик ташкилотлари (тижорат шуъба корхоналари)ни тузади. Бу тузилмалар уюшма кенгashi олдида ҳисобдор бўладилар, аммо даврий равишда ўз фаолияти тўғрисида молия хизматини хабардор қиладилар ҳамда олинган даромадлардан уюшма ҳисобига ажратмалар қиладилар.

Уюшманинг ҳақ тўланадиган ва тўланмайдиган лавозимларининг штатини молиявий имкониятлардан ва ҳақиқий заруратдан келиб чиқиб кенгаш аниқлайди.

2.4.2-жадвал.

Уюшма бошқарув органларининг ваколатлари

Бошқарув органи	Ваколатлари
Умумий йиғилиш (Конференция)	<ul style="list-style-type: none"> - Уставни тасдиқлаш ва унга ўзгартериш ва қўшимчалар киритиш; - Кенгаш аъзоларини сайлаш ва лавозимидан озод этиш; - Кенгаш Раисини сайлаш ва лавозимидан озод этиш; - Тафтиш комиссияси аъзоларини сайлаш ва лавозимидан озод этиш; - Фаолиятнинг режа ва дастурларини, Уюшма Кенгashi Раиси, Ижроия Директори (Котиби) ва Тафтиш комиссиясининг тўғрисидаги ҳисоботларини тасдиқлаш; - Аъзолик тўғрисидаги Низом ва бошқа низомларни тасдиқлаш; - Уюшма маҳсус фонdlарини тузиш ва миқдорини ўзгартериш тўғрисидаги масалаларни ҳал этиш; - Уюшмани қайта ташкил этиш ва тугатиш тўғрисида қарор қабул қилиш.
Кенгаш	<ul style="list-style-type: none"> - Уюшма аъзоларининг йиллик, навбатдан ташқари ва фавқулодда Умумий йиғилишларини (кун тартибини) тайёрлаш ва чакиритиш; - Умумий йиғилишда иштирок этиш ҳуқуқига эга Уюшма аъзолари рўйхатини тасдиқлаш; - Уюшма фаолияти тўғрисидаги йиллик ҳисоботни, балансни ва харажатлари сметасини дастлабки кўриб чиқиш ва тасдиқлаш учун Умумий йиғилишга тақдим этиш; - Уюшма ижроия органи ходимларининг меҳнатига ҳақ тўлаш тартиби тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш; - Уюшма фонdlаридан фойдаланиш тартибини белгилаш; - Уюшма фаолиятининг айрим масалаларини ишлаб чиқиш бўйича ихтисослашган қўмиталар ва ишчи гурухларини шакллантириш ва тузиш тўғрисидаги таклифларни тайёрлаш, ушбу қўмита ва гурухларнинг раҳбарларини тайинлаш; - Филиаллар, ваколатхоналар, шуъба корхоналарини тузиш, ўзга нотижорат ва тиҷорат ташкилотларида иштирок этиш тўғрисида қарор қабул қилиш; - Аъзолик ва бошқа бадалларнинг миқдорини, айрим аъзолар учун бадалларнинг чегирма ва устамалари миқдорини тасдиқлаш; - Уюшма штатлари жадвалини тасдиқлаш; - Ижроия Директори (Котиби)ни лавозимига тайинлаш ва лавозимидан озод этиш; - Уюшма таркибига янги аъзолар қабул қилиш; - Уюшма аъзолари таркибидан чиқариш.
Кенгаш раиси	<ul style="list-style-type: none"> - Кенгashi ишига умумий раҳбарлик қилиш; - Кенгashi мажлисларини ўтказиш; - Уюшма манфаатларини давлат ва маҳаллий ҳокимият органларида, бошқа ташкилотларда ифодалаш; - Уюшма номидан конгресслар, симпозиумлар, конференциялар ва ҳоказоларда иштирок этиш.
Тафтиш комиссияси	<ul style="list-style-type: none"> - Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги, мазкур Устав ва низомларга асосан Уюшма фаолияти устидан ички назорат вазифаларини бажаради; - Молиявий-хўжалик фаолиятини бир йил ёки бошқа давр якунлари бўйича текширади тафтиш қилади; - Бошқарув органларининг мансабдор шахсларидан молия-хўжалик фаолияти тўғрисидаги хужжатларни талаб қилиб олади; - Уюшма аъзоларининг навбатдан ташқари Умумий йиғилиши чақирилишини талаб қилишга ҳақли.

Ижроия дирекцияси	<ul style="list-style-type: none"> - Кенгаш ва Умумий йигилиш қарорларини рўёбга чиқариш; - Аъзоларининг фаолияти учун зарур материалларни ишлаб чиқиш ва жумладан, Интернет тармогида ҳам нашр этиш; - Уюшманинг асосий вазифалари билан боғлиқ фаолиятини такомиллаштиришга йўналтирган конгресслар, семинарлар, форумлар, конференциялар, кургазмаларни ташкил қилиш; - Уюшма, унинг таркибий бўлинмалари ва филиалларининг жорий фаолиятига доир бошқа масалаларни ҳам этиш; - Йўриқнома материалларини, Уюшма таркибий бўлинмалари ва филиаллари тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш; - Ўзбекистон Республикаси амалдаги қонунчилигига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ҳам, ундан ташқарида ҳам Уюшма номидан фуқаролар ва ташкилотларга талаб ва даъволар тақдим этиш тўғрисида қарор қабул қилиш; - Турли давлат органлари, ташкилотлари ва идораларида, бошқа халқаро ташкилотларда Уюшма манфаатларини ифодалаш, Уюшма номидан шартномалар имзолаш; - Уюшма Кенгаши томонидан тасдиқланган бюджет ва харажатлар сметасига мувофиқ Уюшманинг молиявий маблагларини тасарруф этиш; - Бажарилган иш бўйича ҳисоботлар тайёрлаш ва тасдиқлаш учун уларни Уюшма Кенгашига ва Уюшма аъзоларининг Умумий йигилишига тақдим этиш.
--------------------------	---

2.5. УЮШМАГА ЯНГИ АЪЗОЛАРНИ ЖАЛБ ҚИЛИШ

Кўпчилик уюшмалар ўз ходимлари орқали ва бошқа норасмий усууллар воситасида ўзлари хусусидаги ахборотни оғзаки тарқалишига умид боғласаларда, аммо бир неча оддий ва арzon усууллар билан ўз ташкилотига нисбатан қизиқишини ошириш мумкин. Бу усууллар сирасига қўйидагилар киради:

- давлат ва хўжалик бошқаруви органларининг шаҳар ёки ҳудудий вакилларига уюшма тузилганлиги тўғрисида расмий эълонларни юбориш;
- оммавий ахборот воситалари – телевидение, газета ва янгилик тарқатувчи ишончга лойиқ интернет порталларига уюшма тўғрисида хабар бериш бўйича мурожаат қилиш;
- оммавий ахборот воситалари ва бошқа манфаатдор томонларни тақлиф қилиб, уюшма тузилганига бағишлаб корпоратив тадбир ўтказиш;
- ташкилий-хукуқий шаклидан қатъи назар, экспорт ҳамжамиятининг субъектларига янги алоқаларни йўлга қўйиш, янги имкониятларга эга бўлиш ва иқтисодий ўсишга чақириб мурожаат қилиш.

◆ Уюшма аъзолари учун имтиёзлар

Истиқболли иштирокчилар (аъзолар)га уюшмада аъзоликдан кепладиган афзаллик ва фойдани етказиш уюшмага эътиборни тортиш ва шундай қилиб иштирокчилар (аъзолар) сонини кўпайтиришнинг энг самарали усулидир. Уюшмадаги янги аъзолар ташки иқтисодий фаолиятни тартиби солиши билан боғлиқ масалаларни ҳам этишнинг биргаликдаги стратегиясини шакллантириш учун ҳамфирларини топиши керак. Шу мақсадда уюшманинг ҳар бир аъзосига кўрсатила-диган хизматларнинг минимал блокини ташкил этиш тавсия этилади, булар қўйидагилардир:

- ўзини қизиқтирган ҳар қандай мавзу бўйича ҳам босма, ҳам визуал (фотосурат, жадваллар) кўринишдаги ахборот материаллари базасидан эрkin ва имтиёзли асосда фойдаланиш;
- электрон почта орқали, шунингдек, умумий йигилишлар (конференциялар)ни ўтказиш даврида компакт-дискларда экспорт ва ташки иқтисодий фаолиятни юритиш масалалари бўйича материалларнинг белуп жўнатмаларини олиш;
- ҳар йили (йилда 1-2 марта) ўтказиладиган, тажрибали аъзолар ва тақлиф қилинган профессионаллар раҳбарлик қиладиган маҳсус тематик семинарларда иштирок этиш воситасида ўз профессионал кўникмаларини такомиллаштириш;
- низоли вазиятлар юзага келганда ва ким томонидан бўлмасин, аъзоларнинг хукуклари бузилганда, уюшма ҳимоясидан фойдаланиш, ўз вақтида ва тезкор равища хукукий ва юридик ҳимоя олиш.

...Эҳтимолли иштирокчилар (аъзолар)га Уюшмада аъзоликдан кепладиган афзаллик ва фойдани етказиш уюшмага эътиборни тортиш ва шундай қилиб иштирокчилар (аъзолар) сонини кўпайтиришнинг энг самарали усулидир. Уюшмадаги янги аъзолар ташки иқтисодий фаолиятни тартиби солиши билан боғлиқ масалаларни ҳам этишнинг биргаликдаги стратегиясини шакллантириш учун ҳамфирларини топиши керак. Шу мақсадда уюшманинг ҳар бир аъзосига кўрсатила-диган хизматларнинг минимал блокини ташкил этиш тавсия этилади, булар қўйидагилардир:

Бундан ташқари, уюшма ССП органлари билан биргаликда янги бизнес тузилмаларини, айниқса, кичик бизнес субъектларини оёққа туришида, уларнинг илк қадамларида ҳар жиҳатдан кўмаклашиб ва ёрдам бериб, иштирок этиши мумкин.

◆ Хизматлар

Экспорт ҳамжамияти учун кўрсатиладиган уюшманинг профессионал хизматлари иштирокчилар (аъзолар) сонини кўпайтиришнинг бошқа муҳим жиҳати бўлиши мумкин. Уюшма хизматларининг тахминий минимал рўйхати 2.5.1-жадвалида келтирилган.

Иштирокчилар (аъзолар) учун уюшманинг хизматлари маълум имтиёз (чегирма, тўловни кечириши) билан ёки беминнат асосда тақдим қилиниши керак.

◆ ОАВ ва ноширлик фаолияти

Уюшма қонунчиликка мувофиқ оммавий ахборот воситаларини таъсис этиши ва ноширлик фаолиятини амалга ошириши мумкин.

Бундай тузилмани ташкил этиши уюшма фаолиятининг асосий масалалари ва йўналишлари бўйича экспорт ҳамжамияти ўртасида ўз вақтида (жумладан, тезкор) ва сифатли ахборотни тарқатиш зарурлиги билан белгиланади.

Асосий маҳсулот сифатида қўйидагилар бўлиши мумкин:

- товар ва бозорлар бўйича даврий шарҳлар;
- асосий бозорлардаги нархларнинг бюллетенлари;
- PR-компаниялар ўтказиш бўйича материаллар;
- ихтисослашган газеталар (журналлар) ва х.

Асосий маҳсулотдан ташқари, уюшма нашриёти хизматлар мажмуини кенгайтиришга энг талабчан бўлиб, барқарор даромад манбаи бўлиб қолиши мумкин. Аммо ушбу тузилмани энг сўнгги навбатда ташкил қилиш мақсадга мувофиқ.

...Иштирокчилар (аъзолар) сонини кўпайтириш ишининг яна бир муҳим жиҳати Уюшма томонидан экспорт ҳамжамияти учун кўрсатиладиган профессионал хизматлардир.

2.5.1-жадвал. Экспортчилар уюшмаси кўрсатадиган асосий хизмат турлари

АҲБОРОТ ХИЗМАТЛАРИ	<i>Эҳтимол туттилган ҳамкор компаниялар тўғрисида маълумотлар</i>	Хорижий компаниялар бўйича база (мамлакатлар йўсунинда)
		Маҳаллий компаниялар бўйича база (вилоятлар йўсунинда)
		Товар етказиб бериш тўғрисидаги таклифлар бўйича база
	<i>Фаолият йўналишлари бўйича маълумотлар базасини яратиш</i>	Асосий устав йўналишлари бўйича ахборот базаси
		Пресс-релизлар тарқатиш
		Оммавий ахборот воситалари билан ҳамкорлик
КОНСАЛТИНГ ХИЗМАТЛАРИ	<i>Кўргазма, тақдимот, форумлар тўғрисида маълумот</i>	Хориждаги кўргазмалар, тақдимотлар, форумлар
		Ўзбекистондаги кўргазмалар, тақдимотлар, форумлар
		Веб-саҳифаларни яратиш ва доимо янгилаб туриш
	<i>Интернет порталини яратиш</i>	Экспортчилар Интернет порталини яратиш ва унда иштирок этиш еров
		Меъёрий ҳукукий масалалар бўйича
МАРКЕТИНГ ХИЗМАТЛАРИ	<i>Аъзолари ва бошқа мижозларга маслаҳат берниш</i>	Нархлар конъюнктураси ҳамда валюта масалалари бўйича
		Молия ва кредит масалалари бўйича
		Ташқи бозорларнинг сифатга кўядиган талаблари бўйича, стандартлар
	<i>Таҳлилий шарҳлар</i>	Импорт технологиялари ва ускуналари бўйича
		Экспорт қилинаётган маҳсулотнинг техникавий тавсифи бўйича
ЮРИДИК ХИЗМАТЛАР	<i>Мақсадли ташқи бозорларни тадқик қилиш</i>	Нархлар ва конъюнктура шархи
		Янги экспорт бозорлари бўйича таклифлар тайёрлаш
	<i>Экспорт стратегиясини ишлаб чиқиша кўмаклашиш</i>	Маҳсулотни ташқи бозорларда сотилиши бўйича режа
		PR ва реклама тадбирлари режасини ишлаб чиқиш
		Ўзбекистоннинг ташкиқтисодий фаолият, божхона-солиқ тартиботи, сертификатлаш, стандартлаш ва б. соҳаларидағи қонунчилиги бўйича
	<i>Изоҳ ва тушунтиришлар тақдим этиши</i>	Хорижий мамлакатларнинг ташкиқтисодий фаолият, божхона-солиқ тартиботи, сертификатлаш, стандартлаш ва б. соҳаларидағи қонунчилиги бўйича
		Аъзоларни юридик ҳимояси
		Уюшма аъзоларининг ҳамкорлари ва бошқарув органлари билан тўқнаш вазиятлари юзага келгандан
		Ҳам хўжалик, ҳам жиноий хусусиятга эга суд муҳокамалари вужудга келгандан

Халқаро амалиёт

**Канада озиқ-овқат экспортчилари уюшмаси
(CFEA)**

CFEA қуийдагиларни тақлиф этади:

Ахборот хизматлари:

«Clearinghouse» ахборот маркази – савдо кўргазмалари ва миссиялари тўғрисида ўз вақтида маълумот бериш.

Экспорт алоқаларининг ахборот тармоғи – харидорлар, брокерлар ва дистрибуторлар тўғрисида маълумот.

Аъзолари учун маълумотнома – эҳтимол тутилган мижозлар ва харидорлар тўғрисида онлайн-ахборот.

CFEA Электрон янгиликлари – бозорлар ва тармоқлар ривожланишинг мойилликлари тўғрисида ҳар ҳафтада янгиланадиган ахборот.

Таълим:

CFEA симпозиумлари – бошловчи экспортчиларнинг билимларини кенгайтириш.

Экспорт асослари – эҳтимолли экспортчиларга экспорт стратегиясини ривожлантиришда ва потенциал бозорларни ўрганишда кўмаклашиш.

Экспорт операциялари ва моддий-техникавий таъминот – хорижий бозорларга чиқиш, экспорт ҳужжатларининг асослари, экспортни молиялаштириш ва уни моддий-техника таъминоти, маҳсулотни маркировкаси ва шу каби масалаларни ўрганиш.

Маҳсус бозор симпозиумлари – муайян бозорларни, шу бозорларга кириб бориш муаммоларни ва имкониятларини ўрганиш.

Маркетинг жихатидан кўллаб-куватлаш:

Савдо кўргазмаларини мувофиқлаштириш – АҚШ, Осиё ва Европадаги турлп-туман кўргазма тадбирларда иштирокни ташкиллаштириш. CFEA томонидан ташкиллаштириладиган савдо кўргазмалари ёки миссияларида иштирок этиш, қаердаким CFEA аъзолари учун маҳсулотни юклаш, сафарларни ташкил этиш ва ҳоказоларда чегирмалар кўзда тутилади.

Савдо ваколатхонасини ривожлантириш – CFEA аъзолари учун тикорий қизикиш ўйғотадиган бозорларда турли хилдаги савдо ваколатхоналарини ташкил этиш.

Техникавий йўриқлар – CFEA аъзолари киришни ният қилаётган мамлакатларнинг техникавий талабларига мувофиқлик масалалари бўйича кўмак ва маслаҳат бериш.

Маркировка дастури – CFEA уюшмаси «Канада ичимлеклари ва озиқ-овқатлари» (FBC) компанияси билан биргалиқда маркировкага ички хизмат кўрсатишни тақлиф этади, бу хизмат қуийдагиларни ичига олади: Канада озиқ-овқат гурӯхи томонидан маъқулланган турли мамлакатларнинг стандартлари; маркировканни таҳлил қилиш (яъни, ахборотнинг жойлашуви, шрифтнинг ўлчами ва ҳ.). CFEA, шунингдек, юқорида кўрсатилган хизматларни имтиёзли тарифларда тақдим этиш учун лабораториялар билан ҳамкорлик қиласди.

Брендни ривожлантириш дастури – CFEA, канада компанияларининг маҳсулотлари ва хизматларининг хорижий харидорларнинг талабларига мослигини таъминлаш учун турли бозорларда (жумладан, Японияда) ихтисослашган савдо компаниялари ва уйлари билан иш олиб боради. Савдо уйлари хорижий бозорларнинг ҳудудида жойлашган бўлиб, маҳаллий харидорлар билан алоқа ўрнатишида канадалик экспортчи компанияларга кўмаклашиш бўйича зарур тажрибага эгадирлар.

Экспортнинг яна бир хусусияти шундан иборатки, уни 87%гача бўлган ҳажми саккизта бозорга тўғри келади, булар: АҚШ, Япония, ЕХ, Хитой, Мексика, Жанубий Корея, Тайваньдир. Канада агроозиқ-овқат экспортининг 60% эса АҚШ бозорига келиб тушади.

Қатор йирик экспортчилар Канада агроозиқ-овқат альянсига (Canadian agri-food Trade Alliance <http://www.cafta.org/>) бирлашган бўлиб, унинг вазифаси экспортчиларнинг манбаатларини парламент, вазирликлар ва ҳалқаро ташкилотларда олға суришдир.

3-БОБ. УЮШМАНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

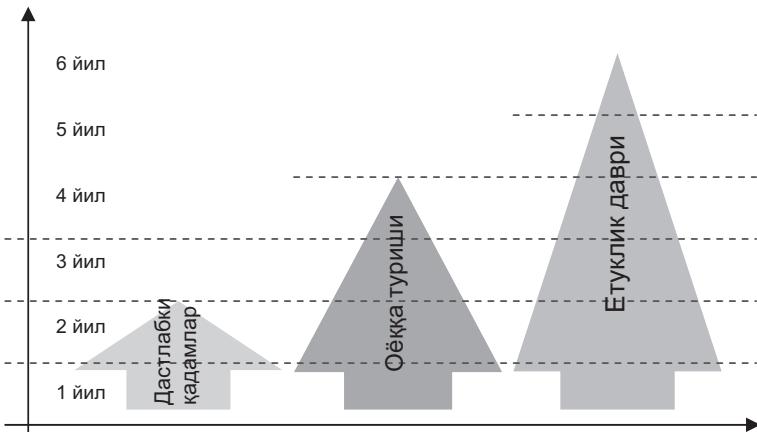
3.1. ИЛК ҚАДАМЛАР

Уюшманинг ривожланиши бир неча босқичларни назарда тутади. Ҳар бир босқич ўз стратегик мақсад ва вазифаларини ечишга мўлжалланган, ҳар қандай уюшманинг тузилмали тадрижини эса шартли равишда 3 та босқичга бўлиш мумкин.

Бугунги кунда АҚШда:

- Деярли ҳар бир касб, соҳа, қизиқашлар ва ҳ. ифодалайди-ган 147000 турли-туман уюшмалар мавжуд;
- Камта ёшли америкаликларнинг ҳар ўнтиасидан тўққизтасиҳеч бўлмагандан битта уюшмаган, ҳар тўрттадан биттаси эса тўрттада ва ундан кўпроқ уюшмага аъзодирлар;
- Ҳар йили АҚШда 1000 тага яқин янги уюшма пайдо бўлади;
- АҚШ уюшмалари ёлланма ходимларининг сони 295000 кишини ташкил этади;
- Америка уюшмалари ҳар йили босма маҳсулот ва нашрларга 5,6 миллиард доллар сарфлашади (улардан 3,2 миллиард долларлари фоқат босма нашрларга сарфланади); деярли барча уюшмалар (95%) даврий нашрлар чиқаришади, уюшмаларнинг 39% китоб нашр қилишади;
- Ҳар йили технологияларни харид қилишга уюшмалар 2,2 миллиард доллар сарфлашади;
- Уюшмаларнинг 95% аъзоларига ўз таълим дастурларини тақлиф этишиади;
- Уюшмаларнинг 71% тармоқ тадқиқотларини олиб боришади ёки статистик маълумотларни тўплаш билан шуғулланишади;
- Уюшмаларнинг ихтиёрида бўлган статистика маълумотлари кўпинча ягона бўлиб, бошка манбаларда топилмайди, шунинг учун бизнес ҳам, ҳукумат ҳам уюшмалар томонидан йўғилган ва тўпланган статистика маълумотларидан жуда манфаатдор.

3.1.1-схема. Уюшманинг ривожланиш босқичлари

Фаолиятининг бошланиши:

Таъсис Конференциясини ўтказиш ва Уставни қабул қилиш; Давлат рўйхатидан ўтиши; Ички Устав (Ор-номус Кодекси)ни ва Низомларни ишлаб чиқиш.

Уюшма мақсад ва вазифаларини:

Хусусий тадбиркорлик субъектлари; Давлат ва хўжалик бошқаруви органлари; Жамоат ва халқаро ташкилотлар ўртасида тарғиб қилиш.

Материаллар банкини тузиш:

Ташки иқтисодий фаолият масалалари; Қонун чиқарувчи ва меъёрий-ҳуқуқий база; Нашрлар ва ахборот ресурслари; Махсус адабиётлар ва ўхшаш ҳолатларнинг баёни ва ҳ.

Уюшма хизматларининг турлари ва бозорини шакллантириш:

Функционал бўлинмаларни тузиш; Йўналишлар бўйича иқтидорли мутахассисларни жалб қилиш.

Умумтаълим жараёнларини ташкил этиш:

Семинарлар ўтказиш учун ўқитувчилар таркибини танлаш; Ташки савдо масалалари бўйича ихтисослашган семинарлар ўтказиш;

Дўстларни қидириш, эҳтимолли ҳамкорлар, шунингдек, ҳомийлар билан алоқалар ўрнатиш.

Уюшмага нисбатан умум нуқтаи назарини шакллантириш:

Интернет тармогида ўз электрон саҳиясини яратиш (ўзбек, рус ва инглиз тилларида);

Уюшмани фаол қуришга барча аъзоларни жалб қилиш.

Халқаро амалиёт

Дунёда биринчи үюшма тузилган пайтдан бошлаб үюшмалар тузилмавий тадрижнинг узоқ йўлини босиб ўтиб, уни қўйидаги босқичларга бўлиш мумкин:

1. Үюшманинг тузилиши

Умумий қизиқишлари ва/ёки фаолиятнинг умумий соҳаси/тури билан бирлашган кишилар гурӯҳи умумий муаммо ва қизиқишларни муҳокама қилиш учун йигилишлади. Вақт ўтиб, бу йигилишлар расмий-лашади, үюшма вужудга келади.

Үюшма ўсиб, мураккаблашиб бориши билан унинг тартиб-амалиёти, қоидалари ва юридик мақоми Устав ва Низомлар орқали қонунийлашади. Үюшма ривожланишининг бошланғич даврида ушбу Низомлар ўз таркибига нафақат үюшма аъзоларининг умумий вазифалари ва масъулиятининг батафсил баёнини, балки бюджет тартиб-амали ётими ва идоравий бошқарув қоидаларини ҳам олади. Бунинг сабаби шуки, үюшмани бошқариш вазифалари кўнгиллилар томонидан бажарилади, батафсил йўриқлар эса кейинги кўнгиллилар томонидан уларнинг ўтмишдошлари шуғулланган фаолиятни амалга оширишда ворисликни таъминламоги лозим.

2. Ёлланма ходимларнинг пайдо бўлиши

Үюшманинг биринчи ёлланма ишчиси кўпинча Котиб деб номланиб, унинг вазифасига үюшма аъзолари ҳисобини юритиш, баённомаларни расмийлаштириш, молиявий ҳисобини юритиш ҳамда үюшманинг раҳбар органига бошқа турдаги ёрдамни кўрсатиш киради.

Үюшма котиби телефон кўнғироқларига жавоб бериш ва ҳ. учун қўшимча равишда оддий котибни ёллаши мумкин.

Үюшма ўсиб бориши мобайнода Котибга бухгалтер ҳамда үюшма аъзоларининг базаси билан шуғулланувчи ходим кўшилади.

Технологиянинг ривожланиши ва савдонинг мураккаблашиб бориши билан ёлланма ходимларнинг маъмурий вазифалари сезиларли даражада кенгаяди.

Масалан, тадқиқотлар мониторингини амалга оширувчи, тегишли фаолият доирасида технологик ва савдо ишланмаларини кузатиб борувчи, таълим дастурларини ташкил этувчи ва ҳоказо ишларни бажарувчи Техникавий директорнинг лавозими пайдо бўлади.

Техникавий директорлар, одатда, юқоридан тайинланиб, уларнинг ваколатлари Үюшма котибига боғлиқ эмас.

3. Үюшма ходимлари рўйхатида функционал мутахассиснинг пайдо бўлиши

Техникавий ва маъмурий аҳборот ҳажмининг ортиб бориши жараёнида коммуникацияларга бўлган талаб сон жиҳатидан чекланган үюшманинг ёлланма ходимларини имкониятида ошиб кетади. Нашрлар бўйича мутахассис одатда үюшманинг илк функционал мутахассиси бўлади.

Вақт ўтиб, үюшма ўсиб бориши билан ходимларнинг касбий ихтинослашуви ортиб ва чукурлашиб боради, улар энди маркетинг ва сотовдан тортиб тадқиқотлар ўтказиш ва йигилишларни бошқаришгача вазифаларни бажарадилар.

Назоратчи (молиявий назорат вазифалари), ҳисоб юритиш бўйича директор каби лавозимлар пайдо бўлади.

Үюшма Ижроия директори лавозимининг Үюшма ташкилий тузилмаси ривожланишининг авж нуқтаси ҳисобланади. Кейинги вақтларда, ижроия директорларнинг ваколатлари расмий равишида кенгайиб, үюшманинг сайланадиган мансабдор шахсларида мустақиллиги ортиши сабабли бу лавозим Ижроия Вице-президенти ёки Президент лавозимига айланниб бооряпти.

Кўпчиллик үюшмаларда бу шахс үюшманинг операциялари ва ёлланма ходимлари таркиби учун жавобгар Бош мансабдор шахс (CSO) сифатида тавсифланади. CSO Бошқарувнинг норасмий аъзоси ҳисобланниб, одатда Бошқарув томонидан танлаб олинади ва тайинланиди ҳамда Бошқарув сиёсатини амалга оширишда зиммасига асосий масъулият юкланди.

Хукуматта таъсир, экспертлик аҳборотининг тақдим этилиши, үюшма аъзолари томонидан қонунлар ва мөъёрий ҳужжатларга риоя этилишини таъминлаш учун жавоб берувчи шахс – ҳукумат/ҳокимият тузилмалари билан алоқалар бўйича Директор кўпчиллик үюшмалар учун янги (пайдо бўлиш вақтига нисбатан) ва энг муҳим ҳисобланади.

3.1.2-схема. Экспортчилар уюшмасини тузишнинг тадрижий босқичлари

3.2. ТАШКИЛОТНИНГ ОЁҚҚА ТУРИШИ

Хорижда ваколатхонаси очилиши. Мақомининг ҳудудий ташкилотдан халқаро ташкилотга ўзгариши.

Уюшманинг таркибий тузилмалари фаолиятида сифатий ўзгаришлар, кўрсатилётган хизматлар сифатининг анча яхшиланиши.

Давлат бошқаруви органлари ва тадбиркорлик субъектлари билан ўзаро муносабат тамойилларини ишлаб чиқиш.

Ҳукумат ва қонун чиқарувчи ташкилотлар, иттифоқлар, МДҲ ва хорижий мамлакатларнинг жамғармалари билан мулоқотнинг бошланиши.

ОАВда кенг микёсли маърифий фаолият. Ўз ахборот агентлигини тузиши (ёки тузишда иштироқи).

Янги мавзуларни ишлаб чиқиш ва ўзлаштириш, янги ҳодисаларни экспортга йўналтирилган иқтисодиётнинг ривожланиши нуқтаи назаридан баҳолаш.

Ўзбекистон ва МДҲ давлатлари парламентлари қабул қиладиган ўёки бу қонун ҳужжатларига нисбатан резолюциялар ва қўшма баёнотлар қабул қилиш.

3.3. ЕТУКЛИК ДАВРИГА КИРИШ

Ўз қиёфасига эга бўлиши. Жамиятда обрў-эътиборга эришиши. Экспорт ҳамжамиятида содир бўлаётган жараёнларга, қабул қилинаётган қонунлар ва ҳ.ш.к. реал таъсир ўтказиш.

Экспортчиларнинг сон ва сифат жиҳатидан салмоқли ортиши.

Албатта, уюшманинг «етуклик босқичи»ни аниқлашнинг бошқа мезонлари ҳам мавжуд. Аммо юқорида келтирилган тузилмали мезон уюшма ривожланишининг муайян даражасига етганига очик-ойдин далолатdir.

Барча уюшмалар ўз-ўзини тартибга солувчи нодавлат ташкилотларидир.

Халқаро амалиёт

Канадада агросаноат комплекси маҳсулоти экспортини кўллаб-кувватлашнинг асосий элементлари

Канада ишлаб чиқарувчиларининг ва Канада маҳсулоти экспортчилик инг хусусий манфаатлари, асосан, уларнинг тармоқ үюшмалари ёки маҳсус хукумат ташкилотлари орқали қондирилади. Булардан сўнгилари сирасига, даставвал, Канаданинг ғарбий провинцияларидан бўғдор ва арпанинг экспорти бўйича миллий агентлик ҳисобланган Канада бўғдор кўмитасини киритиш мумкин.

Онтарионинг шарқий провинцияларидан юшшоқ уруғли бўғдорининг экспорти Бўғдор сотиш бўйича Онтарио Кенгаши томонидан назорат килинади. Канада сутчилик комиссияси сут маҳсулотлари экспортини, тухум, кўрка гўшти, бройлер, жўжаларни сотиш бўйича федерал агентликлар паррандачилик маҳсулотлари экспортини тартибга соладилар.

ACK маҳсулотлари ички бозорини ва экспортини тартибга солиш бўйича сиёсатни ишлаб чиқилишини ва мувофиқлаштирилишини Қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат вазирлиги ҳамда Халқаро савдо вазирлиги қосидаги Канада агроозиқ-овқат сотиш кенгаши амалга оширади (<http://www.camc-ccca.org/welcome-e.htm>). Ишлаб чиқарувчиларнинг турии үюшмаларининг президентлари, қишлоқ хўжалиги савдоси бўйича федерал ва маҳаллий бошқармаларнинг ва аграр секторидаги хусусий акциядорлик компанияларнинг бошликлари Кенгаш аъзоларини ташкил этади.

Мамлакат тадбиркорларига экспортни ривожлантириш соҳасида кўмак қўрсатиш самараодорлигини ошириш учун канада хукумати томонидан «Канада термаси» мақсадли дастури ишлаб чиқилган ва амалга оширилмоқда (<http://exportsource.ca/gol/exportsource/site.nsf>).

Дастур, кўпчилиги ўрта ва кичик бўлиб, истиқболли ва кам ўзлаштирилган бозорларга чиқиши ва қўним топлишга ўз куч ва маблағлари етмайдиган канада компанияларига ёрдам бериш мақсадида икроя ҳокимиятининг уч – федерал, провинциал-худудий, маҳаллий даражаларининг ва Канада хусусий сектори куч-ҳаракатлари бирлашганини ифодалайди. «Канада термаси» шиори остида (<http://www.teamcanada.gc.ca/links-en.asp>) Канада учун истиқболли бўлган бозорларга мамлакат бош вазири, провинцияларнинг бош вазирлари ва иқтисодиёт йўналишидаги федерал вазирлардан иборат делегацияларнинг ташрифи ўтади, бу эса ўз навбатида потенциал эҳтимолли буюртмачилар, ишбилиармон ҳамкорлар, инвесторлар назарида хусусий компанияларга кўшимча обрў ва савлат баҳш этади.

Канада Қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат вазирлиги бюджетининг 5 фоизга яқини 2005/2006 йилларда канада маҳсулотлари учун халқаро бозорларни көнгайтиришга ажратилганди. Маблағлар асосан Агроозиқ-овқат савдо хизмати (AgriFood Trade Service -ATS) фаолиятини таъминлашга ишлатилади.

Канадалик экспортчиларни кўллаб-кувватлаш бўйича ATS фаолиятининг асосий йўналишлари қўйидагилардир:

- манфаатдор компаниялар халқаро озиқ-овқат бозорлари, мўлжаланаётган савдо кўргазмалари ва ярмаркалари, савдога кўмаклашишнинг очик дастурлари тўғрисида ахборот олишлари мумкин бўлган Электрон ахборот тизими (<http://ats.agr.ca/>);
- Канада компанияларини халқаро қишлоқ хўжалик кўргазмаларида иштирокини кўллаб-кувватлаш бўйича дастур;
- «Халқаро савдо соҳасида таълим бўйича форум» деб номланувчи таълим дастури, сакизта модулдан иборат: тадбиркорлик, маркетинг, савдо операцияларини молиялаштириш, логистика, бозорга чиқиши йўллари, конъюнктура тадқиқотлари, қонунчилик масалалари, менежмент;
- үюшмаларнинг, халқаро бозорга чиқиб, мўтаҳкамланиб олишига мўлжалланган Канада агроозиқ-овқат комплекси учун халқаро дастур ва б.

Йирик экспорт үюшмаларидан Мол гўшти экспорти бўйича Канада федерациясини, Шаҳзода Эдвард Айленд провинциясининг картошка бўйича Кенгашини, Онтарио провинциясининг соя ишлаб чиқарувчилари Уюшмасини алоҳуда айтib ўтиш жоиз.

Гўшт, сут, мойли уруғларни қайта ишлаш асосида олинган маҳсулотларнинг экспортчилари орасида Maple Leaf Food, McCain Foods, Schneider Foods каби йирик канада фирмалари ҳамда канадада инкорпорациялашган американинг Cargill, Pioneer Hi-Bread International, ADM ва бошқа компаниялари ажралиб туради.

Агроозиқ-овқат комплекси соҳасидаги халқаро савдо сиёсати масалалари бўйича бизнес ва хукумат ўртасидаги бевосита консультациялар билан тадбиркорлар томонидан тузилган Халқаро савдо бўйича секторал гурӯҳ (Agriculture, Food and Beverage Sectorial Advisory Group on International Trade) шуғулланиб, у халқаро савдо соҳасидаги бизнес учун таъсирчан масалалар бўйича Канада Қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат вазирлиги ва Савдо вазирликлари ўртасида маҳфий тартибда консультациялар ўтказади.

ХУЛОСА

...Ўзаро манфаатли уюшмани тузиш умумий эҳтиёж мавжудлигига табиий жавобдир.

...Бугунги кунда уюшмалар ишбилармонлар ҳамжамиятини ўз-ўзини ташкил этишининг анча самарали шакли бўлиб, аъзолари ва иштирокчиларининг манфаатларини бизнес ва давлат органлари ўртасидаги мулоқотда муваффақиятли ифодалашлари мумкин. Бозор муносабатларини шакллантиришда бизнес вакилларининг фаол иштироки анъаналари ҳали бошлангич паллада бўлган, уюшмаларни тузиш эса бизнеснинг ривожланиши учун қулай шароитларни яратиш мақсадида қабул қилинаётган қарорларга таъсир ўтказишнинг усулларидан бири эканлиги туфайли ушбу масала Ўзбекистонда долзарб ҳисобланади.

Таъкидлаш муҳимки, бугунги кунда уюшмалар ишбилармонлик ҳамжамиятини ўз-ўзидан мустақил ташкил этишнинг анча самарали шакли бўлиб, аъзолари ва иштирокчиларининг манфаатларини бизнес ва давлат органлари ўртасидаги мулоқотда муваффақиятли ифодалашлари мумкин. Бозор муносабатларини шакллантиришда бизнес вакилларининг фаол иштироки анъаналари ҳали бошлангич паллада бўлган, уюшмаларни тузиш эса бизнеснинг ривожланиши учун қулай шароитларни яратиш мақсадида қабул қилинаётган қарорларга таъсир ўтказишнинг усулларидан бири эканлиги туфайли ушбу масала Ўзбекистонда долзарб ҳисобланади.

Ўзбекистон миллий иқтисодиётининг барқарор ўсиб боришида ва муҳим ижтимоий-иктисодий вазифаларни ҳал этилишида ташкил иқтисодий сектор тобора муҳимроқ ўрин тутиб бормоқда. Экспортга йўналтирилган иқтисодиётни янада ривожланиши ҳамда кичик ва хусусий тадбиркорликнинг ташкил савдода иштирокини кенгайтириш доирасида экспортнинг институционал асосларини такомиллаштириш ҳал қилувчи ўрин тутади.

Ўзбекистон ташкил савдо инфратузилмасида экспортчилар уюшмаси шаклидаги янги ташкилотнинг тузилиши, шубҳасиз, янгилик бўлгани сабабли унинг таъсисчиларидан катта куч-ҳаракат талаб этади.

Экспорт фаолиятини ривожлантириш, тармоқ ёки ҳудуддаги ишлар ҳолатини яхшилашнинг воситаларидан бири сифатида экспортчилар уюшмасини тузиш имкониятига потенциал экспортчиларнинг эътиборини қаратиш мазкур кўлланма олдига қўйилган мақсаддир. Муаллифлар жамоаси Ўзбекистонда мавжуд бўлган қулай шароитларни ва жаҳон тажрибасини ҳисобга олган ҳолда экспортчилар уюшмасини тузиш бўйича ўз нуқтаи назарини таклиф этиб, шу билан ўқувчиларга фикр юритиш учун манба тақдим этмоқда.

Услубий кўлланмана экспортчилар уюшмасини тузиш ва самарали фаолиятини ташкил этиш бўйича тайёргарлик ишларини сифатида ўтказишида потенциал экспортчиларга ёрдам беради ва мамлакат экспорт салоҳиятини янада ривожлантиришга кўмаклашади, деб умид қиламиз.

Ишларингизга муваффақият ва омадлар тилаймиз!

РЕСУРСЛАР

ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИ РҮЙХАТИ

Нодавлат нотижорат ва жамоат ташкилотларини тузиш ва фаолият юритиши

<p>Ўзбекистон Республикаси Қонунлари</p>	<p>Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси 29.08.1996 йилдаги 257-I –сонли Қонун «Нодавлат нотижорат ташкилотлари түгрисида» 14.04.1999 йилдаги 763-I-сонли Қонун «Ўзбекистон Республикасида жамоат бирлашмалари түгрисида» 15.02.1991 йилдаги 223-XII-сонли Қонун «Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси түгрисида» 03.12.2004 йилдаги 712-II-сонли Қонун «Ташқи иқтисодий фаолият түгрисида» 14.06.1991 йилдаги 285-XII-сонли (Янги таҳрири 26.05.2000 йилдаги 77-II-сонли) Қонун «Ноширлик фаолияти түгрисида» 30.08.1996 йилдаги 274-I-сонли Қонун</p>
<p>Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари ва Қарорлари</p>	<p>«Кичик тадбиркорлик субъектларини молиявий кўллаб-куватлаш механизмини такомиллаштириш түгрисида» 23.12.2003 йилдаги ПФ-3367-сонли Фармон «Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатасини тузиш түгрисида» 07.07.2004 йилдаги ПФ-3453-сонли Фармон “Тадбиркорлик фаолияти юритиш учун рухсатнома турларини қисқартириш ва уларни бериш тартиб-қоидаларини соддалаштириш түгрисида” 21.09.2005 йилдаги ПП-186-сонли Қарор “Ўзбекистон Республикасининг жамоат таълим ахборот тармогини ташкил этиш түгрисида” 28.09.2005 йилдаги ПҚ-191-сонли Қарор</p>
<p>Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Мажкамасининг Қарорлари</p>	<p>«Ўзбекистон Республикасида жамоат бирлашмаларини рўйхатдан ўтказишини тартибга солиш түгрисида» 12.03.1993 йилдаги 132-сонли Қарор «Жамоат бирлашмалари белги-аломатларини рўйхатдан ўтказиш, уларни рўйхатдан ўтказганлик учун тўловларнинг миқдори ва ундириш тартиби ҳақида низомни тасдиқлаш түгрисида» 12.03.1993 йилдаги 132-сонли Қарор «Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси фаолиятини ташкил этишини таъминлаш чора-тадбирлари түгрисида» 22.09.2004 йилдаги 441-сонли Қарор</p>
<p>Ўзбекистон Республикаси Қонунлари</p>	<p><i>Ташқи иқтисодий ва савдо фаолиятини тартибга солиш</i></p> <p>“Экспорт назорати түгрисида” 26.08.2004 йилдаги 658-II-сонли Қонун “Валютани тартибга солиш түгрисида” 11.12.2003 йилдаги 556-II - сонли Қонун “Чет эллик инвесторлар ҳукукларининг кафолатлари ва уларни ҳимоя қилиш чоралари түгрисида” 30.04.1998 йилдаги 611- I-сонли Қонун “Бож тарифи түгрисида” 29.08.1997 йилдаги 470-I-сонли Қонун “Давлат божхона хизмати түгрисида” 29.08.1997 йилдаги 472-I-сонли Қонун “Давлат солик хизмати түгрисида” 29.08.1997 йилдаги 474-I-сонли Қонун “Ўзбекистон Республикасида мулкчилик түгрисида” 31.10.1990 йилдаги 152-XII-сонли Қонун</p>
<p>Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари ва Қарорлари</p>	<p>“Хорижий инвестицияларни ахборот билан таъминлаш ва кўмаклашиш агентлиги – “Ўзинфинвест”ни ташкил этиш түгрисида” 06.02.2007 йилдаги ПҚ-578-сонли Қарор “Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатасининг хорижий мамлакатлардаги ваколатхоналарини ташкил этиш түгрисида” 07.06.2005 йилдаги ПФ-3617-сонли Фармон «Экспорт-импорт операцияларини тартибга солиш чора-тадбирлари түгрисида» 11.03.2005 йилдаги ПҚ-26-сонли Қарор «Экспорт маҳсулоти ишлаб чиқарувчиларни рағбатлантириш борасидаги кўшимча тадбирлар түгрисида» 05.06.2000 йилдаги ПФ-2613-сонли Фармон «Товар (иш, хизмат)лар экспортини рағбатлантириш борасидаги кўшимча чора-тадбирлар түгрисида» 10.10.1997 йилдаги ПФ-1871-сонли Фармон «Ташқи иқтисодий ва савдо алоқалари, хорижий инвестицияларни жалб этиш соҳасида бошқарув тизимини такомиллаштириш түгрисида» 21.07.2005 йилдаги ПФ-3631-сонли Фармон «Ўзбекистон Республикасида ташқи савдо фаолиятини янада эркинлаштириш чора-тадбирлари түгрисида» 26.09.2003 йилдаги ПФ-3321-сонли Фармон «Экспорта маҳсулот ишлаб чиқарувчи корхоналарни рағбатлантиришга оид кўшимча чора-тадбирлар түгрисида» 20.03.1996 йилдаги ПФ-1411-сонли Фармон. «Экспорт-импорт операциялари бўйича валюта назоратини таъминлаш чора-тадбирлари түгрисида» 20.04.1994 йилдаги ПФ-837-сонли Фармон.</p>

Ўзбекистон Республикаси
Вазирлар Маҳкамасининг
Қарорлари

“Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасининг ягона автоматлаштирилган ахборот тизимини ташкил этиш тўғрисида”
28.09.2004 йилдаги 450-сонли Қарор
“Хитой Халқ Республикасида «Ўзбекистон ярмаркаси» Хитой-Ўзбек қўшма корхонасини тузиш тўғрисида “ 06.11.1999 йилдаги 491-сонли Қарор
“Маълумотлар узатиш миллий тармоғини ташкил этиш ва жаҳон ахборот тармоқларидан фойдаланишини тартибига солиш тўғрисида”
05.02.1999 йилдаги 52-сонли Қарор
“Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлиги ҳузурида Ахборот агентлигини тузиш тўғрисида “ 08.11.1995 йилдаги 425-сонли Қарор
«Республика инжинииринг компаниясини ташкил этиш тўғрисида 11.07.1995 йилдаги 265-сонли Қарор
“Экспорт-импорт операциялари мониторингини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” 30.09.2003 йилдаги 416-сонли Қарор
“Ташки савдо фаолиятини тартибига солишини такомиллаштириш тўғрисида»
02.02.2001 йилдаги 66-сонли Қарор
«Ўзбекистон Республикасида ташки савдо фаолиятини эркинлаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» 31.03.1998 йилдаги 137-сонли Қарор
«Экспорт-импорт операцияларини тартибига келтириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» 28.08.1995 йилдаги 343-сонли Қарор
«Енгид бўлмайдиган кучлар (форс-мажор) ҳолатларини тасдиқлаш механизмини амалга киритиш тўғрисида» 15.02.2005 йилдаги 63-сонли Қарор
“Корхоналарда халқаро стандартларга мувофиқ бўлган сифатни бошқариш тизимларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида» 22.07.2004 йилдаги 206-сонли Қарор
“Стандартлаштириш, метрология ва маҳсулотлар ҳамда хизматларни сертификатлаштириш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида» 03.10. 2002 йилдаги 342-сонли Қарор
«Маҳсулотларни сертификатлаштириш тартиботини соддалаштириша доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» 06.07.2004 йилдаги 318-сонли Қарор
«Сертификатлаштирилиши шарт бўлган маҳсулотлар рўйхатини, сертификатлаштиришни ўтказиши, хавфсизлигини тасдиқлаш талаб этиладиган товарларни Ўзбекистон Республикаси ҳудудига келтириш ва уларни унинг ташқарисига чиқариш тартибини тасдиқлаш хақида»
12.08.1994 йилдаги 409-сонли Қарор
“Ўзбекистон Республикасида ишлаб чиқариладиган товарларни сертификатлашга тайёрлаш ва маҳсулот (товар)ларга штрихли кодлашни жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида» 21.04.1999 йилдаги 188-сонли Қарор
«Валюта бозорини янада эркинлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»
22.06.2001 йилдаги 263-сонли Қарор
“Ўзбекистон Республикаси ҳукуматининг биржа савдоларида тузиладиган экспорт-импорт контрактларини тузиш ва расмийлаштириш тартибини такомиллаштириш билан боғлиқ айrim қарорларига ўзgartириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида” 29.05.2006 йилдаги 96-сонли Қарор
“Ярмарка савдосини ташкил этишини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” 13.11. 2002 г 391-сонли Қарор
«Бох-тариф билан тартибига солишини янада такомиллаштириш тўғрисида»
07.01 2004 йилдаги 4-сонли Қарор
“Ўзбекенгилсаноат” Давлат-акциядорлик компанияси ҳузурида тўқимачилик маҳсулотлари реклами масиҳи маркетинги агентлигини ташкил этиш тўғрисида”
13.08.2007 йилдаги 171-сонли Қарор

	<p><i>Тадбиркорлик, ҳудудлар ва иқтисодиёт тармоқларининг ривожланиши</i></p>
Ўзбекистон Республикаси Қонунлари	<p>“Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида” 20.07.2006 йилдаги 3РУ-42-сонли Қонун “Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида” 25.05.2000 йилдаги 69-II-сонли Қонун “Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида” 25.05.2000 йилдаги 71-II-сонли Қонун “Чет эл инвестициялари тўғрисида” 30.04.1998 йилдаги 609-I-сонли Қонун “Товар бозорларида монополистик фаолиятни чеклаш ва рақобат тўғрисида” 27.12.1996 йилдаги 355-I-сонли Қонун “Кооперация тўғрисида” 14.06.1991 йилдаги 295-XII-сонли Қонун “Муҳофаза чоралари, антидемпинг ва компенсация бошлари тұғрисида” 11.12.2003 йилдаги 554-II-сонли Қонун “Эркин иқтисодий зоналар тўғрисида” 25.04.1996 йилдаги 220-I-сонли Қонун “Биржалар ва биржа фаолияти тўғрисида” 02.07.1992 йилдаги 625-XII-сонли Қонун “Фермер хўжалиги тўғрисида” 30.04.1998 йилдаги 602-I-сонли (Янги таҳрири 26.08.2004 йилдаги 662-II-сонли) Қонун</p>
Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари ва Қарорлари	<p>“Хорижий инвестициялар иштироқида “Женерал Моторс Ўзбекистон” корхонасини барпо этиш тўғрисида” 21.02.2008 йилдаги ПП-800-сонли Қарор “Ўзбекистон Республикасининг тикланиш ва тараққиёт жамғармасини ташкил этиш тўғрисида” 11.05.2006 йилдаги ПФ-3751-сонли Фармон “Микрокредитбанк” акциядорлик тижорат банкини ташкил этиш тўғрисида” 05.05.2006 йилдаги ПФ-3750-сонли Фармон “Хўжалик бошқарув органдари тизимини такомиллаштириш тўғрисида” 22.12.2003 йилдаги ПФ-3366-сонли Фармон “Ўзбекистон Республикаси Президенти хузуридаги амалдаги қонун хужжатлари мониторинги институтини ташкил қилиш тўғрисида” 02.04.2005 йилдаги ПФ-3590-сонли Фармон “Хусусий тадбиркорлик ва кичик бизнесни суғурта йўли билан ҳимоя қилувчи агентлекни ташкил қилиш тўғрисида” 26.07.1995 йилдаги ПФ-1207-сонли Фармон “Маҳаллий хомашё негизида тайёр маҳсулот, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастури тўғрисида” 22.06.2006 йилдаги ПП-386-сонли Қарор</p>
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарорлари	<p>“Ўзмелиомашлизинг” давлат лизинг компаниясини ташкил этиш тўғрисида” 21.12.2007 йилдаги 266-сонли Қарор “ЎзМЕД-лизинг” очиқ акциядорлик жамияти ихтисослаштирилган лизинг компаниясини ташкил этиш тўғрисида” 13.11.2007 йилдаги 236-сонли Қарор “Корпоратив бошқарув марказини ташкил этиш тўғрисида” 04.07.2003 йилдаги 304-сонли Қарор “Ўзқишлоқхўжаликмашлизинг” акциядорлик лизинг компаниясини ташкил этиш тўғрисида” 30.10.1999 йилдаги 486-сонли Қарор “Маҳаллий саноат” давлат корпорациясида тўқима ва жун матоларни ишлаб чиқариш бўйича қувватларни тузиш тўғрисида” 08.01.1996 йилдаги 14-сонли Қарор “Республика тўқимачилик тармоғига инвестициялар жалб этиш чоратадбирлари тўғрисида” 27.01.2005 йилдаги 38-сонли Қарор</p>

ТАЪСИС ҲУЖОКАТЛАРИНИНГ НАМУНАЛАРИ

Лойиҳа

Ўзбекистон Республикаси _____ экспортчилар уюшмаси
ТАЪСИС КОНФЕРЕНЦИЯСИНинг 1-СОНЛИ БАЁННОМАСИ

Андижон шаҳри

«___» ____ 200_ й.

Ҳозир бўлган иштирокчилар:

1. _____
2. _____
....

Камида 10 киши.

Таклиф этилганлар:

1. _____
2. _____
....

Кун тартиби:

1. Таъсис Конференциясининг Раиси ва Котибини сайлаш тўғрисида.
2. «Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар Уюшмаси» нодавлат нотижорат ташкилотини тузиш тўғрисида.
3. Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар Уюшмаси уставининг лойиҳасини кўриб чиқиш тўғрисида.
4. Таъсис конференциясига таклиф этилганларни Уюшма Аъзолигига қабул қилиш тўғрисида.
5. Уюшма Кенгаши, Кенгаш Раиси ва Тафтиш комиссиясини сайдлаш тўғрисида.
6. Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар Уюшмасини тузиш ва давлат рўйхатидан ўтказиш билан боғлиқ ташкилий ҳаракатлар учун масъул шахсни тайинлаш тўғрисида.

Биринчи масала бўйича

Гапидри: _____ (ф.и.ш.).

Таклиф киритди: Таъсис Конференциясининг Раиси этиб _____ (ф.и.ш.)ни, Котиби этиб _____ (ф.и.ш.)ни сайдлаш.

Овоз бериш: «ҳа» - бир овоздан.

ҚАРОР ҚИЛИНДИ: Таъсис Конференциясининг Раиси этиб _____ (ф.и.ш.), Котиби этиб _____ (ф.и.ш.) сайлансан.

Иккинчи масала бўйича

Гапидри: _____ (ф.и.ш.), ҳозир бўлганларга Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар Уюшмасини тузишнинг зарурати, фаолияти мақсадлари, таклиф этилаётган ташкилий тузилмаси, фаолият дастури ва ривожланиши истиқболлари тўғрисида ахборот берди.

Таклиф киритди: _____ вилоятида «Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар Уюшмаси» нодавлат нотижорат ташкилотини тузиш.

Овоз бериш: «ҳа» - бир овоздан.

ҚАРОР ҚИЛИНДИ: _____ вилоятида «Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар Уюшмаси» нодавлат нотижорат ташкилоти тузиленсин.

Учинчи масала бўйича

Гапидри: _____ (ф.и.ш.), ҳозир бўлганлар эътиборига Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар Уюшмаси уставининг лойиҳасини тақдим этди ва қатнашчиларни унинг мазмуни билан таништириди.

Таклиф киритди: Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар Уюшмаси уставини тасдиқлаш.

Овоз бериш: «ҳа» - бир овоздан.

ҚАРОР ҚИЛИНДИ: Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар Уюшмаси устави тасдиқлансан.

Тўртинчи масала бўйича

Гапирди: _____ (ф.и.ш.).
Таклиф киритди: Таъсис конференциясига таклиф этилганларни шахсий аризалари асосида
Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар Уюшмаси
аъзолигига сайлаш.

Овоз бериш: «ҳа» - бир овоздан.
ҚАРОР ҚИЛИНДИ: Таъсис конференциясига таклиф этилганлар шахсий аризалари асосида
Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар Уюшмаси
аъзолигига сайлансин.

Бешинчи масала бўйича

Гапирди: _____ (ф.и.ш.).
Таклиф киритди: Уюшма Кенгашини беш киши таркибида сайдлаш:
1. _____ (ф.и.ш.)
2. _____ (ф.и.ш.)
....
Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар
Уюшмаси Кенгашининг Раиси этиб _____ (ф.и.ш.)ни
сайдлаш.

Овоз бериш: «ҳа» - бир овоздан.
ҚАРОР ҚИЛИНДИ: Уюшма Кенгаши беш киши таркибида сайдлансин:
1. _____ (ф.и.ш.)
2. _____ (ф.и.ш.)
....
Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар
Уюшмаси Кенгашининг Раиси этиб _____ (ф.и.ш.)
сайдлансин.

Гапирди: _____ (ф.и.ш.).
Таклиф киритди: Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар
Уюшмасининг Тафтиш комиссиясини уч киши таркибида сайдлаш:
1. _____ (ф.и.ш.)
2. _____ (ф.и.ш.)
3. _____ (ф.и.ш.)

Овоз бериш: «ҳа» - бир овоздан.
ҚАРОР ҚИЛИНДИ: Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар
Уюшмасининг Тафтиш комиссиясини уч киши таркибида сайдлансин:
1. _____ (ф.и.ш.)
2. _____ (ф.и.ш.)
3. _____ (ф.и.ш.)

Олтинчи масала бўйича

Гапирди: _____ (ф.и.ш.).
Таклиф киритди: _____ (ф.и.ш.)ни Ўзбекистон Республикаси _____
вилояти экспортчилар Уюшмасини тузиш ва давлат рўйхатидан
ўтказиш билан боғлиқ ташкилий ишлар учун масъул қилиб тайинлаш.
Овоз бериш: «ҳа» - бир овоздан.
ҚАРОР ҚИЛИНДИ: _____ (ф.и.ш.)ни Ўзбекистон Республикаси _____
вилояти экспортчилар Уюшмасини тузиш ва давлат рўйхатидан
ўтказиш билан боғлиқ ташкилий ишлар учун масъул қилиб тайинлансан.

Таъсис Конференцияси котиби _____ (ф.и.ш.)

Таъсис Конференцияси Раиси _____ (ф.и.ш.)

Ўзбекистон Республикаси
вилояти
Адлия бошқармаси томонидан
«РЎЙХАТГА ОЛИНГАН»

№ _____
«___» _____ 200_ йил

Ўзбекистон Республикаси
вилояти
экспортчилар уюшмаси таъсисчиларининг
Умумий йигилиши томонидан
«ТАСДИҚЛАНГАН»

«___» _____ 200_ йилдаги
1-сонли баённома

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ВИЛОЯТИ
ЭКСПОРТЧИЛАР УЮШМАСИ
УСТАВИ

1-модда. Умумий қоидалар

1.1. Бундан бўён матнда «Уюшма» деб номланувчи Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти экспортчилар уюшмаси, таъсис йигилишининг “___” _____ 200_ йилдаги ____ -сонли қарори асосида тузилган.

2-модда. Уюшманинг номланиши, жойлашган манзили ва фаолият муддати

2.1. Уюшманинг номланиши:

- Ўзбек тилида – O‘zbekiston Respublikasi _____ viloyati eksportchilari Uyushmasi;
- Рус тилида - Ассоциация экспортеров _____ области Республики Узбекистан;
- Инглиз тилида – Association of exporters of _____ region of the Republic of Uzbekistan.

2.2. Уюшма жойлашган манзил: (юридик адреси)

2.3. Уюшма ўз фаолиятини _____ худудида (мақомига мувофиқ) амалга оширади.

3-модда. Ҳукуқий мақоми

3.1. Уюшма юридик ва жисмоний шахсларнинг фаолиятларини мувофиқлаштириш, шунингдек, умумий манбаатларини ифодалаш ва ҳимоялаш мақсадида уюшган кўнгилли бирлашмасидир.

Уюшма ташки иқтисодий фаолият субъектлари бўлган ва экспорт фаолиятини амалга оширувчи, шунингдек, Уюшмада аъзолик тўғрисидаги Низом талабларига жавоб берувчи юридик ва жисмоний шахсларни бирлаштиради.

3.2. Ўз фаолиятида Уюшма фойда олиш мақсадини кўзламайди.

3.3. Уюшма ўз фаолиятини Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, «Жамоат фондлари», «Нодавлат нотижорат ташкилотлари», «Нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятининг кафолатлари тўғрисида»ги Қонунлар, Ўзбекистон Республикасининг бошқа қонунчилик ҳужжатлари ва мазкур Уставга мувофиқ амалга оширади.

3.4. Уюшма Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида белгиланган тартибда давлат рўйхатидан ўтган пайдан бошлаб юридик шахс ҳуқуқларини қўлга киритади, алоҳида мол-мулкка эга, мустақил балансга, миллий ва хорижий валютада ҳисоб-китоб рақамларига эга бўлади.

Уюшма ўз номидан мулкий ва шахсий номулкий муносабатларни қўлга киритиши, судда даъвогар ва жавобгар бўлиши мумкин. Уюшма аъзолари ўз мустақиллигини сақлаб қоладилар ва Уюшманинг мажбуриятлари бўйича жавоб бермайдилар.

3.5. Уюшма ўзининг тўлиқ фирмали номи давлат ва инглиз тилларида кўрсатилган думалоқ муҳрга эга.

3.6. Уюшма ўзининг фирмали номи туширилган штампа ва бланкаларга, хусусий эмблемасига, шунингдек, белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган товар белгисига ва кўриб-таниб олишнинг бошқа воситаларига эга бўлишга ҳақлидир.

4-модда. Уюшманинг мақсадлари, вазифалари ва фаолиятининг асосий йўналишлари

4.1. Хусусий секторнинг экспорт салоҳиятини кучайтириш ва _____ вилояти корхоналарига товарлари (ишлари, хизматлари)ни ташки бозорларда сотилишига кўмаклашиш воситасида Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётининг экспотга йўналтирилган тузишмасини шакллантиришда иштирок этиш Уюшмани тузишнинг асосий мақсадидир.

4.2. Уюшмани тузишнинг ва фаолият юритишининг асосий вазифалари қўйидагилардан иборат:

- ташки иқтисодий фаолият, экспортни рағбатлантириш, хорижий инвестицияларни жалб қилиш, ташки савдони либераллаштириш, ташки иқтисодий алоқаларни кенгайтириш ва мустаҳкамлаш соҳасидаги худудий дастурларни ишлаб чиқиши ва амалга оширишда иштирок этиш;
- хусусий секторнинг экспорт салоҳиятини ривожлантириш, унинг ҳукуқлари ва иқтисодий манфаатларини таъминлаш дастурларини рӯёбга чиқаришда кўмаклаши;
- ўз аъзоларининг хорижий компаниялар билан узоқ муддатли, барқарор савдо-иктисодий ва ҳамкорлик муносабатларини йўлга кўйишга қаратилган чора-тадбирларни ишлаб чиқиши ва амалга ошириш;
- Уюшма аъзоларига экспорт стратегияларини жалб этган ҳолда хорижий товар (хизмат) бозорларининг мақсадли маркетинг тадқиқотларини амалга ошириш, ташки сотув бозорлари ҳолатининг чукур таҳлилини ба-жарис ва ривожланишини прогнозлаш;
- самарали экспорт фаолиятини амалга ошириш соҳасидаги халқаро тажрибани ўрганиш, маҳаллий амалиётга мослаштириш ва жорий қилиш;
- бошқа мамлакатларнинг худди шундай профессионал бирлашмалари ва ташкилотлари билан яқин ҳамкорники йўлга кўйиш;
- Уюшма аъзоларининг ишбилармонлик фаоллигини кенгайтириш, маҳсулотларини ташки бозорларда со-тилиши бўйича реклама-ахборот тадбирларини ўтказиш бўйича ҳаракатларини мувофиқлаштириш;
- Уюшма аъзолари ўртасида ҳамкорликни кенгайтиришга кўмаклашиш;
- Уюшма ва уни аъзоларини ташки савдо ва экспорт соҳасидаги барча тадбирларда иштирокини таш-киллаштириш, Ўзбекистон Республикаси хусусий сектори экспорт салоҳиятини аниқлаш ва мақсадли ривожланишини амалга ошириш учун лойиҳаларни тайёрлаш.

4.3. Уюшма фаолиятининг мавзуси қўйидагилардан иборат:

- ташки савдо, экспорт-импорт операцияларини тартибга солувчи меъёрий-ҳукуқий ҳужжатларни ишлаб чиқишида иштирок этиш;
- ташки савдони либераллаштириш, худуднинг ташки савдо алоқаларини кенгайтириш ва мустаҳкамлаш, экспорт инфраструктурасини ривожлантириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиши;
- экспорт фаолиятини амалга ошириш юзасидан вужудга келувчи долзарб масалаларни кўтариш ва муҳокама қилиш учун уларни давлат ва хўжалик бошқаруви органларига, халқаро ташкилотларга, конгрессларга, конференцияларга, симпозиумларга, форумларга киритиш;
- ўз ваколатлари доирасида ташки иқтисодий фаолият соҳасидаги қонунчилик бўйича Уюшма аъзоларига шарҳ ва тушунишлар бериш;
- ўз аъзоларига ҳукуқий, нарх, валюта, молиявий, кредит масалалари, ташки бозорларнинг экспортга чиқариладиган маҳсулотнинг сифатига, техникавий хусусиятларига нисбатан кўядиган талаблари бўйича маслаҳат бериш;
- ташки иқтисодий фаолиятни амалга оширишда, чет эллик ҳамкорларни қидириш ҳамда уларнинг ишончлилиги ва ишбилармонлик соҳасидаги обрў-эътиборини таҳлил қилиш, узоқ муддатли, барқарор савдо-иктисодий муносабатларни йўлга кўйишда Уюшма аъзоларига кўмаклашиш;
- халқаро иқтисодий низоларни ҳал этишда, хорижий мамлакатлардаги хўжалик низоларини суд муҳокамасига етказмасдан тартибга солишида Уюшма аъзоларига кўмаклашиш;
- корхоналарда маркетинг хизматини ташкил этишда ва фаолият юритишида услубий ва амалий кўмак бериш;
- профессионал консалтинг компанияларини жалб қилиб маркетинг тадқиқотларини ўтказиш, товар (хизмат)ларнинг мақсадли хорижий бозорларининг эҳтиёж ва талабларини ўрганиш;
- ташки бозорларнинг маркетинг тадқиқотлари натижаси асосида Уюшма аъзоларига экспорт стратегияси-ни ишлаб чиқиши, экспортга мўлжалланган маҳсулотларни ишлаб чиқаришни ўзлаштиришда; транспорт ҳаражатларини камайтириш ва юкларни етказиб бериш муддатларини қисқартириш мақсадида ташки савдо юкларини ташишини оптималлаштиришда кўмаклашиш;
- профессионал жиҳатдан аҳамиятли бўлган ҳужжатлар ва воқеалар тўғрисида Уюшма аъзоларини мунтазам равишда хабардор қилиш;
- ватанимиздаги ва хорижий компанияларнинг ижобий иш тажрибасини ўрганиш ва умумлаштириш ҳамда Уюшма аъзолари ўртасида оммалаштириш;
- Уюшма аъзоларининг вакиллари, манбаатдор ташкилотлар ва жалб қилинган эксперталар иштирокида турли дастур ва лойиҳаларни рӯёбга чиқариш учун ишчи гуруҳларини ташкиллаштириш;
- худди шундай фаолият олиб борувчи хорижий ва халқаро ташкилотлар, бирлашмалар ва уюшмалар билан ҳамкорлик алоқаларини амалга ошириш;
- Уюшма аъзоларининг ТИФ хизматлари ходимларининг малакасини ошириш учун таълим курслари ва семинарларини ташкил этишда кўмаклашиш;
- Уюшма фаолиятини ҳар томонлами ёритиш ҳамда турли Уюшма аъзолари учун йўналишлар бўйича маълумотлар базасини кўллаб-қувватлаш учун ўз веб-сайтини яратиш;
- ахборот-таҳлилий фаолият, тўпламлар, китоблар ва бошқа хилдаги илмий-ахборот материалларини чоп этиш;
- халқаро ва республика миёсигдаги кўргазмалар, конференциялар, конгресслар, семинарлар, давра сухбатлари, тақдимотларни ташкил этиш ва ўтказиш.

4.4. Уюшма тадбиркорлик фаолияти билан шугулланишга ҳақли бўлиб, ундан тушган даромад беистисно Уюшманинг асосий мақсадлари ва вазифаларига етишиш учун йўналтирилади.

4.5. Ишлаб чиқариш ва хўжалик фаолияти учун Уюшма юридик шахс ҳукуқида, ҳам Ўзбекистон Республикаси ҳудудида, ҳам ундан ташқарида корхоналар таъсис этиш ва уларнинг Таъсисчиси (акциядори) бўлиш ҳукуқига эга.

5-модда. Уюшманинг ҳукуқлари

5.1. Уюшма ўз олдида турган вазифаларни ҳал этиш мақсадида қўйидагиларга ҳақли:

- белгиланган тартибида банкларда ҳар қандай, жумладан валюта ҳисобваракларини очиш, тўловнинг исталган шаклларини ўтказиш ва акцептлаш;
- Ўзбекистон Республикаси ҳудудида кўчадиган ва кўчмас мулкни, мулкий ҳукуқларни, интеллектуал мулкни ўз мулки сифатида кўлга киритиш, ижарага олиш ва бериш;
- амалдаги қонунчиликка мувофиқ мустақил равишда ўз балансидан мол-мулкни, қарзларни, камомадларни, бошқа йўқотишларни ҳисобдан чиқариш;
- бошқа уюшмалар, иттифоқлар, консорциумлар, бирлашмалар таркибида кириш;
- амалдаги конвертация тартибида мувофиқ ўз маблагларини ваколатли банклар орқали конвертациялаш;
- ўз фаолиятини мустақил равишда режалаштириш;
- қонунчиликда белгиланган тартибида оммавий ахборот воситаларини таъсис этиш ва ноширлик фаолиятини амалга ошириш;
- уставида белгиланган вазифаларни бажариш учун тадбиркорлик тузилмаларини ташкил этиш.

6-модда. Уюшманинг аъзолари

6.1. Ташки иқтисодий фаолият субъектлари бўлган ва экспорт фаолиятини амалга оширувчи, шунингдек, Уюшмада аъзолик тўғрисидаги Низомда белгиланган талабларга жавоб берувчи юридик ва жисмоний шахслар Уюшма аъзоси бўлиши мумкин.

6.2. Уюшма аъзолигига қабул қилиш Уюшма Кенгашининг қарори билан номзоднинг аризаси ва Уюшмада аъзолик тўғрисидаги Низомда назарда тутилган бошқа ҳужжатлар асосида амалга оширилади.

6.3. Уюшма аъзолари қўйидагиларга ҳақли:

- Уюшма аъзоларининг Умумий йигилишларида иштирок этиш ва Уюшма фаолиятининг барча масалалари бўйича овоз беришда иштирок этиш;
- Уюшма раҳбар органларига сайланиш учун ўз номзодларини тақдим этиш;
- Уюшма органларига ўзларини малакали вакилларини юбориш йўли билан Уюшмани турли ишчи органларининг фаолиятида иштирок этиш;
- Уюшманинг меъёрий, ахборот ва бошқа материалларини олиш;
- Уюшма аъзоси деб номланиш;
- Уюшма мутахассислари, ҳамкорлари, маслаҳатчилари ва ҳоказоларнинг профессијал тажрибасини ва консультатив ёрдамини олиш ва фойдаланиш;
- Уюшма кўмагида ўз лойиҳалари мониторингини амалга ошириш;
- Уюшма маълумотларининг ахборот базасидаги таҳлилий ва бошқа ахборотга кириш;
- Ўзбекистонда ва хорижда Уюшманинг реклама бўйича кўллаб-кувватлашидан фойдаланиш;
- Уюшма томонидан ёхуд унинг кўмаги ва иштироқида ташкил этилаётган тақдими, кўргазмали, таълимий ва маърифий дастурларда иштирок этиш;
- Биргаликдаги лойиҳаларни амалга ошириш доирасида ўз фаолиятида Уюшма аъзоларининг имкониятлари ва ресурсларидан келишув бўйича фойдаланиш;
- ўз фаолиятининг имиджи ва ўз обрў-эътиборини мустаҳкамлаш учун Уюшма логотипидан фойдаланиш.

6.4. Уюшма иштирокчилари қўйидагиларга мажбур:

- Уюшма тадбирлари ва лойиҳаларида фаол иштирок этиш, Уюшманинг ҳудуд хусусий секторининг экспорт салоҳиятини очиш ва кучайтириша қаратилган ташабbusларини кўллаб-кувватлаш;
- Уюшма ва уни аъзоларининг профессијонал обрў-эътиборини ортишига қўмаклашадиган ўзининг ютўлари, имкониятлари ва ҳоказолар тўғрисида Уюшмага тўлиқ ахборот тақдим этиш;
- Уюшма ва уни аъзолари фаолиятининг максимал самарадорлигини ривожлантириш мақсадида ҳукumat, ноҳукumat, жамоат ва бошқа ташкилотлар билан муносабат ва алоқалар ўрнатишда қўмаклашиш;
- Уюшманинг мазкур Устави ва Низомини тан олиш, Уюшма Умумий йигилиши қарорларини бажариш;
- Уюшма аъзоларининг Умумий йигилиши ва унинг ишчи органлари ишида иштирок этиш учун ўзининг ваколатли вакилларини тайинлаш;
- Уюшма олдига кўйилган мақсадларга этиш учун барча куч-кувватини сарфлаш;
- Уюшма ва унинг маҳсус жамғармалари ҳисобига Уюшма аъзолари Умумий йигилиши томонидан белгиланган аъзолик ва бошқа бадалларини белгиланган муддатларда тўлаш;
- Биргаликдаги фаолият тўғрисидаги тегишли икки томонлама ҳужжатларда айтиб ўтилган ўз мажбуриятларини қатъий равишда бажариш.

6.5. Уюшма таркибидан чиқиш қўйидаги тартибида амалга оширилади:

- аъзоларининг Уюшма таркибидан кўнгилли равишда чиқиши;
- Уюшма аъзоси бўлган ташкилот тугатилганда;

- Уюшма Умумий йигилишининг қарори билан, башарти, Уюшма аъзоси мазкур Уставда белгиланган ўз мажбуриятларини бажармаётгани, Уюшма манфаатларига қарши ҳаракат қилаётгани ёхуд ўз ҳатти-ҳаракатлари билан Уюшма манфаатлариға таҳдид солаётгани аниқланса;
- Уюшма аъзоси аъзолик бадалини тўлов тўғрисида тақороран эслатилгандан сўнг ҳам бир ой мобайнида тўламаса, Уюшмага аъзолик ўз-ўзидан тўхталиши мумкин.

7-модда. Уюшма фаолиятининг асосий тамойиллари

7.1. Уюшма ўзининг Уюшма аъзоларининг Умумий йигилиши томонидан тасдиқланадиган Устави асосида ҳаракат қиласи. Уюшма таркибига кирувчи ташкилотлар ўзларининг иқтисодий ва юридик мустақиллигини сақлаб қоладилар.

7.2. Уюшма аъзолари илгари Уюшма олдида зиммалариға олган мажбуриятларини бажарганидан сўнг, чиқишидан камида 3 ой аввал Уюшма Кенгашини огоҳлантириб Уюшмадан чиқишига ҳақлидирлар. Бунда аъзолик бадаллари ва бошقا қўйилмалар қайтарилмайди ва даъволар қабул қилинмайди.

7.3. Уюшмадаги бухгалтерия ҳисоби Ўзбекистон Республикасида амал қилувчи қоидаларга мувофиқ юритилади. Бухгалтерия ҳисобидаги Амалиёт йили тақвим йилининг 1 январидан бошланади.

7.4. Уюшманинг молиявий фаолияти Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига мувофиқ амалга оширилади.

7.5. Уюшма ўзининг даромадлари ва ҳаражатлари миллий ва хорижий валютада акс этадиган молиявий режаларни, шунингдек, фаолият режаларини, ривожланишининг жорий ва истиқболли режаларини мустақил тартибда ишлаб чиқиш ва тасдиқлашга ҳақли.

8-модда. Уюшманинг бошқарув органлари

8.1. Қуидагилар Уюшманинг бошқарув органлари ҳисобланади:

- Умумий йигилиш;
- Уюшма Кенгashi;
- Ижроия Дирекцияси.

9-модда. Уюшма аъзоларининг умумий йигилиши

9.1. Умумий йигилиш Уюшма бошқарувининг Олий органи ҳисобланади.

9.2. Умумий йигилишда Уюшманинг ҳар бир аъзоси иштирок этади, юридик шахслар эса иштирок этиш учун биттадан вакил жўнатади.

9.3. Тайинланган вакил бўлмаган пайтда Умумий йигилишда тегишли тарзда расмийлаштирилган ишончнома билан бошقا шахс иштирок этиши мумкин.

9.4. Уюшма аъзоларининг Умумий йигилиши зарурат туғилганда, аммо йилида камида бир марта чақириллади.

9.5. Уюшма аъзолари Умумий йигилишининг ўтказилиш санаси ва кун тартиби Уюшма аъзоларига ўтказилишидан аввал 30 кундан кечиктирмасдан маълум қилинади.

9.6. Уюшма аъзолари Умумий йигилишининг кун тартиби Уюшма Кенгashi таклиф қилган масалалардан ташқари, шунингдек, Уюшма аъзолари томонидан таклиф этилган масалаларни ҳам ўз ичига олиши мумкин.

9.7. Уюшма аъзоларининг навбатдан ташқари Умумий йигилишлари Уюшма фаолияти жараёнида юзага келадиган ҳамда Уюшма Кенгashi ваколатларидан четга чиқадиган тезкор масалаларни кўриб чиқиш учун чақириллади. Уюшма аъзоларининг навбатдан ташқари Умумий йигилишини чақиририш ташаббучи Уюшма Кенгashiдан ёки Уюшма Тафтиш комиссиясидан чиқиши мумкин. Бунда Уюшма аъзоларининг навбатдан ташқари Умумий йигилишини ўтказиш санаси ўтказилишидан аввал 15 кундан кечиктиримасдан Уюшма аъзоларига хабар қилинади.

9.8. Тўхтовсиз ҳал этилишини талаб қиласидиган масалаларни кўриб чиқиш учун Фавқулодда умумий йигилиш чақиририлиши мумкин. Фавқулодда умумий йигилишнинг кун тартиби ўтказилишидан 10 кун аввал эълон қилинади ҳамда мұхокама қилинмайди ва ўзгартирилмайди.

9.9. Уюшма аъзоларининг фавқулодда Умумий йигилиши аввалдан белгиланган кун тартиби билан Уюшма аъзоларининг 2/3 қисмининг илтимосига биноан чақиририлиши мумкин.

9.10. Умумий (жумладан, навбатдан ташқари ёки фавқулодда) йигилиши ўтказиш учун иштирок этаётган Уюшма аъзоларининг таркибидан очиқ овоз бериш йўли билан йигилиш Раиси сайланади.

9.11. Уюшма аъзолари Умумий йигилишининг мутлақ ваколатлариға қуидагилар киради:

- Уставни тасдиқлаш ва унга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш;
- Уюшма Кенгashi аъзоларини сайлаш ва лавозимидан озод этиш;
- Уюшма Кенгashi Раисини сайлаш ва лавозимидан озод этиш;
- Уюшма Тафтиш комиссияси аъзоларини сайлаш ва лавозимидан озод этиш;
- Уюшма фаолиятининг режа ва дастурларини, Уюшма Кенгashi Раиси, Ижроия Директори ва Тафтиш комиссиясининг иш тўғрисидаги ҳисоботларини тасдиқлаш;

- Уюшмада аъзолик тўғрисидаги Низом ва бошқа низомларни тасдиқлаш;
- Уюшма маҳсус фондларини тузиш ва миқдорини ўзгаририш, Уюшманинг айрим аъзолари учун бадаллар бўйича чегирма ва устамалар миқдорлари тўғрисидаги масалаларни ҳал этиш;
- Уюшмани қайта ташкил этиш ва тугатиш.

9.12. Уюшма аъзоларининг камида 60 фоизи иштирок этганда Умуумий йигилиш ваколатли ҳисобланади.

9.13. Уюшма Умуумий йигилишининг қарорлари Уюшма аъзоларининг оддий кўпчилик овози билан қабул қилинади. Бунда Уюшманинг ҳар бир аъзоси битта овозга эга бўлади.

9.14. Овозларнинг малакали кўпчилиги – Уюшма аъзолари овозлари умуумий сонининг камида 3/4 қисми кўйидаги масалаларни ҳал этишда талаб этилади:

- Уставни тасдиқлаш ва унга ўзгаририш ва қўшимчалар киритиш;
- Уюшмани қайта ташкил этиш ва тугатиш.

10-модда. Уюшма Кенгаши

10.1. Уюшма аъзолари Умуумий йигилишлари орасидаги даврда Уюшма фаолиятига умуумий раҳбарликни Уюшма Кенгаши амалга оширади. Уюшма Кенгаши Уюшма аъзоларидан бўлган 5 кишидан иборат бўлиб, Уюшма аъзолари Умуумий йигилиши томонидан 3 йил муддатга сайланади.

10.2. Уюшма Кенгаши ваколатларига кўйидагилар киради:

- Уюшма аъзоларининг йиллик, навбатдан ташқари ва фавқулодда Умуумий йигилишларини чақиририш;
- Уюшма аъзолари Умуумий йигилиши кун тартибини тайёрлаш;
- Умуумий йигилишда иштирок этиш ҳукуқига эга Уюшма аъзолар рўйхатини тасдиқлаш;
- Уюшма фаолияти тўғрисидаги йиллик ҳисботни, балансни ва маъмурӣ-хўжалик харажатлари сметасини дастлабки кўриб чиқиш ва тасдиқлаш учун Умуумий йигилишга тақдим этиш;
- Лавозим иш ҳақларига кўшимча тўлов ва устами ҳақларни кўллаш, Уюшма ижроия органи ходимларини мукофотлашнинг кўрсаткичлари, муддатлари ва миқдорларини белгилаш тўғрисида низомларни тасдиқлаш;
- Уюшма фондларидан фойдаланиш тартибини белгилаш;
- Уюшма фаолиятининг айрим масалаларини ишлаб чиқиш бўйича ихтисослашган қўмиталар ва ишчи гурухларини шакллантириш ва тузиш тўғрисидаги таклифларни тайёрлаш, ушбу қўмита ва гурухларнинг раҳбарларини тайинлаш ва тасдиқлаш учун уларни Умуумий йигилишга тақдим этиш;
- Филиаллар, ваколатхоналар, шуъба корхоналарини тузиш, ўзга нотижорат ва тижорат ташкилотларида иштирок этиш тўғрисида қарор қабул қилиш;
- Аъзолик ва бошқа бадалларнинг миқдорини тасдиқлаш;
- Уюшма штатлар рўйхатини тасдиқлаш;
- Уюшма Ижроия Директорини лавозимига тайинлаш ва лавозимидан озод этиш;
- Уюшма таркибига янги аъзоларни қабул қилиш;
- Уюшма аъзолари таркибидан чиқариш;
- Экспорт фаолиятига тўқсунлик қилаётган долзарб масалаларни давлат органлари ва ташкилотлари, шунингдек, ҳалқаро ташкилотлар олдида кўтариб чиқиш ва уларни ҳал этиш бўйича таклифлар лойиҳасини тақдим этиш.

Уюшма Кенгаши ваколатига киритилган масалалар Уюшма ҳал этиш учун ижроия органига берилиши мумкин эмас.

10.3. Уюшма Кенгаши таркибига сайланган шахслар чекланмаган марта қайта сайланышлари мумкин.

10.4. Уюшма Кенгаши Уюшма аъзоларининг Умуумий йигилиши олдида ҳисбдордир.

10.5. Уюшма Кенгаши фаолиятига Уюшма аъзолари Умуумий йигилиши томонидан 3 йил муддатга тасдиқланадиган Кенгаш Раиси бошчилик қилади.

10.6. Уюшма Кенгаши Раисининг ваколатларига кўйидагилар киради:

- Уюшма Кенгаши ишига раҳбарлик қилиш;
- Уюшма Кенгаши мажлисларини ўтказиш;
- Уюшма манфаатларини давлат ва маҳаллий ҳокимият органларида, шунингдек, ҳалқаро ташкилотларда ифодалаш;
- Уюшма номидан конгресслар, симпозиумлар, конференциялар ва ҳоказоларда иштирок этиш.

10.7. Уюшма Кенгаши Раиси бўлмаган пайтларда унинг вазифаларини Кенгаш аъзоларидан бири бажаради.

10.8. Уюшма Кенгаши мажлиси Кенгаш Раиси томонидан унинг ўз ташаббусига кўра, Уюшма кенгаши аъзосининг, Уюшма Ижроия органи ёхуд Тафтиш комиссиясининг талаби билан чақиририлади.

10.9. Уюшма Кенгаши мажлисини ўтказиш учун кворум Кенгашни сайланган аъзолари сонининг етмиш беш фоизидан кам бўлмаслиги лозим.

10.10. Уюшма Кенгаши мажлисида қарорлар иштирок этувчиларнинг кўпчилик овози билан қабул қилинади. Уюшма Кенгаши мажлисида масалалар ҳал этилганда Кенгашнинг ҳар бир аъзоси битта овозга эга бўлади. Уюшма Кенгаши аъзоларининг овозлар сони тенг келганда Кенгаш Раисининг овози ҳал қилувчи ҳисобланади.

10.11. Уюшма Кенгаши аъзоларидин бирининг овозини Кенгашнинг бошқа аъзосига берилишига йўл қўйилмайди.

10.12. Уюшма Кенгаши мажлисида баённома юритилади. Кенгаш мажлисининг баённомаси ўтказилганидан бошлаб ўн кундан кечик масдан тузилади. Мажлик баённомасида куйидагилар кўрсатилади:

- мажлик ўтказилган жой ва вақт;
- мажлисида ҳозир бўлган шахслар;
- мажлиснинг кун тартиби;
- овозга кўйилган масалалар, улар бўйича овоз бериш якунлари;
- қабул қилинган қарорлар.

10.13. Уюшма Кенгаши мажлисининг баённомаси мажлисга раислик қилган шахс томонидан имзоланиб, у баённоманинг тўғрилиги учун масъулдир.

11-модда. Уюшманинг Ижроия дирекцияси

11.1. Лавозимида Уюшма Кенгаши томонидан тайинланадиган Ижроия Директори бошчилик қиладиган Ижроия дирекцияси Уюшманинг ижроия органи ҳисобланади.

11.2. Ижроия директори Уюшма Кенгаши ва Уюшма аъзолари Умумий йигилиши олдида ҳисобдордир.

11.3. Уюшма директори Уюшма жорий фаолиятига тезкор раҳбарликни амалга оширади ва ўзига юклangan вазифаларни бажарилиши учун шахсан жавобгардир.

11.4. Ижроия Директорининг хуқуқ ва мажбуриятлари амалдаги қонунчилик ҳамда унинг билан Уюшма ўтасида тузиладиган шартнома билан белгиланади. Уюшма номидан шартномани Уюшма Кенгаши Раиси имзолайди.

11.5. Ижроия директори Уюшма Ижроия дирекциясининг таркибини шакллантиради, Ўзбекистон Республикаси меҳнат қонунчилигига мувофиқ ходимларни ишга қабул қиласди ва ишдан бўшатади.

11.6. Ижроия Директори ваколатларига куйидагилар киради:

- Уюшма Кенгаши ва Уюшма аъзолари Умумий йигилиши қарорларини рўёбга чиқариш;
- Уюшма фаолияти учун лозим бўлган услубий кўлланмалар, реклама материаллари, маълумотномалар ва бошқа адабиётларни ишлаб чиқиш ва нашр этиш;
- Уюшманинг асосий вазифалари билан боғлиқ фаолиятини такомиллаштиришга йўналтирилган конгресслар, семинарлар, форумлар, конференциялар, кўргазмаларни ташкил қилиш;
- Уюшма, унинг таркибий бўлинмалари ва филиалларининг жорий фаолиятига доир бошқа масалаларни ҳал этиш;
- мазкур Уставга мувофиқ Уюшма Кенгаши ва Уюшма аъзолари Умумий йигилиши томонидан кўриб чиқилиши лозим бўлган масалаларни дастлабки кўриб чиқиш ва улар бўйича тегишли таклиф ва материалларни тайёрлаш;
- йўриқнома материалларини, Уюшма таркибий бўлинмалари ва филиаллари тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш;
- хужжатлар айланмасини ташкил этиш;
- кадрлар масаласини кўриб чиқиш;
- Уюшма молиявий маблағларини тасарруф этиш, Уюшманинг келгуси давр харажатлари сметасини тузиш ва тасдиқлаш учун Уюшма Кенгашига тақдим этиш;
- Уюшма Уставига риоҳ этилиши ҳамда Уюшма Кенгаши ва Уюшма аъзолари Умумий йигилишининг қарорлари бажарилиши устидан назорат;
- Ўзбекистон Республикаси амалдаги қонунчилигига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси худудида ҳам, ундан ташқарида ҳам Уюшма номидан фуқаролар ва ташкилотларга талаб ва даъволар тақдим этиш тўғрисида қарор қабул қилиш;
- турли давлат органлари, ташкилотлари ва идораларида, бошқа ҳалқаро ташкилотларда Уюшма манфаатларини ифодалаш, Уюшма номидан шартномалар имзолаш;
- Уюшма Кенгаши томонидан тасдиқланган бюджет ва харажатлар сметасига мувофиқ Уюшманинг молиявий маблағларини тасарруф этиш;
- бажарилган иш бўйича ҳисоботлар тайёрлаш ва тасдиқлаш учун уларни Уюшма Кенгашига ва Уюшма аъзоларининг Умумий йигилишига тақдим этиш.

11.7. Уюшма Ижроия дирекциясининг ходимлар таркиби уни тузиш ва фаолият юритишининг Уюшма Уставида назарда тутилган мақсад ва вазифаларидан келиб чиқуб шакллантирилади ва малакали мутахассислар билан тўлдирилади.

11.8. Уюшма Ижроия дирекцияси ходимларининг иш ҳақи миқдори Уюшма аъзолари Умумий йигилиши томонидан тасдиқланган Уюшма штатлар жадвали ва харажатлари сметасига мувофиқ белгиланади.

11.9. Уюшма ижроия дирекцияси ходимларининг ижтимоий ҳимояси Умумий йигилиш томонидан тасдиқланган Уюшма харажатларининг сметаси доирасида ходимларни ижтимоий муҳофаза қилиш маҳсус жамғармаси маблағлари ҳисобидан ҳамда Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига мувофиқ амалга оширилади.

12-модда. Уюшманинг мол-мулки

12.1. Уюшма мулк сифатида бинолар, иншоотлар, тураржойлар, ускуналар, жиҳозлар, пул маблағлари, жумладан, хорижий валютадага маблағлар, қимматли қофозлар ва бошқа мол-мулкка эгалик қилиши мумкин.

12.2. Уюшма ўз мажбуриятлари бўйича қонунчилик ҳужжатларига биноан ундириш қаратилиши мумкин бўлган ўзига тегишли мол-мулк билан жавоб беради.

12.3. Уюшма мол-мулкни шакллантириш манбалари кўйидагилар бўлиши мумкин:

- аъзолик бадаллари ва бошқа бадаллар;
- Уюшма аъзоларидан бир марталик ва мунтазам тушумлар;
- ихтиёрий мулкий хиссалар ва хайриялар;
- фақат уставда белгиланган мақсадларга етиш учун ишлатиладиган, тадбиркорлик фаолиятидан тушган даромад (фойда);
- халқаро ташкилотларнинг грантлари, молиявий ва техникавий ёрдамлари;
- қонунчилик ҳужжатлари билан тақиқланмаган бошқа тушумлар.

12.4. Аъзолик бадалларининг миқдори Уюшманинг олдида турган харажатлардан келиб чиқиб Умумий йигилиш томонидан белгиланади.

12.5. Уюшма аъзолари Уюшма аъзоларининг Умумий йигилишининг қарори билан аниқ вазифаларни ва ҳамкорлик лойиҳаларини рўёбга чиқариш учун тузиладиган маҳсус жамғармаларга даврий равишда қўшимча хиссалар киритишлари мумкин.

12.6. Уюшма аъзолари Умумий йигилиш томонидан белгиланган муддатларда Уюшма ҳисобига аъзолик ва бошқа бадалларини ўз вақтида тўлаб бориш мажбуриятини зиммасига оладилар.

12.7. Уюшма аъзолари ўз мол-мулкни вақтинчалик фойдаланиш учун ёки бепул Уюшмаган беришга ҳақли. Уюшмага фақат фойдаланиш учун берилган мол-мулк асл шаклида мукофотсиз қайтарилади.

12.8. Жорий молиявий йилда ишлатилмаган маблағлар олиб қўйилмайди, кейинги молиявий йилга ўтади ва Уюшманинг тўлиқ тасаруфида бўлади.

13-модда. Ҳисоб ва ҳисбот

13.1. Уюшма ўзининг Ижроия Дириктори шахсида ҳар чоракда Уюшма Кенгашига бажарилган ишлар, Уюшманинг молиявий аҳволи тўғрисидаги ҳисботони, жумладан, ҳисбот даври учун балансни тақдим этади.

13.2. Уюшма фаолияти устидан назоратни Уюшма аъзоларининг Умумий йигилиши томонидан сайланадиган ва тасдиқланадиган Тафтиш комиссияси амалга оширади.

13.3. Уюшма аъзоларининг Умумий йигилиши қарорига асосан Уюшмани молиявий-хўжалик фаолиятини текшириш учун мустақил аудиторлик хизматлари жалб қилиниши мумкин.

14-модда. Уюшманинг Тафтиш комиссияси

14.1. Уюшманинг Тафтиш комиссияси Уюшма фаолияти устидан ички назорат вазифаларини бажаради ҳамда ўз фаолиятини Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги, мазкур Устав ва Тафтиш комиссияси тўғрисидаги низомга асосан юритади.

14.2. Уюшманинг Тафтиш комиссияси Уюшма аъзолари таркибидан шакллантирилиб, Уюшма аъзолар Умумий йигилиши томонидан З ийллик муддатга тасдиқланади.

14.3. Уюшма фаолиятини бир йил ёки бошқа давр мобайнидаги фаолият якунлари бўйича текшириш (тафтиш қилиш) Тафтиш комиссиясининг ташабbusи ёхуд Уюшма аъзоларининг Умумий йигилиши қарорига кўра амалга оширилади.

14.4. Тафтиш комиссияси талаби бўйича Уюшма бошқарув органларининг мансабдор шахслари унга молия-хўжалик фаолияти тўғрисидаги ҳужжатларни тақдим қилишлари шарт.

14.5. Уюшманинг Тафтиш комиссияси Уюшма аъзоларининг навбатдан ташқари Умумий йигилиши чақирилишини талаб қилишга ҳақли.

15-модда. Уюшма ва Уюшма аъзоларининг масъулияти

15.1. Уюшманинг масъулияти Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига мувофиқ ундириш қаратилиши мумкин бўлган ўз маблағлари ва ўзига тегишли мол-мулк билан чегараланади. Давлат, унинг органлари ва ташкилотлари Уюшма мажбуриятлари бўйича жавоб бермайдилар, худди шунингдек Уюшма ҳам уларнинг мажбуриятлари бўйича жавоб бермайди.

15.2. Уюшма ўз аъзоларининг мажбуриятлари бўйича жавоб бермайди.

15.3. Уюшма аъзолари Ўзбекистон Республикаси амалдаги қонунчилигига мувофиқ Уюшма мажбуриятлари бўйича жавоб берадилар.

16-модда. Форс-мажор ҳолатлар

16.1. Үюшма аъзолари, улар аввалдан кўра билишга ҳамда оқилона чора-тадбирлар билан олдини олишга кодир бўлмаган, фавқулодда хусусиятга эга воқеалар (ер қимирлаши, сув босиши ва бошқа табиий оғатлар, ҳарбий харакатлар, исёнлар, ҳукумат қарорлари, иш ташлашлар, ишлаб чиқаришдаги ёки транспортдаги авария ва ш.к.) натижасида вужудга келган енгиг бўлмас куч оқибатида ўз мажбуриятларини қисман ёки тўлиқ бажармаганиклари, шунингдек, тегишли тарзда бажармаганилари учун масъулиятдан озод этиладилар.

17-модда. Низоларни ҳал этиш ва қўлланадиган ҳукуқ

17.1. Мазкур Устав бўйича ёки унга боғлиқ равишда юзага келиши мумкин бўлган низо ва келишмовчиликлар имкон қадар музокаралар ва Үюшма аъзолари ўртасида ўзаро мақбул келишувга этиш йўли билан ҳал этилади. Келишувга этишининг имкони бўлмаган ҳолатларда низолар Ўзбекистон Республикаси қонунчилилигига мувофиқ судда кўриб чиқилиши керак.

17.2. Мазкур Уставнинг қоидаларини, Умумий йигилиш ва Үюшма Кенгашининг қарорларини талқин қилиш юзасидан келиб чиқадиган низолар Үюшма аъзоларининг Умумий йигилиши томонидан ҳал этилади.

18-модда. Билдиришлар ва хабарлар

18.1. Мазкур Устав бўйича ёки унга боғлиқ равишда юбориладиган барча билдиришлар ва хабарлар ёзма шаклда бажарилади ҳамда буюртмали хат, телетайп, телеграф, телефон орқали юборилганда ёки Үюшма аъзоларининг юридик адреслари бўйича етказилганда тегишли тарзда етказиб берилган деб ҳисобланади.

18.2. Үюшма аъзолари юридик адреслари ёки яшаш жойи ўзгарганда бир-бирини, Үюшманинг Ижроия Директорини бу ҳақда дарҳол хабардор қилиш мажбуриятини зиммасига оладилар.

19-модда. Қайта ташкил этиш ва тугатиш

19.1. Үюшма ўз аъзоларининг Умумий йигилиши қарори бўйича қайта ташкил этилади.

Үюшма қайта ташкил этилганда унинг ҳукуқ ва мажбуриятлари Ўзбекистон Республикаси қонунчилилигига мувофиқ ҳукукий ворисларига ўтади.

Үюшма Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик Кодексига мувофиқ қайта ташкил этилади.

19.2. Үюшма:

- Үюшма аъзолари Умумий йигилишининг қарори бўйича;
- Ўзбекистон Республикаси амалдаги қонунчилиги бўйича суднинг қарорига мувофиқ;
- Амалдаги қонунчиликда назарда тутилган бошқа асосларга кўра тугатилади.

Үюшма Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик Кодексига мувофиқ тугатилади.

19.3. Үюшма тугатилганда Умумий йигилиш ёки тугатиш тўғрисида қарор қабул қилган орган, Ўзбекистон Республикаси амалдаги қонунчилигига назарда тутилган тадбирлар мажмуасини амалга оширувчи Тугатиш комиссиясини тузади. Тугатиш комиссияси Үюшманинг мол-мulkини баҳолайди, унинг дебитор ва кредиторларини аниқлайди ва улар билан ҳисоб-китоб қилади, Үюшма зиммасидаги қарзарни тўлаш чорасини кўради, тугатиш балансини тузади ва Үюшма аъзоларининг Умумий йигилишига тақдим қилади.

19.4. Үюшмага иштирокчилари томонидан фойдаланиш учун берилган мол-мulk асл шаклида мукофотсиз қайтарилади. Тугатилаётганда Үюшманинг мол-мulk жисмоний ва маънавий эскиришини ҳисобга олган ҳолда баҳоланади.

19.5. Кредиторларнинг талаблари қондирилгандан кейин қолган мол-мulk Үюшма аъзолари, шунингдек, Үюшма раҳбар органларининг аъзолари ёки ходимлари ўртасида тақсимланиши мумкин эмас ва хайрия мақсадларида ишлатилади.

19.6. Үюшма давлат реестридан чиқарилган пайтдан бошлаб тугатилган ҳисобланади. Үюшма фаолиятини тўхташи билан боғлиқ харажатлар Үюшманинг ўз маблағлари ҳисобига қопланади.

20-модда. Бошқа шартлар

20.1. Мазкур Уставга киритиладиган кўшимча ва ўзгартиришлар мазкур Устав ва қонунчиликда назарда тутилган қоидаларга мувофиқ Үюшма аъзоларининг Умумий йигилиши томонидан тасдиқланиб, кейинчалик давлат рўйхатидан ўтказилиши керак. Мазкур Уставга киритилган кўшимча ва ўзгартиришлар қонунчиликда назарда тутилган тартибда кучга киради.

20.2. Мазкур Устав давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан бошлаб кучга киради.

20.3. Мазкур Устав Үюшманинг барча органлари, Үюшма аъзолари, Үюшма Ижроия дирекцияси ходимлари таркибига кирувчи шахслар ва ўзга учинчи шахслар учун мажбурий кучга эга.

20.4. Мазкур Уставда белгиланган айрим қоидалар кучини йўқотганда унинг бошқа қоидалари ўз кучини сақлаб қолади.

20.5. Мазкур Устав билан ҳал этилмаган масалалар Ўзбекистон Республикасининг амалдаги қонунчилилигига мувофиқ ҳал этилади.

Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти Экспортчилар Уюшмасида
АЪЗОЛИК ТҮГРИСИДА НИЗОМ

Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти Экспортчилар Уюшмасида аъзолик түгрисида Низом Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти Экспортчилар Уюшмаси (бундан бўён матнда Уюшма деб номланади) Уставининг 6-моддасини ижроси юзасидан ишлаб чиқилган бўлиб, Уюшмага аъзо бўлиш ва аъзоликни тўхтатиш тартибини, аъзоларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини, уларни ҳисобга оши тартибини ҳамда аъзолик масалалари бўйича Уюшма Кенгашининг вазифаларини белгилайди.

Мазкур Низомдаги атамалар қўйидаги маънода қўлланади:

Комиссия раҳбари – Уюшмада аъзолик масалалари бўйича Комиссия ишини мувофиқлаштирувчи ҳамда вазифалари Низомда белгиланган шахс.

Аризачи – Уюшмага кириш истагини билдирган ҳамда Уюшма Кенгашига бошқарув томонидан белгиланган шаклдаги ариза тақдим этган жисмоний шахс ёки меҳнат жамоаси.

Уюшма аъзолигига номзодлар – Уюшмага аъзо бўлиш ва Уюшма аъзоси мақомини олиш истагини билдирган жисмоний ёки юридик шахс.

Низом – Ўзбекистон Республикаси _____ вилояти Экспортчилар Уюшмасида аъзолик түгрисида Низом.

Комиссия – Уюшмада аъзолик масалалари бўйича Комиссия, Кенгашининг доимий фаолият юритувчи органидир.

1-модда. Уюшмада аъзолик

1.1 Сиёсий ва диний қарашлари, жинси, миллатидан қатъи назар, ўн саккиз ёшга етган, Уюшма тамойиллари ва вазифаларини тан оладиган, Уюшма Устави қоидаларини тан оладиган ва бажарадиган, шунингдек, аъзолик бадалларини ўз вақтида тўлаб борувчи Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари, бошқа давлатларнинг фуқаролари Уюшмага аъзо ва аъзоликка номзод бўлишлари мумкин.

1.2 Уюшма аъзолари тенг ҳуқуқка эгадирлар.

1.3 Уюшмада аъзолик ихтиёрийдир.

1.4 Уюшма аъзолари бошқа жамоат бирлашмаларининг аъзолари бўлиши мумкин.

1.5 Уюшмада аъзолик якка тартибда амалга оширилади.

2-модда. Уюшма аъзолари ва аъзоликка номзодларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари

2.1. Уюшма аъзолари қўйидаги ҳуқуқларга эга:

- Уюшма фаолиятида, унинг ишларини бошқаришда, жумладан, Уюшма фаолиятининг барча масалалари бўйича қарорларни муҳокама қилиш, улар бўйича овоз бериш ва қабул қилиш йўли билан иштирок этиш.
- Уюшма Умумий йигилишида иштирок этиш ва кун тартиbidагi барча масалалар bўyичa ovoz beriш.
- Уюшманинг раҳбар ва назорат органлariга сайлаш ва сайланиш, Уюшма раҳбар органларини сайлаш тўғрисида таклифлар киритиш.
- Уюшма фаолиятига доир таклиф ва мулоҳазаларини органларнинг муҳокамасига киритиш.
- Уюшма фаолиятига доир ахборот олиш, органлари фаолиятини яхшилаш тўғрисида таклиф киритиш.
- эҳтиёж туғилганида ўзининг Уюшмага тегишли эканлигини кўрсатиш.
- ўз ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини Уюшма томонидан ҳуқуқий муҳофазаланишидан фойдаланиш.
- Уюшманинг Устав вазифаларини бажариш учун Уюшма таркибий бўлинмаларини яратишнинг ташаббускори бўлиш.
- Уюшма томонидан Кенгаш белгилаган шартларда ташкил этиладиган ва ўтказиладиган конференциялар, семинарлар ва бошқа тадбирларда иштирок этиш.
- Уюшманинг хизматлари ва имтиёzlаридан фойдаланиш, шунингдек, Кенгаш белгилаган шартларда Уюшма тақдим этиши мумкин бўлган ахборот, маслаҳат, маркетинг, юридик ва ёрдамнинг бошқа турларидан фойдаланиш.
- чиқиш тўғрисида ёзма ариза бериб, Уюшма аъзолари таркибидан эркин равишда чиқиш.
- Уюшма органлари томонидан маъқулланган лойиҳаларни амалга оширишда услубий ва ташкилий ёрдам олиш.
- Уюшма аъзолари қонунчилик, Уюшма Устави ва Уюшманинг ички ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ҳуқуқлардан фойдаланадилар.

2.2. Үюшма аъзоларининг мажбуриятлари:

- Устав ва мазку Низом талабларига риоя қилиш.
- мидори Кенгаш томонидан белгиланадиган аъзолик бадалларини ўз вақтида тўлаш.
- Үюшмага мақсади ва вазифаларига етишишига кўмаклашиш.
- Үюшма ва унинг обрў-эътиборига путур етказиши мумкин бўлган ҳаракатларни содир этмаслик.
- ўз имкониятлари доирасида Үюшма мақсадлари ва вазифаларини тарғиб қилиш борасида иш олиб бориш.
- Үюшма фаолиятига таъсир этиши мумкин бўлган ўзига маълум фактлар, шунингдек, Устав ва Үюшманинг бошқа ички хужжатларининг бузилиш ҳоллари тўғрисида Үюшма органларини хабардор қилиш.

2.3. Үюшма Умумий йигилишида овов бериш ҳамда Үюшма бошқарув ва назорат органларига сайлаш ва сайланиш ҳуқуқидаги чеклашлардан ташқари, Үюшма аъзолигига номзодлар Устав, Низом ва Үюшманинг ички хужжатларида назарда тутилган барча ҳуқуқ ва мажбуриятларга эгадирлар.

3-модда. Үюшма аъзолигига қабул қилиш тартиби

3.1. Үюшмага аъзоликка ёки аъзоликка номзодликка қабул қилиш аризачининг Үюшма Кенгашига ёзма аризаси асосида амалга оширилади.

3.2. Аризага экспортчининг сўровномаси, паспотининг биринчи ва иккинчи саҳифалари нусхаси ҳамда ҳоших бўйича паспортнинг рўйхатдан ўтган манзил кўрсатилган саҳифасининг нусхаси, шунингдек, аризачининг 3x4 ўлчамдаги фотосурати кўшиб берилади.

3.3. Белгиланган шаклдаги ариза 3.2-бандда кўрсатилган хужжатларни қушиб Үюшмага буюртмали хат билан юборилади ёки шахсан тақдим этилади.

3.4. Ариза тақдим этилган санадан бошлаб ун кунлик муддат ичидан Комиссия аризачини Үюшмага қабул қилиш имкони хусусида ўз хулосасини тайёрлайди.

3.5. Үюшмага қабул қилиш ёки қабулни рад этиш тўғрисида қарор қабул қилиш чоғида Комиссия хулосалари ҳисобга олинади, аммо ҳал қилувчи ҳисобланмайди.

3.6. Ариза тақдим этилган санадан бошлаб бир ойлик муддатдан кечиктирмасдан Кенгаш Үюшмага аъзоликка ёки аъзоликка номзодликка қабул қилиш ёки қабулни рад этиш тўғрисида қарор қабул қиласди. Кенгаш қарорни овов бериш йўли билан қабул қиласди.

3.7. Аъзоликка ёки аъзоликка номзодликка кириш тўғрисида Кенгаш қарорини олганидан сўнг аризачи кириш ва йиллик аъзолик бадалини тўлайди ҳамда Кенгашга маблағларни тўлагани тўғрисидаги тўлов ҳужжатининг нусхасини тақдим этади.

3.8. Аризачининг Үюшма аъзолигига кириш тўғрисидаги аризаси Кенгаш томонидан қониқтирилганидан сўнг Кенга ва Үюшманинг янги аъзоси ўртасида «Аъзолик тўғрисида келишув» тузилади. Бундай келишув тузилганидан сўнг Үюшманинг янги аъзоси тузилган келишув шартларига мувофиқ кириш ва аъзолик бадалларини тўлайди.

3.9. «Аъзолик тўғрисида келишув» шакли Кенгаш томонидан белгиланади ва тасдиқланади.

3.10. Үюшмага аъзо бўлганидан сўнг Үюшма аъзосига Үюшма аъзосининг гувоҳномаси берилади. Үюшма гувоҳномасининг шакли Кенгаш томонидан тасдиқланади.

4-модда. Аъзоларнинг ҳисобини юритиш

4.1. Үюшма аъзолари ва аъзоликка номзодларнинг ҳисоби Комиссия томонидан амалга оширилади.

4.2. Ҳар бир аъзо ва аъзоликка номзодга Кенгаш томонидан тасдиқланган шаклга мувофиқ шахсий ҳисоб карточкаси юритилади. Аъзоларнинг электрон ҳисоби (Үюшма аъзолари реестри)ни Комиссия Кенгаш томонидан тасдиқланган шаклга мувофиқ юритади.

5-модда. Үюшмада аъзоликни тўхтатиш

5.1 Үюшмада аъзолик кўйидаги ҳолатларда тўхтатилиади:

- Үюшмада аъзоликнинг ихтиёрий равишида тўхтатилиши;
- Үюшма таркибидан чиқариш.

5.2 Үюшмада аъзоликнинг ихтиёрий равишида тўхтатилиши Кенгашга ёзма ариза тақдим этиш воситасида амалга оширилади. Аъзоликнинг ихтиёрий равишида тўхтатилишида Кенгашинг қарори талаб этилмайди.

5.3 Аъзоликнинг ихтиёрий равишида тўхтатилганда ушбу шахс Үюшма Уставида ва мазкур Низомда назарда тутилган шартларда Үюшмага такроран аъзо бўлиши мумкин.

5.4 Үюшма аъзоси кўйида келтирилган асослардан бири мавжуд бўлган тақдирда Кенгашинг қарори билан Үюшма таркибидан чиқарилиши мумкин:

- Уставдаги мажбуриятларини бажармаганда, жумладан, Уставни бузганида, шунингдек, Кенгашинг қарорларини бажармаганида ёки Үюшма томонидан қабул қилиниб, аъзоларнинг барчаси учун мажбурий бўлган қоидга ва меъёrlарни бузганида;
- ҳақиқатта тўғри келмайдиган ёки нотўғри баён эйтлиб, Үюшманинг манфаатлари ва/ёки ишчанлик обрў-эътиборига путур етказадиган маълумлартарни тарқатганда;

5.5 Уюшмада аъзолик қўйидаги ҳолатларда тўхтатилади:

- Уюшма аъзоси томонидан ахлоқий ва профессионал хулқнинг стандартларига риоя этилмаганида;
- кириш ва йиллик аъзолик бадалларини тўлашга доир мажбуриятларини бузганида.

5.6 Уюшма таркибидан чиқариш тўғрисидаги қарор устидан Уюшма аъзоларининг Умумий йигилишларига шикоят қилиш мумкин. Уюшма аъзолари Умумий йигилишларининг қарори қатъий ҳисобланади.

5.7 Аъзони Уюшма таркибидан чиқариш уни Уюшмага тақроран кириш ҳуқуқидан маҳрум этади.

5.8 Уюшма таркибида аъзолик ихтиёрий равишда тўхталидганида ёки аъзо Уюшма таркибидан чиқарилганида ёхуд аъзолик ўз-ўзидан тўхтатилганида бундай аъзо томонидан Уюшмага мул сифатида берилган мол-мулк ва воситалар (жумладан, бадаллар), қайтиб берилмайди.

5.9 Ушбу модданинг қоидалари Уюшма аъзолигига номзодларга ҳам тўла-тўқис жорий этилади.

6-модда. Уюшмада аъзолик масалалари бўйича комиссия

6.1 Комиссия Уюшмага қабул қилиш ва Уюшмадан чиқариш билан боғлиқ масалаларни тезкор кўриб чиқиш мақсадида тузилган Кенгашнинг доимий фаолият юритувчи органидир.

6.2 Ўз фаолиятини амалга оширишда Комиссия Ўзбекистон Республикасининг амалдаги қонунчилиги, Устав, Низомга асосан ҳаракат қиласида ва қўйидаги взифаларни бажаради:

- аризачиларни Уюшмага қабул қилиш юзасидан Кенгаш учун хулоса тайёрлаш;
- Уюшмага кириш чоғида тақдим эталадиган ҳужжатларни текшириш;
- аъзо номзодларни Уюшма таркибидан чиқариш юзасидан Кенгаш учун хулоса тайёрлаш.

6.3 Комиссия хулосалари тавсия сифатида берилади.

6.4 Ўз вазифаларни бажариш чоғида Комиссия аризачилар (Уюшма аъзолари, Уюшма аъзолигига номзодлар)га уларни Уюшмага қабул қилиш (Уюшмадан чиқариш) имкони тўғрисида хулосаларни тайёрлаш учун зарур ахборот, ҳужжатлар, материалларни олиш мақсадида сўровлар юборишга ҳақли.

6.5 Комиссия Раҳбари Кенгаш томонидан тайинланади.

6.6 Комиссиянинг режадаги мажлислари Комиссия томонидан тасдиқланган жадвал бўйича ўтказилади. Зарур ҳолларда Комиссия Раҳбари режадан ташқари мажлисларни сақириши мумкин.

6.7 Комиссия мажлиси, унда аъзоларининг 2/3 қисми иштирок этганда ваколатли ҳисобланади.

6.8 Комиссия мажлисларида қарорлар овозларнинг оддий кўпчилиги билан қабул қилинади.

7-модда. Ушбу Низомни, унга киритиладиган ўзгартиришлар ва қўшимчаларни тасдиқлаш тартиби

7.1 Низом Уюшма аъзолари Умумий йигилишининг қарори билан ушбу Низомга ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиши мумкин.

ФОЙДАЛИ АЛОҚАЛАР
ССПнинг Ўзбекистондаги идоралари ва
хориждаги ваколатхоналари

Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси	ФОЙДАЛИ АЛОҚАЛАР ССПнинг Ўзбекистондаги идоралари ва хориждаги ваколатхоналари			
	Тошкент, Бухоро кўчаси, 6 Тел.: +998 (71) 232-09-01 Факс: +998 (71) 232-09-03	Web: www.chamber.uz E-mail: info@chamber.uz		
Ўзбекистон худудидаги бўлимлар	Адреслар (почта ва E-mail адреси)	Алоқа телефонлари		
Қорақалпоғистон Республикаси	Нукус шаҳри, А. Темур кўч., 112 а qr@chamber.uz	612	7707102	7707106
Вилоятлар:				
Андижон	Андижон шаҳри, Навоий кўч., 122 an@chamber.uz	742	2981102	2981106
Бухоро	Бухоро шаҳри, Мустақиллик кўч., 1а bx@chamber.uz	652	7701102	7701106
Жиззах	Жиззах шаҳри, Ш.Рашидов кўч., 63 jz@chamber.uz	722	7717102	7717106
Қашқадарё	Қарши шаҳри, Мустақиллик кўч., 3 qd@chamber.uz	752	7711102	7711106
Навоий	Навоий шаҳри, Меъморлар, 33 nv@chamber.uz	4362	7703102	7703106
Наманган	Наманган шаҳри, У.Носир кўч., 7 na@chamber.uz	692	2231102	2231106
Самарқанд	Самарқанд шаҳри, М.Улугбек кўчаси, 148 sn@chamber.uz	662	2101102	2101106
Сурхондарё	Термиз шаҳри, Ф.Хўжаев кўч., 14 sd@chamber.uz	762	7708102	7708106
Сирдарё	Гулистон шаҳри, Мустақиллик кўчаси, 35 sr@chamber.uz	672	2211102	2211106
Тошкент	Тошкент шаҳри, Лисунов кўч., 68 tv@chamber.uz	371	1509102	1509106
Фарғона	Фарғона шаҳри, М.Косимов кўчаси, 58 fa@chamber.uz	732	2297102	2297106
Хоразм	Урганч шаҳри, Ал-Хоразмий кўчаси, 30 xz@chamber.uz	362	7705102	7705106
Тошкент шаҳри	Тошкент шаҳри, Моварауннахр кўчаси, 14 tn@chamber.uz	371	1503102	1503106
Хориждаги ваколатхоналари ва савдо уйлари				
Европа Иттифоқи	Брюссель шаҳри, Бельгия	info@chamberuz.eu		
Корея Республикаси	Сеул шаҳри	krcgroup_korea@hotmail.com		
Хитой	Гуанчжоу шаҳри	uz.palata.china@gmail.com		
Япония	Осака шаҳри	umid@k-saray.com		
Россия Федерацияси	Москва шаҳри	b_urdashev@mail.ru		
«Бухоро» савдо уйи	Москва шаҳри	golib@bukhara-moscow.ru		
«Сирдарё» савдо уйи	Москва шаҳри	haydarov_is@mail.ru		
«Жиззах» савдо уйи	Пермь шаҳри	jz@chamber.uz		

Ўзбекистоннинг ташқи савдо корхоналари

«Марказсаноатэкспорт» ДХТСК	Тошкент, Буюк Ипак Йўли кўчаси, 75 Тел.: +998 (71) 238-54-00 Факс: +998 (71) 238-54-04	Web: www.mse.uz E-mail: mse@mseuz.com
«Узинтеримпэкс» ДХТСК	Тошкент, Буюк Ипак Йўли кўчаси, 75 Тел.: +998 (71) 268-77-42 Факс: +998 (71) 268-77-33	Web: www.uzinterimpeks.uz E-mail: info@uzintreimpeks.uz
“Узпроммашимпэкс” ДХК	Тошкент, Буюк Ипак Йўли кўчаси, 75 Тел.: +998 (71) 238-54-57 Факс: +998 (71) 238-57-58	Web: www.upm.uz E-mail: marketing@upm.uz
«Узмарказимпэкс» ДХТСК	Тошкент, Буюк Ипак Йўли кўчаси, 75 Тел.: +998 (71) 238-53-00 Факс: +998 (71) 268-75-55, 238-53-33	Web: www.uzmarkazimpex.com E-mail: info@uzmarkazimpex.com , cotton@uzmarkazimpex.com
«Узинкомцентр» ОАЖ	Тошкент, А. Темур кўчаси, 107-А Тел.: +998 (71) 238-58-00 Факс: +998 (71) 238-08-71	Web: www.uik.uz E-mail: info@uik.uz

Профил вазирликлар, агентликлар ва идоралар

Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги	100029 Тошкент шаҳри, Шевченко кўчаси, 1 Тел. : +998 (71) 238-50-00 Факс: +998 (71) 239-17-51 238-52-00	Web: www.mfer.uz E-mail: secretary@mfer.uz
Ташқи ишлар вазирлиги	100029 Тошкент шаҳри, Узбекистон шоҳжӯчаси, 9 Тел. : +998 (71) 233-64-75 Факс: +998 (71) 259-15-17	Web: www.mfa.uz E-mail: rnews@mfa.uz
Адлия вазирлиги	100047 Тошкент шаҳри, Сайилгоҳ кўчаси, 5 Тел.: +998 (71) 233-13-05 233-50-39 Факс: +998 (71) 233-51-76	Web: www.minjust.uz E-mail: info@minjust.gov.uz
Статистика давлат қўмитаси	100077 Тошкент шаҳри, Буюк Ипак Йўли кўчаси, 63 Тел. : +998 (71) 150-50-01 Факс: +998 (71) 150-50-08	Web: www.stat.uz E-mail: gks@stat.uz
Монополиядан чиқариш, тадбиркорлик ва рақобатни ривожлантириш қўмитаси	100011 Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 18-А Тел. : +998 (71) 239-83-45 259-15-42 Факс: +998 (71) 239-46-70	Web: www.antimon.uz E-mail: devonhona@antimon.uz
Давлат солиқ қўмитаси	100011 Тошкент шаҳри, А. Қодирий кўчаси, 12-А Тел.: +998 (71) 244-98-98 Факс: +998 (71) 244-89-12	Web: www.soliq.uz E-mail: solik@mail.st.uz
Давлат божхона қўмитаси	100003 Тошкент шаҳри, Ўзбекистон шоҳжӯчаси, 3 Тел.: +998 (71) 120-76-31	Web: www.customs.uz

Ўзбекистоннинг хорижий элчихоналаридаги савдо бўйича маслаҳатчилари ва савдо ваколатхоналари	
Афғонистон	14 house, 13 Street Wazir Akbar Khan, Kabul (109320) 2300124, 2301520
Белгия	Av. F. Roosevelt 99, B-1050 Brussels, Belgium Факс (8 10 322) 6723946, 6612059 E-mail: consulate@uzbekistan.be embassy@uzbekistan.be
Буюк Британия	41, Holland Park, W11 3RP, London Факс (8 10 44 0207) 2297029 E-mail: info@uzbekistanembassy.uk.net
ГФР	Perleberger Strasse 62, 10559 Berlin, Germany Факс (8 10 4930) 39409862, 39409821 E-mail: botshaft@uzbekistan.de
Хиндистон	EP 40, Dr. S. Radhakrishan Marg, Chanakyapuri, New Delhi, 1110021 Факс (8 10 9111) 24670773, 24670899
XXР (Хитой)	Beijing, 100600 st. Sanlitun, Beixiao gie h 11 Факс (8 10 8610) 65326304 E-mail: embassy@public.fhnet.cn.net
Жанубий Корея	1376-1, Seocho 2 dong, Seocho-Ku, Diplomatic Center, Room 701, Seoul, Korea. Факс (8 10 082 02) 5780576
Латвия	11 Elisabetas street, room 11, LV-1010 Riga, Latvia Факс (8 10 371) 7322306 E-mail: posoluz@apollo.lv
Россия Федерацияси	109017 Москва, Погорельский переулок, дом 12. Факс (8 095) 2388318 E-mail: embuz@rinet.ru
АҚШ ва Канада	1746 Massachusetts Avenue, NW, Washington, D.C. 20036, USA Факс (8 10 1 202) 2936804 E-mail: embassy@uzbekistan.org
Туркия	Willy Brant sok., No 13, chankaya/Ankara Факс (8 10 90312) 4427058 E-mail: uzbekembassy@yahoo.com
Украина	01901 г. Киев, ул. Владимировская, 16 E-mail: rukievem@ukrpack.net
Франция	22, Rue de Aguesseau 75008, Paris, France Факс (8 10 331) 53300354 E-mail: Ambassade.ouzbekistan@wanadoo.fr
Япония	5-11-8 Shimomeguro, Meguro-Ku, Tokiy 153-0064 Факс (8 10 813) 37605950 E-mail: uzembas@gw2.gateway.ne.jp

ИНТЕРНЕТ РЕСУРСЛАРИ

Экспортчиларнинг хорижий уюшмалари

www.varpe.ru	Балиқчилик хўжаликлари корхоналари, тадбиркорлар ва экспортчиларнинг бутунrossия уюшмаси
www.ascond.ru	«АСКОНД» Қандолатчилик саноати корхоналарининг уюшмаси
www.primbiznes.ru	Ўрмон саноатчилари ва экспортчиларнинг Денгизбўйи уюшмаси (ПАЛЭКС)
www.lotpp.ru	Ленинград вилояти ССП қошидаги экспортчилар ва импортчилар уюшмаси
www.primpalex.ru	Россия ўрмон экспортчилари уюшмаси
www.uaie.org	Украина импортчилари ва экспортчилари уюшмаси
www.proapk.com.ua	Бутунукраина гўшт ва сут маҳсулотлари экспортчилари уюшмаси
www.souz-atameken.kz	Қозоғистон ғаллачилари иттифоқи
www.expolink.org	“ExpoLink” Миср экспортчилари уюшмаси
www.asocolflores.org	Асоколфлорес – Колумбия гул экспортчилари уюшмаси
jpeakobe@lime.ocn.ne.jp	Япония дур экспортчилари уюшмаси
www.prgmea.org	Пакистон кийим-бош ишлаб чиқарувчилари ва экспортчилари уюшмаси
www.sbea.org.us	АҚШ кичик бизнес экспортчилари уюшмаси
www.tfoc.ca	Канада экспортчилари уюшмаси
www.cfea.com	Канада озиқ-овқат экспортчилари уюшмаси
www.bexa.co.uk	Британия Канада экспортчилари уюшмаси
www.czechtrade.cz/ru	Чехия Канада экспортчилари уюшмаси
www.ourmetals.com	Истамбул минерал ва металлар Канада экспортчилари уюшмаси
www.turkisholiveoilandolives.com	Зайтун мойи ва ўсимлик мойлари экспортчиларининг Туркия уюшмаси
www.nzfea.com	Янги Зеландия гул экспортчилари уюшмаси
www.ahea.com	Австралия қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари экспортчилари уюшмаси
www.iopea.org	Хиндистон мойли уруғ экспортчилари уюшмаси
www.cbea.com	Кариб банан экспортчилари уюшмаси
www.tea-india.org	Хиндистон чой экспортчилари уюшмаси
www.singaporefva.com	Сингапур мева ва сабзавот импортчилари ва экспортчилари уюшмаси

Ўзбекистоннинг йирик ташқи иқтисодий ҳамкорлари (давлатлар)нинг экспорт ва импорт бўйича органлари	
www.exportsupport.ru	Россия Федерацияси Иқтисодий ривожланиш ва савдо вазирлигининг қидирув портали
www.tpprf.ru	Россия Федерациясининг Савдо-саноат палатаси
www.cci.by	Беларусь Республикасининг Савдо-саноат палатаси
www.cci.kz	Қозогистон Республикасининг Савдо-саноат палатаси
www.ucci.org.ua	Украина Савдо-саноат палатаси
www.jetro.go.jp	Ташқи савдони ривожлантириш бўйича Япония ташкилоти (JETRO)
www.kotra.org	Савдо ва инвестицияларни ривожлантириш бўйича Корея Агентлиги (KOTRA)
www.e-turkey.org	Туркия савдо майдончаси
www.ec21.com	Кореяning EC21 Жаҳон савдо майдончаси
www.made-in-china.com	Хитой товар ишлаб чиқарувчилари, харидорлар ва етказиб берувчилар учун савдо майдончаси
www.indiamart.com	Ҳиндистон савдо майдончаси
www.worldchambers.com	Халқаро савдони ривожлантириш учун жаҳон савдо палаталарининг расмий портали
www.smetradecenter.net	Марказий Осиё савдо маркази
www.etrade.com	Дунёдаги энг йирик савдо майдончаларидан бири
www.bloomberg.com/markets	Товарлар, хизматлар, қимматли қоғозлар ва шу кабиларга жаҳон биржаси
www.forbes.com www.k2kapital.com	Халқаро бозорларнинг ривожланиш тенденциялари тўғрисида янгиликлар
www.europages.com	Европа бизнес справочники
www.commerce.com.tw	Осиё савдо майдончаси
www.exim.uz	Ўзбекистон Миллий экспорт майдончаси
www.dgmarket.uz	Ўзбекистон Миллий тендер майдончаси

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси. Биринчи қисм. 4-боб. Ўзбекистон Республикасининг 21.12.1995 йилдаги 163-л-сонли Қонуни билан тасдиқланган.
2. Ўзбекистон Республикаси Божхона кодекси. Ўзбекистон Республикасининг 26.12.1997 йилдаги 548-л-сонли Қонуни билан тасдиқланган.
3. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси. Ўзбекистон Республикасининг 25.12.2007 йилдаги 136-сонли Қонуни билан тасдиқланган.
4. «Ўзбекистон Республикасида жамоат бирлашмалари тўғрисида» Ўзбекистон Республикасининг 15.02.1991 йилдаги 223-XII-сонли Қонуни.
5. «Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида» Ўзбекистон Республикасининг 14.04.1999 йилдаги 763-л-сонли Қонуни
6. Ўзбекистон Республикасининг «Нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятининг кафолатлари тўғрисида»ти 03.01.2007 йилдаги 76-сонли Қонуни.
7. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Кенгашининг ва Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Кенгашининг «Нодавлат нотижорат ташкилотлари, фуқаролик жамияти бошқа институтларини кўллаб-куватлашни кучайтириш чоралари тўғрисида» 03.07.2008 йилдаги Қўшма Қарори .
8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистон Республикасида жамоат бирлашмаларини рўйхатдан ўтказишни тартибга солиш тўғрисида» 12.03.1993 йилдаги 132-сонли Қарори.
9. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Жамоат бирлашмалари белги-аломатларини рўйхатдан ўтказиш, уларни рўйхатдан ўтказгандик учун тўловларнинг миқдори ва ундириш тартиби ҳақида низомни тасдиқлаш тўғрисида» 12.03.1993 йилдаги 133-сонли Қарори.
10. Герчикова И.Н., Международные экономические организации: регулирование мирохозяйственных связей и предпринимательской деятельности, Москва, Изд-во АО «Консалтбанкир», 2000.
11. Жданова И.Ф., Braslova I.N., Русско-английский внешнеторговый и внешнеэкономический словарь, 3-е издание, Москва, 1998.
12. «Бизнес-ассоциация 21 века – Программа будущего», ЦМЧП, 1997.
13. Уолтер Шо. «Справочник лидера Российской ассоциации»,
14. Walter Schaw, CAE, "International Handbook on Association Management", ASAЕ, 1998.
15. Walter Schaw, CAE, "International Handbook on Association Management", ASAЕ, 1998.
16. Uzbekistan Economy. Statistical and analytical Review for the year 2003. CEEP. USAID. 2004
17. Uzbekistan Economy. Statistical and analytical Review for the year 2004. CEEP. USAID. 2005
18. Uzbekistan Economy. Statistical and analytical Review for the year 2005. CEEP. USAID. 2006
19. Узбекистан – обзор политики социальных и структурных реформ, Всемирный Банк, Доклад от 25 августа 1999 года.
20. Как делать бизнес в Азии. Япония, Южная Корея, Китай, Вьетнам. http://www.goldbook.ru/books/business_asia.html
21. Кокин А.С., Левиков Г.А., Экспорт товара: купля-продажа, перевозка, страхование, банковские сделки, Москва, Спарк, 2005.
22. Покровская В.В., Международные коммерческие операции и их регламентация. Внешнеторговый практикум. Москва, 1996.
23. Стровский Л.Е., Внешнеэкономическая деятельность предприятия. Основы: Учебник для вузов. Москва, 1996.

24. Чернышев С.В., Генеральное соглашение по тарифам и торговле. Закон и бизнес. Серия: международные документы. Санкт-Петербург, 1994.
25. Шмиттгофф К.М., Экспорт, право и практика международной торговли. М.: 1993.
26. Развитие экспорта Узбекистана: создание благоприятной среды и эффективных институтов, Центр экономических исследований и ПРООН, Ташкент 2006.
27. Тохтабаев Т.Р., Гребенюк Т.В., Слепков Е.К., Хохлянцев И.М., Биржевая торговля на Узбекской республиканской товарно-сырьевой бирже: Сборник комментариев с приложением нормативно-правовых документов. Ташкент 2006.
28. Деловая среда в Узбекистане глазами представителей малого и частного предпринимательства (2001-2005 г.) МФК, Вашингтон, 2002-2006.
29. Центральная Азия. Как Увеличить Выгоды от Торговли Посредством Регионального Сотрудничества в Сферах Торговой Политики, Транспорта и Таможенного Транзита, АБР, Манила, 2006.
30. Reforming the Inspections System in Uzbekistan, IFC and ECO. Switzerland, November 2005.
31. Clemens G., Beyond Borders: Reconsidering Regional Trade in Central Asia. Working Paper No 95, EBRD, December 2005.
32. Uzbekistan Trade Statistics with EU, EU DG Trade, 15 September 2006.
33. Doing Business in Uzbekistan, Baker & McKenzie, Tashkent, January 2005.
34. Peterson D., Wang T., Should Uzbekistan Diversify Exports? The pro-arguments. May 26, 2004.
35. Jagoe J., Export Sales & Marketing Manual, 19th Edition, 2006, Export Institute, Minneapolis, Minnesota.

**Ўзбекистонда экспортчиларнинг худудий ва тармоқ
уюшмаларини тузиш**

Таржимонлар: “Хизматлар дунёси” МЧЖИ
Компьютерда саҳифаловчи: А.Э. Якубов
Мусаххих: Р. Рўзматов

Теришга берилди 21.11.2008 й.
Оригинал макетдан босишга руҳсат берилди 26.11.2008 й.
Бичими 60x84 1/16.
Босма табоби 12,0. Буюртма № 630. Адади 1000 нухса.

“Принт-Медия” МЧЖ сида нашр этилди.
Тошкент ш., Ўзбекистон Овози кўчаси, 32

(Бепул тарқатиш учун)